

**Қарыз алушылар үшін
Азия даму банкі қаржыландыратын
қаржылық басқару және
инвестициялық жобаларға
басшылық жөніндегі
АНЫҚТАМАЛЫҚ**

Азия Даму Банкі

Аударылған құжаттар үшін Азия даму банкісінің құқықтық түсіндірмесі.

Бұл құжат ағылшын тілінен аударылды. Өйткені, ағылшын тілі Азия Даму Банкісінің ресми тілі болып табылады және осы құжаттың ағылшын тіліндегі түпнұсқа (яғни, ресми және танымал) мәтіні болып қалады, егер құжаттың орысша нұсқасына назар аударуларыңызды сұраймыз.

АЛҒЫСӨЗ

Мінсіз қаржылық басқаруды ұйымдастыру инвестициялық жобаларды табыспен іске асыруға және жедел беріктігіне кепілдік беруге көмектеседі. Осы Анықтамалықта Азия даму банкі (АДБ) қаржыландыратын инвестициялық жобаларды қаржылық басқару мәселелері бойынша қарыз алушылар үшін ақпараттар мен көрсеткіштер берілген.

Осы Анықтамалық АДБ қаржыландыратын инвестициялық жобаларды қаржылық басшылық жасау және басқару жөніндегі нұсқаулықта (Нұсқаулық) берілген АДБ саясатын көрсетеді. Аталған Анықтамалық қаржылық басшылық жөніндегі бұрынғы барлық анықтамалықтарды ауыстырады және бірден күшіне енеді.

АДБ талаптарындағы инвестициялық жобаларды қаржылық басқаруды ұйымдастыруға сәйкес кепілдік беру үшін агенттіктің қарыз алушылары мен қызметкерлері жобаны іске асыру бойынша осы Анықтамалықты оқып-үйренуі тиіс, әсіресе жобаны әзірлеу кезінде.

Азия даму банкі

Тамыз, 2003 жыл

АЛҒЫС БІЛДІРУ

Осы Анықтамалықты Сарат Лакшман Атукорала (АДБ-ның қаржылық басқару жөніндегі маманы) мен Барри Рейд (консультанты) әкімшілік және техникалық көмекті Франсиа Хольгадо, Ивонн Озония және Мария Каролина Фаустино-Чан тарапынан ала отырып әзірледі. Құжаттың жобасын қарауға және бағалы ескертпелерді ұсынуға АДБ-ның мынадай қызметкерлері қатысты: Фе Абундо, Фарзана Ахмед, Петер Чойновский, Хироши Фукукава, Кристоф Готро, Клаус Герхессер, Илейн Глени, Ракеш Гупта, Ешинао Харада, Габриель Тим-Кей Хо, Чеолги Ким, М.Зеки Кий, Мартин Кролл, Жан-Марк Лафреньер, Ричард Маршалл, Туй Меллор, Сандра Николь, Дон Пурка, Эрлинда Роум, Эйичи Сасаки, Индира Симболон, Незиде Тас-Анварипур, Самиуела Тукуафу, Виктор Виртучио и Эмма Йанг.

Осы Анықтамалықты әзірлеу кезінде Қаржылық басқару жөніндегі тақырыптық комитет мүшелері бағалы ұсыныстар берді.

Сондай-ақ Ян Ван Хеесвиджика (Бас директор, Өңірлік және берік даму департаменті) мен Як Джейбске (Директор, Басқару және өңірлік ынтымақтастық бөлімі) қолдағаны және көтермелегені үшін алғыс білдіреміз.

МӘТІНДЕ ҚАБЫЛДАНҒАН ҚЫСҚАРТУЛАР

АДБ	Азия даму банкі
ҰТК	Ұсынылатын техникалық көмек
АҚЕ	Аудиттелген қаржылық есеп беру
АЖБ	Аудиттелген жобаның бухесебі
ДЕӨ	Дамыту бойынша елдер-әріптестер
АА	Атқарушы агенттіктер
ҚҰ	Қаржылық ұйымдар
ІАА	Жобаны іске асыруға жауап беретін агенттіктер
АССХК	Аудит және стандарттарды сақтауды қамтамасыз ету жөніндегі халықаралық кеңес
БСХК	Бухгалтерлік есепке алу стандарттары жөніндегі халықаралық кеңес
БХС	Бухесепке алудың халықаралық стандарттары
БХФ	Бухгалтерлердің халықаралық федерациясы
ЖАМХҰ	Жоғарғы аудит мекемелерінің халықаралық ұйымы
АХС	Аудиттің халықаралық стандарттары
ДКҚҰ	Дамытудың көпжақты қаржылық ұйымдары
МҚҰ	Микроқаржыландыру беретін ұйымдар
БАӨСКБ	Бас аудитор әкімшілігінің сыбайластық жемқорлықпен күрес жөніндегі бөлімі
ЖБН	Жобаны басқару жөніндегі нұсқаулық
ЖАЕ	Жобаның аяқталуы туралы есеп беру
ЖБЕ	Жобаны басқару туралы есеп беру
ЖДТК	Жобаны дайындау жөніндегі техникалық көмек
АТК	Аумақтық техникалық көмек
ПЕҰ	Президент үшін есеп беру және ұсыныстар
ШТЕ	Шығындар туралы есеп беру
ТК	Техникалық көмек
ТТ	Техникалық тапсырма

МАЗМҰНЫ

1. Кіріспе

Азия даму банкі
Нұсқаулықтар
Үндестіру жөнінде ДКҚҰ-ның күш салуы
АДБ-нің сыбайластық жемқорлықпен күресу жағы
Аталған Анықтамалық
Одан арғы көмек

2. Пайдаланушылар үшін нұсқаулықтар

АДБ-нің кредит беруі және техникалық көмегі
АА жіктелімі және Жалпы жағы

3. Инвестициялық жобаларды әзірлеу және бағалау

Кіріспе
Болжау
Жоба сметаларын жасауға арналған таблицалар
Қаржылық және табыстық және шығындық сараптама
Қарыз алудың қаржылық шарттары

4. Атқарушы агенттіктердің қаржылық басқару жүйесі

Кіріспе
АДБ-нің қаржылық басшылығын бағалау
АДБ-нің қаржылық басшылығының жалпы күтуі
Кірісті алу жөніндегі АА жоспары
Кіріссіз пайданы алу жөніндегі АА жоспары

5. Қаржылық есептілік пен аудит

Кіріспе
Бухгалтерлік есепке алудың стандарты мен саясаты
Қаржылық есептілік
Аудиттің стандарты мен аудиторды жалдау
Қаржылық есеп беруді көрсету
Аудитордың есеп беруі мен пікірі
Бухесепке алу мен аудитті жақсартудағы АДБ-нің көмегі

6. Қаржылық мекемелер

Кіріспе
Жалпы келу жағы мен күту
Шолу мен мониторингіге АДБ-нің келу жағы
ҚҰ-дың іске асыру сапасын бағалау
ҚҰ-дың есептілігі мен аудит мәселесі

Қосымша

- 1 Қосымша. Нұсқаулықтардың мазмұны
- 2 Қосымша. Жобалар құнын есептеу таблицасы
- 3 Қосымша. Жобаны қаржыландыру жоспары
- 4 Қосымша. Бухгалтерлік есепке алудың жүйелілік үлгісі
- 5 Қосымша. Жобаның мониторингі жөніндегі есеп берудің үлгісі
- 6 Қосымша. Қаржылық есеп берудің үлгісі: Қызмет көрсетуді ұйымдастыру
- 7 Қосымша. Қаржылық есеп берудің үлгісі: өндіруші-компания
- 8 Қосымша. Аудитордың Техникалық тапсырмасының үлгісі: атқарушы агенттік қызметінің аудиті
- 9 Қосымша. Аудитордың Техникалық тапсырмасының үлгісі: Жыл сайынғы жоба бойынша бухесепке алу аудиті
- 10 Қосымша. Кіріссіз жоба бойынша аудитор қорытындысының үлгісі
- 11 Қосымша. Табыс алатын агенттік үшін аудитор қорытындысының үлгісі
- 12 Қосымша. Пайдалы анықтамалық материал

ҚАРЖЫЛЫҚ БАСҚАРУ ЖӨНІНДЕГІ АНЫҚТАМА

1. КІРІСПЕ

Азия Даму Банкі	
<p>1.01. АДБ қызметі Азия-тынық мұхиты өңірлеріндегі елдерде кедейшілікті қысқартуға бағытталған дамыту жөніндегі мемлекетаралық қаржы-кредиттік ұйым (ДМҚҰ) болып табылады. Біздің Жарғыға сәйкес (Келісім құжаттарына) АБД берген немесе кепілдендірілген кез келген қарыз, соның ішінде бірлескен қаржыландыру аясында мақсатты бағыт бойынша дәл пайдаланылуы тиіс, сондай-ақ “кредиттік ресурстарды үнемдеу және оларды тиімді пайдалану мәселелеріне аса көңіл бөлінеді”. АДБ өз қызметінде бінкілік істің тиімді қағидаларын басшылыққа алады. Сондықтан да елдер-қарыз алушылар үшін, оның атқарушы агенттіктерін (АА) қоса ала отырып, біз қаржылық басқарылуы мен есеп беру бөліміндегі нақты талаптарды жасадық.</p>	<p><i>Азия-тынық мұхиты өңірлерінде кедейшілікке қарсы күресуге бағытталған өз қызметінде...</i></p> <p><i>...біз саналы банктік қағидаларды басшылыққа аламыз.</i></p>
Басшылық	
<p>1.02. Осы есептілікті неғұрлым дәл нақтылау мақсатында 2001 жылы АДБ АДБ (Басшылық) қаржыландыратын қаржылар мен инвестициялық жобаларды басқару жөніндегі басшылықты жариялауды қолдады. Басшылық АДБ (1 қосымшаны қарау) есебінен қаржыландыратын жобалар үшін қаржылық басқару бойынша банкілік рәсімдер мен талаптарды, сондай-ақ аталған нормаларды қолданудың тәртібі мен шарттарын белгілейді.</p>	<p><i>АДБ-де қаржылық басқару жөнінде ішкі саясат жүзеге асады.</i></p>
<p>1.03. Басшылық АБД-де дайындалған, ең алдымен ішкі қолдану үшін, бірақ та аталған құжаттың мәтіні барлық мүдделі тұлғалар үшін ашық: олармен Интернеттегі АДБ сайтында (www.adb.org) танысуға болады.</p> <p>Басшылық сондай-ақ компакт-дискіде таратылған.</p>	
Келісім бойынша ДМҚҰ қызметінде күш салуы	
<p>1.04. АДБ мен басқа ДМҚҰ-да оған Дүниежүзілік Банкті қоса отырып, көпшілігінде үндес мақсатта, және соған сәйкес қызметтері бағытталған. Осы кезде оларды қаржылай басқарудың әр түрлі тарабы мен талабында айырмашылықтар болады. Мұндайда болатын ауытқулар дамушы елдер-қатысушылар (ДЕҚ) арасында шатастыруға әкелетіні аз кездеспейді. Бұл шарттарды сақтауда артық шығындардың туындауына әсер етеді және негізгі басымдықтардан шектеулі ресурстарды алып кетуге әкеледі. Осыған байланысты 2000 жылы біз көзқарасқа жақындау және көрсетілген ауытқуларды қысқарту бойынша бірлескен жұмыстарды бастадық.</p>	<p><i>...біз шарттарды сақтауға байланысты ДЕҚ жүктемесін қысқарту үшін басқа ДМҚҰ-мен осы саясатты үндестіруге белсенді жұмыс істейміз.</i></p>
АДБ-нің сыбайлас жемқорлықпен күресу жағы	
<p>1.05. АДБ сыбайлас жемқорлықты лауазымдық қызметін жеке басының мүддесіне теріс пайдалану ережесін анықтайды. Бұл мемлекеттік немесе жеке меншікті сектордағы кез келген лауазымды тұлғаның заңсыз тәртібін белгілейді, өйткені оның жеке басының баюына немесе оның жақындарының баюына, сол сияқты оның тарапынан басқа тұлғаларды тиісті емес немесе заңсыз әдіспен табыс табуға итермелеуге әкелуі сыбайлас әрекет ретінде бағаланады.</p>	<p><i>Сыбайлас жемқорлық экономикалық қауіпсіздікке қауіп төндіреді...</i></p>
<p>1.06. АДБ стратегиясындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсылықтың негізгі мақсаты - өңірдің экономикалық және саяси қауіпсіздігі үшін жемқорлықтың жасайтын сыбайластық шеңберін тарылту және сол қауіпті азайту болып табылады. Аталған стратегия үш бағытта іске асырылады:</p> <p>(i) бәскелестікке қабілетті рынокты және тиімді мемлекеттік әкімшілікті қолдау; (ii) сыбайлас жемқорлықпен күреске белсенді күш</p>	<p><i>...АДБ стратегиясындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсылық сыбайластық көріністерін азайтуға</i></p>

салуды қолдау; және (iii) АДБ Жобаларын қаржыландыруды іске асыруға қамтылған қызметкерлерді жұмыс істеу кезінде жағдайлар жасауға ықпал ету, этиканың ең жоғарғы стандарттарына сәйкес келуі.	көзделген.
1.07. Осы Анықтамада келтірілген талаптар мен рәсімдер АДБ-ның сыбайлас жемқорлықпен күресу саласындағы стратегиялық бағыттарымен толық сәйкес келеді. АДБ-нің сыбайлас жемқорлыққа қарсылық стратегиясының негізгі ережелерімен Интернет желісіндегі (www.adb.org) мекен жайы бойынша танысуға болады.	
1.08. АДБ үшін банкі ісіндегі жетекші бағалы көрсеткіш кәсіби тазалық болып табылады. АДБ нольдік шыдамдылық туралы қызметкерлер немесе АДБ есебінен қаржыландырылатын Жобалар арасында алаяқтық пен сыбайластық туралы нақтылы дәлелдер болғанда ғана айтуға жеткен жағдайда жайлап істі бастайды. Электронды почтаның, телефонның немесе факсимилді байланыстардың көмегімен сіз Бас аудитор офисінде орналасқан сыбайластық жемқорлыққа қарсы күрес жөніндегі топқа (БАОСКТ) сыбайластық пен алаяқтық әрекет жайында хабарласа аласыз. Осы каналдар бойынша алынған ақпарат тек БАОСКТ қызметкеріне ғана жетеді.	<i>Осы Анықтамада келтірілген талаптар мен рәсімдер АДБ-ның сыбайлас жемқорлықпен күресу саласындағы стратегиялық бағыттарымен толық сәйкес келеді.</i>
E-mail: anticorruption@adb.org Телефон: (632) 632-5004 Факс: (632) 632- 2152	
Anticorruption Unit (OGAU) Office of the General Auditor Asian Development Bank 6 ADB Avenue Mandaluyong City 0401 Metro Manila, Philippines	
Почта индексі: P.O. Box 789, 0980 Manila Philippines	
Анықтама	
1.10. Осы Анықтама қарыз берушілер үшін және олардың атқарушы агенттіктеріне бағытталған, АДБ қаржылық басқару саясаты мен рәсімдерін түсіндіреді.	<i>Осы Анықтама АДБ қаржылық басқару бөлігінің саясатын түсіндіреді.</i>
1.11. Анықтаманың ережесі инвестициялық жобаларға, соның ішінде орындаушы агенттіктердің жобаларына (егер мәтінде басқасы көрсетілмесе) қолданылады. Инвестициялық жобалар өзіне АДБ есебінен қаржыландырылатын қарыздардың жобаларын, сондай-ақ бағдарламалық және салалық қарыздардың білетін инвестициялық компоненттерін қоса алады.	
1.12. Басшылық ережесіндегі сілтемелер аталған Анықтамадағы сияқты күші бірдей: мәселен, (5.2.3.1.1) аталған тармақтарға қатысты болса, Басшылық бөліміне де сәйкес келеді.	
Одан әрі қолдау	
1.13. Неғұрлым толық ақпарат алу үшін, соның ішінде ұзақ мерзімді перспектива үшін оқырмандарға бірінші кезекте Басшылыққа жүгіну	

ұсынылады; қараңыз:	
http://www.adb.org/documents/guidelines/financial	
1.14. Өзіңіздің сұрағыңызға жауап іздеуде қиындық туған жағдайда сіз Жоба үшін жауапты АДБ қызметкерімен байланыса аласыз, немесе мына мекен жайға шыға аласыз:	
Sarath Lakshman Athukorala Financial Management Specialist Regional and Sustainable Development Department Asian Development Bank Manila, Philippines	
Жалпы ақпарат: : fmguidelines@adb.org Телефон: : (632) 632-6626 Факс: : (632) 636-2193 Почта мекен жайы: : P.O. Box 789, 0980 Manila Philippines	

2. Қолданушылар үшін нұсқаулықтар

АДБ-нің Кредит беруі және Техникалық көмегі	
2.01. АДБ Жарғысы бізге қарыз беруге немесе кепілдендіруге, біздің ДЕҚ үшін бірлескен қаржыландыру жобаларына үлестік жағынан қатысуға мүмдік береді, оған қоса Азия-тынық мұхиты өңірлерінің экономикалық дамуына мүдделі саяси, мемлекеттік немесе жеке меншікті кәсіпорындар, халықаралық немесе өңірлік субъектілер қатыса алады. Мұндайда қарыздар АДБ басымдықтарына жауап беретін жобалар мен бағдарламалар үшін ғана беріледі (2.2.1. – 2.2.2.)	<i>Біз АДБ басымдықтарына жауап беретін жобалар мен бағдарламалар бойынша техникалық көмек пен қарыз береміз.</i>
2.02. Бізде кредит берудің негізгі төрт түрі жұмыс істейді: (i) жобалар бойынша қарыз; (ii) салалық қарыз; (iii) бағдарламалық қарыз; және (iv) жеке салалық қарыз. АДБ-нің Техникалық көмегі (ТК) дамытудың үш бағытына бөлінеді: (i) Жобалар бойынша дайындық техникалық көмек (ЖДТК) – АДБ есебінен немесе басқа сыртқы көздерден қаржыландыру мақсатындағы бағдарламалық немесе салалық қарыз жобаларын дайындау үшін; (ii) Кеңесші техникалық көмек (КТК) – АДБ есебінен қаржыландырылатын институционалды дамытуды, жоспарларды құрастыруды, ұйымдастыруды, өткізуді және жобаларды басқаруды қаржыландыру үшін; сондай-ақ салалық саяси зерттеулер мен даулы мәселелерді шешуге; және (iii) өңірлік техникалық көмек (ӨТК). Біз мемлекеттік мекемелер, халықаралық кредиттік ұйымдар мен коммерциялық қаржы институттары тарапынан бірлескен қаржыландыруды қолдаймыз (2.2.3 - 2.2.5).	
АА жіктелімі және жалпы шарттары	
2.03. АА жобаларды дайындау, жүзеге асыру және/немесе басқаруға тартылған агенттік (ұйым) болып табылады. Мұндай агенттіктер шартты түрде былай жіктеледі: - Үкімет жүйесіне кіретін мемлекеттік басқару органдарына қарайтын мемлекеттік агенттіктер (ұйымдар), соның ішінде комитеттер мен департаменттер; облыстық және аудандық бюджеттік ұйымдар; жергілікті атқарушы органдар; немесе - Жарғылық қорында мемлекеттік үлесі бар ұйымдар мен кәсіпорындар, қаржы ұйымдары мен шаруашылық субъектілері, мәселен, аграрлық және кредиттік банкілер, ауыл шаруашылығы	<i>АДБ АА-ті бірдейлігіне қарай олардың үкіметтік жүйемен өзара байланысын жіктейді...</i> <i>...АА қатысты тағы бір жіктелім,</i>

тыңайтқыштарын өндіру жөніндегі кәсіпорындар, мемлекеттік коммуналдық кәсіпорындар, темір жолдар, порттар сияқты.		<i>коммерсиялық бағытталған немесе қомақты табыс алғандар</i>
2.04. АДБ сондай-ақ жобаларды және АА-ті екі жеке топқа топтайды: коммерсиялық және коммерсиялық емес.		
2.05. “Коммерсиялық” термині атқарушы агенттіктердің (АА) және жобалардың жинақтаушы белгілері үшін қолданылады, негізінен дербес коммерсиялық бағытталған атқарушы агенттік басқарады. Мұнда тұтынушылардың төлем жинағынан түсуі есебінен немесе нақты салалық жергілікті салықтар есебінен (бұл сумен жабдықтау немесе канализацияға салынатын салық сияқты) қомақты табыстар алатын АА жатады, яғни ол, сондай және өзге объектілер мен қорларды пайдалану жөнінде дербес шешім қабылдауға өкілетті субъектілер. Осындай критерийлерге жауап бере алмайтын АА мен жобалар коммерсиялық емес деп аталады.		<i>АДБ-де коммерсиялық және коммерсиялық емес АА-мен және жобалармен жұмыс істеуде әр түрлі келу жақтары бар...</i>
2.06. Басқа ДМҚҰ-мен қатар АДБ қарыз алушылар мен АА-дің бухгалтерлік есеп пен қаржы есептілігінің бірыңғай стандартын қабылдауына мүмкіндік жасайды. Бұл мақсатқа жету үшін қажетті түрде біршама уақыт керек. Төменде келтірілген таблицада бірқатар категориялар мен өзара байланысты шарттар көрсетілген (2.4).		<i>... бірақ та осымен қатар біз бухгалтерлік есеп пен қаржы есептілігінің бірыңғай стандарттарын қабылдауға мүмкіндік жасаймыз.</i>
Сектор	Мемлекеттік (қоғамдық сектор)	Жеке сектор
Жобаны іске асыру жөніндегі Жобаның, АА-тің немесе Агенттіктің түрі. Жалпы келу жағы мен талабы	Коммерсиялық емес (мәселен, денсаулық сақтау, білім беру) - Тиімді қаржы саясаты - Тиісті бухгалтерлік есептер - Ішкі бақылаудың тиісті жүйесі - Дер кезіндегі есептілік пен басқару - Тиімді және дер кезіндегі аудит - Мүмкіндікке қарай әрқашанда қаржы есептілігін жетілдіру	Коммерсиялық (мыс. Энергиямен жабдықтау) Қаржы ұйымдары -Жеке секторда ішкі бақылау мен басшылықты басқару практикасын үздіксіз жетілдіру -Жүзеге асырылатын операциялардың тұрақтылығын қамтамасыз ету -Бухесептің ұлттық стандарттармен сәйкесуі -Бухесептің халықаралық стандарттарына (БЕХС) сәйкес есептілігін қозғау

3. Инвестициялық жобаларды дайындау және бағалау

Кіріспе	
3.01. Тәртіп бойынша АДБ инвестициялық жобаларды анықтау үшін	<i>АДБ инвестициялық</i>

олардың техникалық, қаржылық және экономикалық өміршеңдігіне сараптама бағалауын өткізеді. Біздің анықтайтынымыз: (i) инвестицияға ұлттық, салалық және жергілікті қажеттіліктер; (ii) ұсынылатын жобалар бойынша экономикалық және қаржылық негіздеме; (iii) тұрақтылық; (iv) бағытталған жобаның адамдық және техникалық деңгейдегі жетістігі; (v) жобаны тиімді басқаруды жүзеге асырудың аспектісі; және (vi) АДБ Жарғысының жобасына сәйкес (3.1.1).	<i>жобасы жасалғаннан кейін оның экономикалық өміршеңдігі айқындалады.</i>
Болжамдау	
3.02. Біз жобаны іске асыруға байланысты шығындарға, қолма қол қозғалысқа, және басқа да қаржы мәселелеріне қатысты болжамдарды жасаймыз. АДБ осы болжамдардың маңыздылығын қамтамасыз ету мақсатында қарыз алушы ұйымдармен бірлесе отырып, белгілі кезеңге, жобаны дайындау мен бағалауға жұмыс істейді.	<i>Жобаның перспективасын болжамдау негіздемесі үшін...</i>
3.03. Мұндай болжамдарды дайындау барысында қарыз алушы агенттіктері (ұйымдар) қамтамасыз етуі тиіс. Тіпті, егер де жоба перспективасының сараптама нұсқасын АДБ қызметкерлері немесе ЖДТК кеңесшілері жасаған жағдайда болсын, ең маңыздысы қарыз алушының ұйымы осы болжамдардың меншікті иесі болуы тиіс, өйткені олар соңғы нәтижесінде болжамдық көрсеткіштердің негіздемесі үшін жауапкершілік алады (3.4.1.1).	<i>...жауапкершілік алушы қарыз алушы</i>
3.04. Қарыз алу туралы қол қойылғаннан кейін, сондай-ақ бірінші кезеңде АДБ жобаны жүзеге асыруды жобаның аяқталған мерзіміне дейін немесе коммерциялық жоба жағдайында – белгілі кезеңге болжауда нақты және толықтырылған болжамдық көрсеткіштерді беруді АА-тен талап етеді. Болжамдарды нақтылау және толықтыру дер кезінде жобаны толыққанды іске асыруға кедергі келтіретін себептері мен талаптарын тауып және түзетіп, алдын ала шараларды қабылдауға қызмет етеді. АДБ коммерциялық жобаларға қатысатын АА-ден кеңейтілген болжамдарды беру кезеңін анықтау қарыз алу келісімінде көрсетіледі.	<i>Болжамдар ұдайы нақтыланады және толықтырылады...</i> <i>...тәуекелдің алдын алу және мәселелерді қалпына келтіру үшін</i>
Жоба бойынша шығындар сметасының таблицасы	
3.05. Жоба бойынша шығындар сметасының таблицасы өзіне барлық жобалау шығындарын алады, ЖДТК кезеңіне дайындалады (2 қосымшаны қарау). Ол жобалау шығындарының негізгі компоненттерін (баптарын), сондай-ақ жобаны іске асыру кезеңінде шығындарды бақылауға ықпал ететін пайдалы ақпараттарды жинауы тиіс. Таблица шығыстардың компоненттері (баптары) бойынша жергілікті және шетелдік валютамен жобалау шығындарын бөледі және көзделмеген шығыстарды жіберуді көрсетеді. Таблицада берілген жоба бойынша шығыстар сметасының ақпаратын қарыз алушы, АА және АДБ Жобаны бағалау және іске асыру кезеңінде қарайды (3.4.3.1 – 3.4.3.6).	<i>Жоба бойынша шығыстар сметасының барлық шығындары арнайы таблицанда берілген...</i>
АДБ қаржыландырмайтын шығыстар	
3.06. АДБ жер учаскелерінің құнын, жол жүру құнын, сондай-ақ салықтар мен баж салығын қаржыландырмайды. Бірақ та осы шығыстар жоба бойынша шығыстар сметасының таблицасына енгізіледі (3.4.3.3.4, 3.4.3.6).	<i>...АДБ қаржыландырмайтын шығыстарды қосқанда</i>
Жергілікті және шетелдік валютадағы шығыстар	
3.07. Тәртіп бойынша, АДБ шығыстардың бабын тек қана шетелдік валюта түрінде қаржыландырады, шығыстарды жабуды қарыз алушылар жергілікті валютада жүргізеді. Мұндайда, кейбір жағдайларда босату мүмкіндіктері жасалады (3.4.3.1.1).	
3.08. Импортты тауарлар бойынша баптар ел-қарыз алушыда алынған тауарлар мен көрсетілетін қызметтер бойынша баптар айырмашылығы міндетті түрде “шетелдік валютадағы шығындар”	

деген бөлімге енгізіледі.	
Шығыстар сметасының базалық дайындығының күні	
<p>3.09. Жоба бойынша шығыстар сметасының таблицасында көрсетілуге тиіс шығындарды бағалау күнін Жоба жөніндегі ПЕҰ анықтайды. АДБ бұл бағалар тым ағымдағы болуын, яғни, белгілі бір уақыт аралығына бейімделуін талап етеді. Бұл егер де оларды құрастырсақ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - қарыз беруді 6 айға дейін АДБ Директорлар кеңесіне ұсыну – бағалаудың тиімді жолы болып табылады. - қарыз беруді 6-18 айға дейін АДБ Директорлар кеңесіне ұсыну – бағалау көрсеткіштері бойынша қаралуы тиіс. - қарыз 18 айдан артыққа беруді АДБ Директорлар кеңесіне ұсыну – шығыстарды жаңадан бағалауы тиіс (3.4.3.3.1). 	<i>Жоба бойынша шығыстарды бағалаудың күні белгілі уақытша кесіндіге байлануы тиіс.</i>
Құрылыс кезеңінде қаржы төлемін өңдеу	
3.10. Құрылыс кезеңінде қаржы төлемін (ҚКҚТ) төлеу процент бойынша, міндеттемелер мен комиссиялық жинақ бойынша төлем енгізіледі. ҚКҚТ жоба бойынша шығыстар сметасының таблицасында көрсетілген (3.4.3.4).	
Ретроактивтік қаржыландыруға сұрау	
3.11. Ретроактивтік қаржыландыруға АДБ есебінен қарыз алушының немесе қарыз алғандардың бағалау кезеңінде немесе бағалаудан кейін, бірақ АДБ-нен қарыз алғанға дейінгі немесе ТК туралы келісім күшіне енгенше жоба шығындарын қаржыландыру жатады.	<i>Жоба бойынша шығындарды ретроактивтік қаржыландыруға мүмкіндік бар</i>
3.12. Тәртіп бойынша қарыздың күшіне ену күніне дейін келген шығыстарды жабу үшін ешқандай қаржы берілмейді. Сонымен қатар АДБ мен қарыз алушының арасындағы алдын ала келісудің негізінде қарыз келісіміне көрсетілген күнге дейінгі келген шығыстардың белгіленген баптарын қаржыландыру қарастырылатын арнайы ереже енгізілуі мүмкін. Бұл ережеде ретроактивтік қаржыландырудың шығыстардың тиісті баптары мен жоба бойынша шығыстар шығынының басталған күніндегі сомасы айтылады (3.4.3.5).	<i>...АДБ мен қарыз алушының алдын ала келісуін ескере отырып және қарыз келісіміне арнайы ереже негізінде.</i>
Көзделмеген шығыстарды анықтау	
3.13. Көзделмеген шығыстар – бұл жобаның неғұрлым шығын компоненттерінің қатарына жататын жалпы күтілетін жобаның кешігуі кезіндегі интегралды бөлігі. Көзделмеген шығыстар әр түрлі тәуекелдерден туатын жеке және баға өзгерістері мен шығындарына мүмкіндік беретін шығыстар сметасының базалық құнын біртіндеп көтерілуін көрсетеді. Жоба бойынша шығыстар сметасының таблицасында көзделмеген шығыстар жеке жолмен көрсетілуі тиіс (3.4.4.1).	<i>Жоба бойынша шығындар сметасының таблицасында “көзделмеген шығыстар” бабы енгізіліп, шығындарды көрсетеді...</i>
3.14. Көзделмеген табиғи шығыстар жобаны іске асыруда сандық көрсеткіштерінің, әдістері мен кезеңінің өзгеруі есебінен күтілетін шығыстар сметасының базалық құнын арттыруды көрсетеді. Көзделмеген табиғи шығыстарды жоба жөніндегі шығыстар сметасының таблицасында шетелдік немесе жергілікті валютамен есептеуге болады (3.4.4.2).	<i>...көзделмеген жеке шығындар, және</i>
3.15. Көзделмеген бағалау шығыстары күтілетін негізгі құнның артуын және көзделмеген табиғи шығыстарды жобаның әр түрлі компоненттері (баптары) бойынша бағаның өзгеруіне қарай базалық шығыстар сметасының дайындалған күнінен кейін көрсетіледі. Көзделмеген бағалау шығыстарын жалпы алғанда жоба бойынша негізгі құнының проценттік сомасы мен көзделмеген табиғи шығыстары сияқты және жекелей – шығыстар үшін шетелдік және жергілікті валютада қарауға болады (3.4.4.3).	<i>...көзделмеген бағалау шығындары</i>

Жоба бойынша қаржы жоспары	
3.16. Жоба бойынша шығыстар сметасының таблицасын жоба үшін қажетті жалпы қаржыландыру анықтайды. Жоба бойынша қаржыландыру жоспары талап етілген қаржы ресурстарын айқындайды және ұсынылған қаржыландыру көздерін анықтайды (3 қосымшаны қарау) (3.4.6).	<i>Жобаны қаржыландыру жоспары</i>
3.17. Ұсынылатын жоба үшін қажетті қаражат тәртіп бойынша мынадай параметрлер бойынша жіктеледі: - күрделі шығындар; - операциялық кедергілер, және - құрылыс кезеңіндегі қаржы төлемдері.	<i>Қаржы ресурстарының жобалары үшін қажеттілікті айқындайды</i>
3.18. Ұсынылатын қаржыландыру көздеріне бәрінен бұрын өзіне қарайтын: - АДБ ұсынатын қарыз, - басқа қарыздар, - капитал немесе капитал салу, - басқаруға субсидиялар, және - ішкі ақшалай қаражаттары жатады.	<i>...және ұсынылатын қаржы көздерін анықтайды</i>
Пайданы қаржылық талдау	
3.19. АДБ талаптарының бірі ұсынылатын инвестициялардың өміршеңдігін бағалау мақсатындағы жобаның қаржы және экономикалық талдамасын міндетті түрде жүргізу болып табылады. Мұндайда жобаның қаржы талдауы жобаны басқаратын жобаға қатысушылар мен субъектілер үшін табыстың жеткілікті тексеруіне бағытталған. Экономикалық талдау жобаға әсер етуімен жалпы алғанда ұлттық экономиканы өлшейді (3.5.1.1).	<i>АДБ қаржыландыратын жобалар қаржылай және экономикалық өміршең болуы тиіс</i>
3.20. Қаржылық талдауда жобаға байланысты барлық шығыстар мен кірістер қаралады. Мұның қажеттілігі: қаржы міндеттемелерін орындау үшін жеткілікті жоба бойынша кіріс деңгейін бағалау; өндірушілер үшін ынталандыруды бағалау; және қаржы төлемдерінің немесе бюджеттік ресурстардың экономикалық талдауына негізделетін сұраныс немесе өндіріс бойынша болжамды мәліметтердің сәйкестігін қамтамасыз ету (3.5.1.3).	<i>...өйткені ДЕҚ өзіне орындалмайтын ұзақ міндеттемені алмауы тиіс</i>
3.21. Экономикалық талдаудың жобаға әсер етуінде халықтың экономикалық әл-ауқатын жақсартуына баға беру мақсаты жатыр. Яғни, жобаны талдау ішкі мәнінде айтқанда, ұлттық экономиканы жүзеге асырады, ол жобаны жүзеге асыратын қатысушылар немесе АА үшін дайындалған емес. (3.5.1.1 - 3.5.1.3).	
3.22. АДБ қаржылық талдауы алты кезеңнен тұрады: - Жоба бойынша шығыстар сметасын дайындау (3.4.3); - Жобаның таза ақшалай ағынының өсуін болжау (3.4.7); - Тиісті есепке алу ставкасын анықтау (3.5.2); - Таза қаржылық ағымдағы құнын санау (ТҚАҚ) (3.5.3); - Ішкі қаржылық кіріс ставкасын санау (ІҚКС) (3.5.3); және - Тәуекелдік және сезуді талдау.	<i>АДБ-де пайданың қаржылық талдауына жүйелі келеді</i>
Қарыздың қаржылық шарттары	
3.23. ДЕҚ-дың көпшілігінде инфраструктура жеткілікті дамымаған, әсіресе дотациялық және ауылдық өңірлерде. Бұл жүйеге сапасыз қызмет етуге әкеледі және көрсетілетін қызметтің сенімсіздігін тудырады. Мұндай өңірлер үшін жалпы проблемалар: (i) тарифтер құнынан төмен және сәйкеспейтін тарифтер; (ii) табыстылығын көтеруге аздаған ынталандырулармен қоса пайдасыз операциялар; (iii) есеп шоттар мен жинақтарды қамтамасыз етудің деңгейінің төмендігі; және (iv) біршама, бірақ игерілетін субсидиялардың тиімсіздігі. Бұл проблемалар қаржының жоғалуына, объектілердің нашарлауына және жаңа инвестициялық жобаларды қаржыландырудың шектелуіне әкеліп соғуы мүмкін.	<i>Бізге жобаның тұрақтылығына сенуіміз маңызды...</i>

3.24. АА-не көмектесу үшін АДБ қарызының қолдауына ие болған, өзінің қаржы және экономикалық мақсаттарына жетуде біз жоба бойынша қарыз алушылармен келісімге келген АА-нің нақты мақсаты мен жұмыс міндетіне сенуіміз керек және барлық жобалау кезеңі барысында орындалатын болуы тиіс. Осы мақсат қарыз шарттарының жалғасуына ауыса береді (3.6.1.1) – 3.6.4.4.2).	<i>...сондықтан да көзделген қарыздың қаржылық шарттарына міндетті түрдегі келісім...</i>
3.25. АДБ қарызының қаржылық шарттары былай топтастырылады: - Операциялар бойынша шарттары (3.6.2), - Капитал құрылымы бойынша шарттар (3.6.3), және - Жойылу шарттары (3.6.4).	
3.26. Қаржылық шарттар мына мақсатта дайындалған: (i) әлеуметтік және экономикалық дамытуды қолдауға; (ii) қаржылық өміршеңдікке, АА қаржы қызметіне және саналы қаржылық басқаруға жәрдемдесу; (iii) жергілікті әлеуетті дамыту; (iv) капитал рыногында АА-ін қабылдауды тездету үшін кредиттік қабілетінің деңгейіне жетуге жәрдемдесу; (v) қарыз алушы мен АДБ-нің қаржылық мүдделерін қорғау; және (vi) мемлекеттік реттеуші органдар мен АДБ-не АА қаржылық қызметінің барысына қадағалауды жүзеге асыру үшін база беру (3.6.1.2).	<i>...АА қызметін күшейтуге, және ...қарыз қаражаттарын мақсатты пайдалануды қамтамасыз ету</i>

4. Атқарушы агенттіктерді қаржылық басқару

Kіріспе	
3.01. Қаржылық басқару процесінің негізгі мақсаты инвестициялар салудан қаржылық және экономикалық табысты оңтайландыру болып табылады. Қаржылық басқару жүйесіне жобаны немесе АА-ін қаржылық жоспарлау бөлігі, бағдарламалау, бухгалтерлік есеп, есептілік, аудит, ұйымдарды және қызметкерлерді қаржыландырудың саясаты мен практикасы кіреді (4.1).	<i>Берік қаржылық басқару жүйесі жобаның табысын оңтайландыруды қамтамасыз етуге жәрдемдеседі</i>
4.02. АА қаржылық басқару жүйесін жоспарлайды, дамытады және қолдайды, жобаны және АДБ-мен келісілген бағыттағы мақсаттарды одан әрі жылжыту мониторингсі үшін дер кезінде және сенімді ақпаратты қамтамасыз етеді. Сондай-ақ алдын ала жоспарды басқару процесінде АА-де жобаларды іске асыру барысы мен туындайтын проблемалар туралы ақпаратты беруі тиіс.	<i>АА дер кезінде және дұрыс ақпарат беруі тиісті</i>
4.03. АА сондай-ақ ішкі бақылау жүйесін қоса отырып, тиімді бақылаушы орта құруға тиісті. Мұндай ортаны ұстау қаржы реестрлерінің сенімділігі мен тиімділігінің кепілі болып табылады, соның ішінде олардың басқару, ұйымдастыру саясатындағы сәйкестігін және қарыз алушылармен жоба жұмыстарын орындаудағы тиімділігін, сол сияқты активтер мен ресурстарды қатысты тіркеу мен сақталуын қамтамасыз ету (4.2.1).	<i>...және ішкі тиімді бақылау ортасында жұмыс істеу</i>
4.04. АДБ қарыз алушы/АА пайдаланатын немесе ұсынатын қаржы саясаты мен қаржы жүйесінің әлеуетті мүмкіндігін бағалайды, жобаны іске асыру мен басқаруды қолдайды. АА білікті болуы тиіс, оған міндетті түрде жобаны іске асыру барысы туралы тексерілген және дер кезінде, қажеттілікке қарай жекелеген операциялар жағдайында ақпарат берілуі керек. АДБ сондай-ақ жоба бойынша атқарылған шығындардың қарыз алу келісімінде келісілген мақсатты бағыты бойынша пайдаланылып жатқанына сенуі тиіс (4.1 – 4.2.1.7).	<i>Біз қаржы жүйесінің тиімділігін бағалаймыз</i>
Қаржы басқаруының бағасы	
Бағаның мақсаты	
4.05. АДБ бағалауының жалпы мақсаты АА-нің деңгейін табу, яғни, ұсынылатын жобалар мен бағдарламаларды тиімді әрі нақты іске асыру үшін техникалық, әкімшілік және атқарушылардың қаржылық	<i>Біздің мақсатымыз жобаларды іске асыру үшін АА-нің дайындық</i>

біліктілігі болып табылады. Нақты бағаның мақсаттары мен міндеттері мынамен байланысты: (i) қарызды қолдау кезінде ұсынылатын қаржылық басқару талаптары үшін институционалдық базаның сәйкес белгіленуі; (ii) қаржы басқаруында жобаға немесе ұзақ мерзімге байланысты ұйымдардың қажеттілігін белгілеу. Бұл қажеттіліктер жобада немесе оның ішінде, немесе ТК-те қанағаттандырылуы тиіс; және (iii) соны, қаржы басқару жүйесінің беріктігін бекіту болып табылады (4.1.3).	<i>деңгейін белгілеуден тұрады</i>
Бағалау саласы және жалпы жақындай білу	
4.06. Қаржы басқаруын бағалау саласы АДБ-нің мүдделі атқарушы агенттіктерімен, сондай-ақ АА-нің жобаны жүзеге асыру кезіндегі, олардың институционалдық жақсаруына бұрын жүргізілген дәрежелері мен табиғи тәжірибесінің көлемі мен мәмілелерінің түріне қатысты (4.2.1.7).	<i>Яғни, дәл бағалау саласы АА-і мәмілелерінің түріне қатысты</i>
4.07. Тұтастай алғанда, қаржылық басқаруды бағалауда өзіне мыналарды жатқызады: (i) АА қаржылық басқаруының құрылымы мен шекарасын талдау; (ii) агенттіктің ресурстарын бағалау, оған қоса оның штатының саны, сапасы және техникалық біліктілігі, қолданылатын технологиялардың, жабдықтардың және пайдаланылатын софтвердің табиғилығымен көрсетілетін қаржылық және бюджеттік деңгейін қолдау; (iii) АА қызметінің нәтижесін бағалау; және (iv) олардың қызметінде нақты кемшіліктерді немесе қателіктерді табу (4.2.1.7).	<i>...АА қаржылық басқаруындағы нақты мүмкіндіктер мен нақты жасалмағандарын міндетті түрде осы бағалау шолуына енгізу</i>
4.08. Бағалаудың қорытынды кезеңінде АДБ басқару жүйесіндегі нақты кемшіліктерді анықтайды және институтционалдық қызметті нығайту бойынша мүмкіндігі бар әрекеттерді ұсынады. Табылған ақаулар олардың көрінісінің себептеріне – басқару жүйесіндегі проблемаларға немесе ресурстардың жетпеуіне қатысты жіктеледі (4.2.1.7).	<i>Одан соң АДБ көрсетілген кемшіліктерді қалпына келтіру үшін мүмкіндігі бар әрекеттерді қарастырады</i>
Қаржылық басқару жөніндегі АДБ-нің жалпы күтуі	
Қаржы саясаты	
4.09. АДБ жобалардың қаржы саясаты, стратегиясы мен жүйесі аясында ұлттық және салалық, экономикалық және қаржылық жоспарлауға жауапты мемлекеттік ұйымдармен бекітілген, дайындалған, жасалған және орындалған болуы керектігін талап етеді (4.2.4).	<i>Жобаның қызметі үкіметтің қаржы саясатымен сәйкес келуі тиісті...</i>
Жобаның мақсаты	
4.10. Жобаның мақсаты нақты және жетістікті болуы тиіс. Өзіндік құнына олар өзіне пайданы беру мерзімінде және қаржылық өміршеңдіктегі тұрақты экономикалық және қаржылық мақсаттарды жатқызады. Қаржы өміршеңдігінің ең төменгі құрауы күнделікті жоба мен басқару жұмыстарын қаржыландыру үшін тиісті қаржы ресурстарының қолжетімділігі болып табылады (4.2.4.1.2).	<i>... жоба мақсаты түсінікті және жетістікті болуы тиіс</i>
Жобаны жүзеге асырудың жоспары	
4.11. АДБ сондай-ақ қарыз алушының жобаны жүзеге асыру жоспарының өзі жасағанын ұсынады. Жоба бойынша жоспар қарыз алушыға әр кезең үшін нақты мақсаттар бекітуге және қаржылық басқару, ішкі бақылау мен жоба бойынша қаржы есептілігінің талаптарын дайындау мен орындау үшін база құруға көмектеседі.	<i>...сонымен қатар жоспарды іске асыру жөнінде жоспарларды жасауды ұсынады</i>
4.12. Жоба бойынша жоспарға енгізу қажет: <ul style="list-style-type: none"> - Жобаның әрбір компоненттері үшін (оған ТК пен оқуды қоса) міндеттердің орындалу мерзімі бойынша анықталуы; - Әрбір кезең үшін белгіленген күнмен сатып алу жөніндегі іс-қимыл; - Әрбір жоба компоненті мен шығыс бабы бойынша қаражатты бөлу кестесі; 	

<ul style="list-style-type: none"> - АДБ, үкімет және бірлескен қаржыландыру есебінен күтілетін қаржылық ресурстарды толықтыруды көрсететін қаржыландыру кестесі; - Жобаны дамыту мақсатына жеткізу үшін талап етілетін іс-қимыл; және - Жоба бойынша бухгалтерлік есеп (БЕ) жүйесі мен қаржы басқаруын (тексеріс (аудит) ұйымдастыруды қосқанда) құру жөніндегі іс-қимыл. 	
Қарыз қаражаттарын бөлу және тарату тетіктерінің рәсімдері	
<p>4.13. Қарыз қаражаттарын бөлу жоба циклындағы басты элемент болып табылады. АДБ оларға ұсынылған қарыз қаражаттарын бөлу және тарату рәсімдерінің белгіленген жобаларға сәйкес болғандығын күтеді. Қарыз қаражаттарын алудың рәсімі стандартталған, өйткені кредит төлемін жеделдету керек. Қарыз қаражатын бөлу рәсімін төрт негізгі түрі айырады:</p> <ul style="list-style-type: none"> - тікелей төлемдер рәсімі, өйткені АДБ қарыз алушының сұрау салуы бойынша ақшалай төлемді тікелей белгіленген бенефициар жүзеге асырады; - міндеттеме рәсімі, өйткені АДБ қарыз алушының сұрау салуы бойынша төлейтін соманы немесе қарыз қаражаты есебінен қаржыландыратын аккредитив негізінде жеткізушіге төленетін соманы үздіксіз міндетті түрде коммерциялық банкке қайтару міндеттемесін көрсетеді; 	<p><i>Қаржыны бөлу мен тарату рәсімдері жобаның шарттарына сәйкес келуі тиісті</i></p>

¹ Қарыз қаражаттарын бөлу жөніндегі басшылық АДБ қарыз қаражатын бөлу рәсімдерінің талдаулары (www.adb.org). Веб-сайт “Loan Financial Information Web Service (<http://lfiis.adb.org>)” көрсетіліп, қарызға қатысты қабылданған шешімдердің процесін тездету үшін қаржы ақпаратын нақты сұрауы бойынша пайдаланушылардың қажеттілігіне жауап ретінде жасалған. Бұл веб-сайт есепті, сондай-ақ олардың мүмкіндігін білгісі келетіндерге қарыз портфеліндегі нақты мәліметтерді береді. Аталған сайтта белгілі бір пайдаланушылар үшін сондай-ақ қарызға қызмет ету мен қарыз қаражаттарын бөлу жөніндегі, қарыз операцияларымен тікелей байланысты жоспарланған төлемдерге қатысты көмекші құралдар бар.

<ul style="list-style-type: none"> - қайтару рәсімі, өйткені АДБ қарыз қаражатын қарыз алушының қаражаты есебінен салады, ал кейбір жағдайларда жоба есебінен, бюджеттік қаржы бөлуден немесе жеке ресурстардан жоба бойынша төленген тиімді шығыстар жағдайында; және - кесімді есеп шот рәсімі, өйткені АДБ кесімді есеп шотқа депозит ретінде енгізе отырып, қарыз қаражатын кесіммен бөледі. Бұл қаражат АДБ-нің тиімді бөлігі ретінде қаралады және барынша пайдаланылады.¹ 	
Коммерциялық Атқарушы агенттіктерден (АА) күту	
<p>4.14. Осы бөлім коммерциялық АА қызметінен және жобасынан АДБ-нің саналы күтуін көрсетеді (2.04 – 2.06 тармағын қарау).</p>	<p><i>Біз коммерциялық АА мен жобалардан күтеміз...</i></p>
Жоспарлау және бюджет	
<p>4.15. Ұзақ-, орта-, және қысқа мерзімді жоспарлау қаржы басқаруының негізгі элементі болуы тиіс. Ұзақ мерзімді және орта мерзімді жоспарлар корпоративті жоспар ретінде жиі еске алынады. Қысқа мерзімді қаржы жоспарлары әдетте, бюджет деп аталады. АДБ жоспарлар мен бюджеттердің жүйелілігін, ұйымшылдығын және дер кезіндегі дайындығын қамтамасыз етуді бекітуге ұмтылады (4.2.8.3).</p>	<p><i>...АДБ талаптарына жауап беретін қаржы жоспарларын құрудың рәсімдері</i></p>

Бухгалтерлік есептің саясаты		
4.16. АДБ қаржы есептілігінің стандартын және жалпы есептеу практикасын қоса отырып, есеп сасатының тиімділігін қарауға енгізеді. АДБ талаптарының бірі осы саясат қабылданған ұлттық немесе халықаралық стандарттар мен жалпы мойындалған практикада материалдық сәйкес келуінен тұрады (4.2.8.4).		..., және есеп саясатын жүргізе отырып
Қаржылық нормативтік актілер		
4.17. Қаржы нормативі бухгалтерлік есеп (БЕ) жүйесін қолдайды. Тәртіп бойынша, бұл нормативтер мақсатты айқындау және қаржылық басқарудың ішкі жүйесінің жауапкершілігі үшін жасалған. АДБ АДБ жергілікті жерде тиімді қаржы нормативтерін болуын талап етеді (4.2.8.5, 4.2.8.9).		Жергілікті жерде қажетті қаржы нормативтері болуы тиіс
Бухгалтерлік есептің ақпараттық жүйесі		
4.18. Жобаны іске асыруға бөлінген қаражат үшін жауапкершілікті қамтамасыз етуде әрбір жобада (және бұл әрбір АА-не міндетті түрде) тиісті бухгалтерлік есеп жүйесі мен алғашқы жобаның шығынымен бірге қаржы трансакциясы бойынша есептілік үшін ішкі бақылауы (АДБ Директорлар кеңесінің қарызды қолдағанға дейін басталуына қарай) болуы керек. Бұл талап үшін ешқандай артықшылық болмайды (4.2.8.6).		... және бухгалтерлік есептің тиісті ақпараттық жүйесі
4.19. Егер де нақтылайтын болсақ, онда БЕ-тің ақпараттық жүйесі былай болады:		
<ul style="list-style-type: none"> - пайдалануда қарапайым болу - пайдалану кезінде ең төменгі қадағалауды талап ету (жобаның басынан бастап жүйені білікті қызметкер басқару керек); - жоба бойынша алғашқы трансакция кезінен бастап түсімдер мен шығыстарды тіркеуді кемінде қамтамасыз ету керек; - мүмкіндікке қарай АА басқару мен ұсынылатын жобаның қажеттіліктеріне толық жауап беретін ақпараттық технологиялардың қазіргі заманғы және тиімді басқарылатын жүйесін қосу; 	<ul style="list-style-type: none"> - тиісті ішкі тексеріс пен бақылауға ие болу, мүмкіндікке қарай қаржы ақпаратын жиі баланстау және жобаның АДБ талап еткен мерзім ішінде қаржы нәтижесі бойынша есеп беруі керек; - Шығыстар туралы есеп (ШЕ) пен Кесімді есеп шотта айтылған есеп талабына, қажеттілік бойынша жауап беру; және - кеңейтуге қабілетті болу, қаржы деректері жөнінде көбейіп келе жатқан сұраныстарға, жоба қызметіне немесе субъектілер операциясының кеңею нәтижесінде туындайтын сұрақтарға жауап беру. 	Бухгалтерлік есеп жүйесі пайдалануда қарапайым және АА мен жобаның қажеттіліктерімен сәйкес келуі керек
Ішкі бақылау және аудит		
4.20. АДБ-нің негізгі міндеті куәландыруды алу, өйткені тұрақты жүзеге асыратын ағымдағы қызметтің тиімді және алғырлықпен өзгеруін қамтамасыз ету мақсатында ішкі бақылау мен қадағалауды орнықтыру болып табылады (4.2.8.7 – 4.2.8.8).		
Бухгалтерлік есепті басқару жүйесі		
4.22. БЕ басқару жүйесі басқару қызметінің барлық аспектілері мен агенттік операциялары бойынша басқарудың әр түрлі деңгейіне қарай мұндайда қаржы және статистикалық ақпараттардың талдамасына сәйкес шұғыл жасап және тез арада жіберу керек.		
Коммерциялық Атқарушы агенттіктерден (АА) күту		

4.23. Коммерсиялық жобалар мен АА қаржы басқаруын ұйымдастыруда ДЕҚ арасында айтарлықтай айырмашылығы болуы мүмкін. Содан соң көпшілігі БЕ қарапайым кассалық әдісін пайдаланады. Осы бөлім коммерсиялық емес АА-не және жобаларға АДБ жергілікті талаптарын көрсетеді (2.04 – 2.06) тармағын қарау).	<i>Көптеген коммерсиялық емес жобаларда қаржы бухгалтерлік есепін қарапайым ұйымдастыру...</i>
Қаржыны басқарудың және бухгалтерлік есептің жүйесі	
4.24. Коммерсиялық емес АА-нің басқарудағы қаржы жүйесі барлық жобаны іске асыру кезеңіндегі есеп рәсімдерін қолдауға тиіс (4.2.9.2).	
4.25. Коммерсиялық жобалар үшін жүйе қарапайым болуы керек. Түсімдер мен төлемдерді көрсететін (жоба қызметі бойынша жіктелген және төлеушілерге) кассалық кітап толық қанағаттандыратын негізгі есеп құралы болуы тиіс. Кассалық кітапты жобаны іске асыру кезеңінде егер де қажеттілік туған жағдайда қосымша құжаттармен толықтыруға болады (мәселен, активтерді, шарттарды, инвентаризация жүйесін тіркеуімен) (4.2.9.2.3).	<i>Сонымен қатар негізгі есеп құжаттарын енгізу керек...</i>
4.26. Негізгі жүйе жауапкершілікті бөлушілер арасында кім бюджетті қабылдайтынын, бөлуге өкілет етушілерді, бюджеттік шығыстарды қолдаушыларды, ақшалай төлемді берушілерді, бухгалтерлік кітапты жүргізушілер мен бухгалтерлік кітаптағы деректердің кассалық және банкілік балансын келісуді ішкі бақылауды қоса отырып жүргізіледі. Сол жобалар мен АА-де тиісті міндеттерге жауапкершілікті бөлісу үшін штаттағы қызметкерлердің жеткіліксіз саны белгіленіп, оған қажетті түрде салыстырмалы шаралар қабылдануы керек. Мәселен, соны бірлесе орындау жолымен немесе екі қызметкердің өзге де жұмыс істеуімен (мысалы, чекке екі қол қою) (4.2.9.2.5).	<i>...және ішкі бақылауға сәйкес орнықтыру</i>
Жоспарлау және бюджет	
4.27. АДБ коммерсиялық емес АА-нен жоспарлау мен бюджеттік бақылау бойынша (4.15 тармағын қарау) күту коммерсиялық АА-нен күткендегі сияқты болып табылады (4.2.9.5).	
Қаржы бухгалтері мен калькуляциялық шығындар	
4.28. АДБ АА-нің өз практикасында 4.31 – 4.33 тармақтарында айтылғандай, тізбе бойынша жазба жүргізуін енгізуді жақтайды, бірақ та кейбір есеп жүйесінде мұндай жазбалардың көпшілігі - әсіресе бақылау есеп шоттары, мұны енгізбесе де болады (4.2.9.1.6).	
4.29. АА жүйесі дер кезінде мына ашылуы қамтамасыз етуі керек: (i) АДБ мен АА арасында келісілген әрбір жоба үшін шығыс баптары бойынша жобаның кумулятивтік және жылдық шығындары; (ii) қосымша ағымдағы шығыстарды беру үшін бөлшектей талданған операциялық шығындар; және (iii) АДБ-нің қарыз қаражатын бөлуге барлық түрдегі тапсырыстары үшін негіздеме (4.2.9.6.4).	<i>АА жүйесі жоба трансакциясының дер кезінде ашылуын қамтамасыз етуі тиіс</i>
Ішкі бақылау	
4.30. Егер ішкі бақылау тетіктері қанағаттанғысыз болса, және бұл егер сыртқы аудиттің тиімділігі ұйымдастырылмағаны жағдайында, онда тәртіп бойынша әзірше қарыз алушы/АА бақылау жүйесін нығайтуға келісім бермесе жобаны іске асыру тоқтатылады (4.2.9.7).	<i>Егер бақылау тетігі қанағаттанғысыз болса жоба тоқтатылатын болады</i>
Коммерсиялық емес жобалар үшін қарапайым жүйе	
4.31. Төменде келтірілген есеп құжаттарының тізбесі коммерсиялық емес жобалар үшін неғұрлым қарапайым жүйе болып табылады. Бұл жүйені егер жоба мен АДБ-нің жаңа талаптары туындағанда қажеттілікке қарай толықтыруға және кеңейтуге болады. <ul style="list-style-type: none"> - Шығыстар бабы бойынша жоба субъектілерінің банкілік есеп шоттарының есепке алынуы; - Шығыстар бабы бойынша жоба субъектілерінің ақшалай төлемдерін есепке алу; - Жобаның көтерген шығындарын есепке алу, бірақ шығыстар бабы бойынша төленгені емес; 	<i>Коммерсиялық жобалар үшін қарапайым жүйе оңай бухгалтерлік есеп құжаттарына негізделген...</i>

<ul style="list-style-type: none"> - Үшінші тұлғаның шығыстар бабы бойынша көтерген жобасының шығындарын есепке алу; - Шығыстар бабы бойынша жолу жасалған жобалық шығындарды дайындау үшін жоғарыда аталған резюме; - АДБ (және басқа кредиторлардың) қарыз қаражатын бөлуге тапсырыстарды қоса отырып, жобаны қаржыландырудың көздерін есепке алу (4.2.9.8.1). 	
<p>4.32. Сондай-ақ Бас кітапты жалпы төлемдер мен түсімдерді (апта сайын немесе ай сайын) тіркеу үшін де пайдалануға болады. Бұл бухгалтерлік кітапта жоғарыда аталған есеп шоттар бойынша жалпы сомаға жазылатын қосымшалар, активтер, міндеттемелер, шарттар және валюталық трансакциялар көрсетілуі тиісті (4.2.9.8.2).</p>	<p><i>...саналы түрде Бас бухгалтерлік кітапқа қосымша баланстар мен ақпараттар ретінде жазылады</i></p>
<p>4.33. Негізгі есеп құжатында көрсетілген бухгалтерлік деректерге түзетулер мен толықтырулар кез келген уақытта енгізілуі мүмкін, тіпті оған Бас бухгалтерлік кітаптағы жазбаларға дейінгі мәліметтер кіреді. Бас бухгалтерлік кітаптағы (ББК) деректерге түзетулер ББК рәсімделгеннен соң ғана ерекше анықтамамен енгізіліп, арнайы журналдарды пайдалануға болады (4.2.9.8.3.).</p>	

5. Қаржы есептілігі және аудит

Кіріспе	
<p>5.01. АДБ қарыз алушыдан дұрыс және дер кезіндегі қаржы ақпаратын талап етеді, өйткені қарыз келісіміне сәйкес жоба шығыстарын мақсатты пайдаланғандығын көзімен көруі керек және жоба тиімділігі мен АА қаражатын үнемдеуге сенуі керек.</p>	<p><i>Қаржы ақпараттарын дұрыс және дер кезінде тексеру үшін...</i></p>
<p>5.02. АДБ-нің бұл талабы бухгалтерлік есеп (БЕ) пен аудитті қолданыстағы стандарттар мен жүргізілген практикаға сәйкес олардың жобаны дайындау мәніндегі сәтін ұйымдастыруды қарау арқылы іске асырылады. Сонымен қатар АДБ қарызы мен жоба келісімдері қаржы басқаруы мен аудит бойынша релевантты шарттарды нығайтады.</p>	<p><i>...АДБ БЕ пен аудиттің ұйымдастырылуын қарайды, және релевантты шарттар туралы келіседі.</i></p>
Бухгалтерлік есеп алудың стандарты мен саясаты	
Кіріспе	
<p>5.03. АДБ өзінің қарыз алушылары мен АА-нің қаржы жай-күйін және ағымдағы қызметін дұрыс түсінуге мүдделі. Алайда, есеп алу ақпаратына дайындық жағынан келгенде елдер-қарыз алушылар арасында бірден айырмасы байқалады, өйткені қаржы есептілігінің жеткіліксіз көрінісі мен бұрмалаушылыққа жиі жол беріледі (5.2.1.1).</p>	<p><i>ДЕҚ арасында есептілікті құраудағы айырмашылықтардың бар екендігі жөнінде қаржы практикасын ескере отырып...</i></p>
<p>5.04. Осыған байланысты АДБ басқа ДМҚҰ-мен бірлесе отырып, қарыз алушылар мен АА-нің күштерімен бірыңғай стандарттағы БЕ пен қаржы есептілігін қабылдауды қолдайды. Көбінесе, АДБ мынаны ұсынады:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Коммерциялық АА бухгалтерлік есеп алудың ұлттық стандарттарын сақтап, бухгалтерлік есеп алудың халықаралық стандарттарына (БЕХС) сәйкес біліктілік деңгейі мен қаржы мүмкіндігі бойынша есептілікке ұмтылады. Бірақ бірыңғай үлгідегі жоғары деңгейге жету біршама уақытты талап етеді. - Коммерциялық емес АА мемлекеттік секторда ішкі бақылау жүйесіне толық сәйкес есеп алу құжаттарын дәл жасау үшін қадағалауды (және бұл үшін берік қаржы саясатын құрған) қамтамасыз етеді. АА міндетті түрде дер кезінде агенттіктің байыпты есеп алу практикасымен танысуы үшін басшылықтың ақпарат алуы сондай маңызды (5.2.1.3). 	<p><i>...АДБ БЕ пен қаржы есептілігінің бірыңғай қабылдануын қолдайды.</i></p>

АДБ-нің есепке алу саясаты жөніндегі талабы	
5.05. Есепке алу саясаты – бұл қаржылық есеп беруін дайындау және ұсыну үшін шаруашылық субъектілерінде қабылданған нақты қағидалар, шарттар, ережелер, база мен практика. Қаржылық есеп беруге Есеп алу туралы есеп беру кіруге тиісті. Оның мысалы 4 қосымшада келтірілген (5.2.3.5).	<i>Қаржылық есеп беруге Есеп алу туралы есеп беру кіруге тиісті.</i>
5.06. АДБ қаржылық есеп беруді әзірлеуге байланысты бухгалтерлік есепке алудың тиімді стандарты мен саясатын келісіп, қарыз бойынша тікелей келіссөздер барысында бірден анықтайды және кештету мерзімінен асқан келісім рәсімін кейінге қалдырмайды (5.2.3.1.2).	<i>...АДБ үшін тиімді</i>
Коммерсиялық емес АА	
5.07. Коммерсиялық АА үшін Есепке алу саясаты туралы есеп беру жөніндегі талап қарапайым да жеткілікті. Мәселен, есеп беру тек ақшалай ағымды көрсету саясатын ғана белгілеуі мүмкін (5.2.3.5).	<i>Коммерсиялық АА үшін есеп беруді жасайтын талап қарапайым да жеткілікті жүргізіледі.</i>
Коммерсиялық АА	
5.08. Аталған бөлімде жеке сектордағы кәсіпорындар мен ұйымдар үшін қаржылық есеп беру туралы, сондай-ақ мемлекеттік сектордағы коммерсиялық ұйымдар үшін де сөз болады. АА есеп алу саясатын БЕХС талаптарына сәйкес әзірлеуге тиісті. АДБ салыстырмалы ретінде тексерілген (аудитормен) жобалардың немесе АА жылдық қаржылық есебін шарт кезіндегі ұлттық немесе басқа белгіленген стандарттарға негізделген түрінде қабылдайды. Онда қаржылық есеп беру жазбасына БЕХС-на сәйкес келтірілген есеп үшін жыл сайынғы тексерілген қаржылық есеп берудегі қаржылық ақпараттардың қайта құрылуы мен өзгерістері енеді (5.2.3.1.2).	<i>Бірақ АДБ коммерсиялық АА көпшілігінен БЕХС сәйкес есепке алу саясатын жүргізуді талап етеді.</i>
5.09. Осы үлгіде АДБ өзі қаржыландыратын жобалар аясында барлық мемлекеттік және жеке коммерсиялық АА қарыз немесе жобаны іске асыру барысындағы келісімдерден кейін, АДБ мен қарыз алушылар арасындағы келісімге қарай БЕХС-на жауап беретін есеп алу саясаты негізіндегі есепке алу мен есеп беруді жүргізуді қабылдайды (5.04 тармағын қарау). Қарыз алушы мен АА БЕХС-на сәйкес келісілген күннен бұрын есепке алу саясатын жүргізуге тиісті. Ал бұл күнге дейін қаржылық есеп беру АДБ үшін тиімді және Қарыз келіссөздері туралы хаттамада көрсетілгендей, есепке алу саясатының ережелеріне сәйкес әзірленуі тиісті (5.2.3.1.3).	<i>... мұндай саясат жасау және қабылдау үшін біршама уақыт кететінін айту керек</i>
5.10. Кейбір жағдайларда ұлттық стандарттар мен есепке алу практикасы жалпы қабылданған халықаралық стандарттарға сәйкес келе бермейді. Мұндай жағдайда, егер айырмашылық айтарлықтай болмаса (мәселен, қосымша шығындарды бөлу немесе мүліктерді бағалау саясатының әдісі бойынша), онда осы стандарттар мен практиканы пайдалануды жалғастыруға толық мүмкіндік болады, бірақ та мына шарт кезінде, рәсімдердің ұқсамауы табылып, Қаржылық есеп беруде, сондай-ақ Аудиторлық есеп беруде көрсетілсе және ашылған жағдайда ғана болады (5.2.3.2.2 – 5.2.3.2.3).	<i>БЕХС мен бірге жергілікті стандарттардың біршама барлық айырмашылығы тиісті есеп құжаттарында табылуы және ашылуы тиісті</i>
5.11. АДБ қарыз алушыларға есепке алу саясатын БЕХС-на сәйкес келтіру үшін бірқатар уақыт кететінін ескереді, және қарыз алушылармен әрбір жеке алынған жоба бойынша жасалу мерзіміне және жаңа стандарттарына қатысты келісімдер жүргізуге әзірлік көрсетеді (5.2.3.2.4).	<i>Жұмыс істейтін жобалардың талаптарын жүргізу мерзімі үшін БЕХС әрбір жеке алынған жоба бойынша келісетін болады</i>

Қаржылық есептілік	
Кіріспе	
5.12. Жоба мониторингісі мақсатында дер кезінде және сенімді қаржы ақпараттарын алу үшін АДБ алдын ала әрбір қаржылық жыл үшін тексерілген аралықта және жылдық қаржылық есепті тиімді беруге қатысты келісімге қол жеткізеді (5.3.1.3).	<i>АДБ тексерілген аралықта және жылдық қаржылық есепті тиімді беруге қатысты есептерді алуға қол жеткізеді</i>
5.13. Тәртіп бойынша, АДБ жұмыс барысындағы үнемі есеп берулерді тапсыруды талап етеді, соның ішінде нақты жазылып көрсетілген қаржылық есептерді: <ul style="list-style-type: none"> - Жоба бойынша прогрессивтік аралықта, жыл сайынғы және қорытынды шығыстары; - АА қаржылық қызметі және қаржылық жай-күй (қажетті жағдайға қарай); - Жобаны іске асыру үшін берілген АДБ қарызымен қоса қаражатқа жауаптылығы; - АДБ-нің қарыз қаражатын бөлу негізі; - Қаржылық сақтау деңгейі және оның шарттарына қатыстылығы; және - АДБ белгілеген және қарыз алушылармен келісілген жобаларға байланысты қаржылық басқарудың және бухгалтерлік есепке алудың тиімділігі (5.3.1.2). 	<i>АДБ қаржы мәселелерінің жылжуы бойынша үнемі есептерді және олардың бұрын келісілген шарттарына сәйкес берілуін талап етеді</i>
5.14. Қарыз алушы мен АА АДБ талаптары туралы тиісті тараптарды ақпараттандырып отыруы тиісті, оған қоса: (i) жауапты министрлікті; (ii) АА есеп шотына аудит жүргізуге өкілетті мемлекеттік аудиторларды; және (iii) мемлекеттік аудиторлар атынан әрекет ететін жеке аудиторларды (5.3.1.4).	
Қаржылық есептіліктің мазмұны мен мерзімі	
АДБ-нің әмбебап талаптары	
5.15. Төменде келтірілген негізгі қағидалар қарыз алушы шығарған жоба бойынша барлық аралықтағы және жылдық қаржылық есептеріне қолданылады: <ul style="list-style-type: none"> - Есепті ағылшын тілінде беру (5.3.2.6 және 5.3.2.8); - Қарыз алушылардың, басқа донорлардың және кредиторлардың, сондай-ақ АДБ-нің барлық қаражаты үшін толық жауапкершілікті ашу; - Жобаны басқару бойынша АДБ қарыздары мен талаптарының барлық шарттарын сақтау; - Соған сәйкес, барлық қаржылық ақпараттарды ашу; және - Жобаның, сондай-ақ АА-нің (қажет болғанда) қаржылық қызметіндегі барлық материалдық аспектілерге және мәртебесіне қатысты сенімді және бір жақты талдау (5.3.2.2). 	<i>Барлық аралықтағы және жылдық есептер ағылшын тілінде берілуі тиіс...</i>
5.16. Келесі негіз қалайтын қағидалар жылдық қаржылық есеп беруге қолданылады: (i) бухгалтерлік есеп алудың жүргізілетін саясаты мен стандарты туралы талданған есеп; және (ii) АДБ мен аудитор үшін тиімді қаржы есеп шоттарын тәуелсіз тексерудің және қаржы басқару жүйесінің нәтижелері (5.3.2.3).	<i>...жылдық қаржы есептері аудитормен тексерілген болуы керек</i>
5.17. Аралық және жылдық қаржылық есеп беру әрбір жоба бойынша есепті жылға және жобаның басталған сәтінен бастап кумулятивтік трансакцияларға қатысты жекелеген трансакцияларды анықтау үшін жеткілікті ақпараттар көрсетілуі тиіс (5.3.2.6).	<i>Жылдық және кумулятивтік баланстар ашылуы тиісті</i>
5.18. Аралық және жылдық қаржы есептеріне жобаны дамыту үшін біржола құрылған сол АА-дің жобасы бойынша ғана қаржылық трансакциялар кіреді (5.3.2.6).	<i>...кейбір қаржы есептері әрбір жоба бойынша талап етілуі мүмкін</i>
5.19. АА әлде бір екінші кезектегі жобаларды (субжобаларды)	<i>...әрбір субжоба</i>

орындауға жауапкершілік алады, жекелеген қаржылық есептер тұтастай жоба үшін ұзақ мерзімді қаржылық есептермен қоса бірлесіп белгіленген әрбір компоненттердің тұрғысынан берілуі тиісті. Егер АА бір жобадан артық әзірлеуге жауапкершілік алған жағдайда, жоба бойынша агенттіктің жалпы немесе бірлескен трансакциясы әрбір жоба бойынша Қаржылық есеп беру жазбасы негізінде бөлінуі және таратылуы мүмкін (5.3.2.7).	<i>бойынша – жекелеген есеп беру</i>
5.20. Аралық және тексерілген жылдық қаржылық есептерді беру туралы сұрау АДБ келісілген мерзімге сәйкес қарыз алушыларға жіберіледі. Аралық қаржылық есептер әдетте кез келген қаржы жылындағы 3,4 немесе 6 ай сайын талап етіледі. АДБ АА-не тексерілген қаржы есептерін әрбір қаржы жылының соңынан кейін 6 айдан кешіктірмей банкке тапсыруға көмектеседі (5.3.2.9).	<i>әрбір қаржы жылының аяғынан кейінгі айларда</i>
5.21. АДБ үшін тексерілген қаржылық есептерді тапсыру мерзімінің бұзылуы туған жағдайда, осы құжаттарды мемлекеттік заңды органдардың қарау қажеттілігіне байланысты жобаның қаржылық есептері (бас қаржы шенеуінігі немесе аудитор куәландырған) белгіленген есептілік мерзімі барсында заңды органдардың есептерді ратификациялап, ресми бекіткеннен кейінгі талаптармен ғана АДБ-не тапсырады. (5.3.2.10).	
5.22. Аралық және жылдық қаржылық есептер тәртіп бойынша кез келген трансакцияны есептеу үшін мүмкіндігі бар жергілікті валютада немесе түсінікті міндеттемелерімен келтірілген шетел валютасында көрсетіледі (5.3.2.11).	<i>Қаржылық есептер, тәртіп бойынша жергілікті валютада көрсетіледі</i>
Коммерсиялық емес жобалар үшін нақты талаптар	
5.23. АДБ жоба бойынша көптеген қаржы есептерінің ерекше табиғатын мойындайды - әсіресе, коммерсиялық жобалар үшін әзірленгендерді. Сондықтан да біздің банк коммерсиялық субъектілер тарапынан берілген қаржы ақпараттарының АДБ үшін тиімді сәйкестік аясында және мақұлданған форматында әзірленген болуын талап етеді (5.3.2.1)	<i>Коммерсиялық емес жобалар әрбір жүргізілген жыл мен жобаның жүзеге асуы үшін тексерілген жылдық есептерді көрсетуі тиіс</i>
5.24. Коммерсиялық емес жобалардың тексерілген жылдық қаржы есептері әрбір жүргізілетін қаржы жылы мен жобаны жүзеге асыру үшін қажетті (5.3.2.6).	
Коммерсиялық жобаларға нақты талаптар	
5.25. АДБ коммерсиялық жобалардан жоба мен АА үшін қарызды жүзеге асыру кезеңінде тексерілген жылдық қаржы есептерін талап етеді. Жоба бойынша есеп беру АА-нің қаржылық есебінде біріктірілуі мүмкін, бұл жобаның басталған сәтінен бастап ағымдағы қаржы жылына дейінгі жоба жұмысының қаржы жай-күйін тиянақты көрсету жағдайында ғана болады. Аралық қаржы есеп беруі жылдық қаржы есептерінің форматымен сәйкестенуі керек, бірақ олардың дайындығы қажетті түрде қарыз қаражатын бөлуді тоқтатуымен аяқталуы тиіс (5.3.2.8).	<i>Табысты (коммерсиялық) жобалардың қаржылық есеп беруін АА-нің қаржылық есебінде біріктіруге болады</i>
Бухгалтерлік және қаржылық есеп беру	
5.26. Төменде келтірілген таблицада жоба мен АА-нің қаржылық есеп беруіндегі талаптар жинақталған. Мұндайда егер коммерсиялық жобалар мен АА үшін есептілік талабы бірыңғай үлгіде болып табылса, онда коммерсиялық жобалар мен АА үшін олар ондай болып табылмайды (5.3.3.1).	<i>Коммерсиялық және коммерсиялық емес жобалар мен АА үшін есептілік талабы әдетте айырмасы бар</i>
5.27. Коммерсиялық жобалар мен АА үшін қаржы есептері арасындағы неғұрлым біршама айырмашылықтың туындауы егер де субъект бухгалтерлік есеп алудың негізі үшін есептеудің әдісін немесе кассалық әдісін пайдаланады. - БЕ кассалық әдісінің негізінде қаржыға жатпайтын активтер	<i>...есеп берудегі неғұрлым біршама айырмашылық коммерсиялық жобалар мен АА БЕ</i>

<p>(мәселен, негізгі қаражат, күтілетін түсім, тауарлық-материалдық қорлар) ретті түрде тіркелмейді. Сондықтан Табыс туралы есеп пен Баланс есебін беруге әзірлік үшін қажетті ақпарат қолма қол болмайды; оның орнына Ақшалай түсімдер мен төлемдер туралы есеп беру әзірленеді.</p> <p>- Есептеу әдісін есепке алу пайдаланылған жерде Табыс және шығыс туралы есеп беру Баланстық есеп берумен бірге әзірленеді. Есептеудің есепке алу әдісіне есеп беру әрқашанда Ақшалай қаржының қозғалысы туралы есеп берумен бірге жүруі тиіс. Мұндайда көптеген ДЕҚ АДБ-ін өзінің есептеу әдісін қабылдауға ниет білдіріп, дабыл қаққанымен, оған көп жылдар керек болды. Мұнымен қатар кейбір елдердегі коммерциялық емес субъектілер БЕ-тің кеңестік тарихи жүйесін пайдаланып келгендіктен (мәселен, Өзбекстан) енді есептеу әдісінің негізінде қаржы есептерін дайындай алады. (5.3.3.4).</p>	<p><i>негізіндегі кассалық әдісін пайдалану жағдайында туындайды</i></p>
<p>5.28. БЕ туралы есеп беру немесе қаржы саясаты. Соған қарамастан кассалық әдіс немесе есептеу әдісі пайдаланылады, БЕ есебінің негізіне жататын БЕ немесе қаржы саясаты туралы түсінікті есеп берілуі тиісті (5.3.3.4)</p>	<p><i>БЕ өтімді және түсінікті есебі берілуі тиісті</i></p>
<p>5.29. Түсімдер туралы есеп беру (ақшалай түсімдер) жобаның басынан бастап жыл ішіндегі және кумулятивтік деректері жайындағы толық қаржы ақпаратын көрсетеді. БЕ-тің кассалық әдісі пайдаланылған жерде кіріс және шығыс сальдолары тапсырылуы тиісті (5.3.3.5).</p>	
<p>5.30. Төлемдер туралы есеп беру (ақшалай төлемдер) жобаның басынан бастап ағымдағы күнге дейінгі жыл ішіндегі және кумулятивтік деректері жайындағы толық қаржы ақпаратын көрсетеді. БЕ-тің кассалық әдісі пайдаланылған жерде бұл есеп беруге ақшалай емес баптар кіреді, мәселен, пайдаланылуы туралы (5.3.3.6).</p>	

Бухгалтерлік және қаржылық есеп беру

Бухгалтерлік есеп беру	Коммерциялық емес жобалар және АА		Коммерциялық жобалар және АА	
	Аралық ЖБЕ	Тексерілген жылдық	Аралық Тексерілген ЖБЕ жылдық	
БЕ/қаржы саясаты туралы есеп беру	...	-	...	-
Түсімдер/ақшалай түсімдер туралы есеп беру	-	-
Төлемдер (ақшалай төлемдер) туралы есеп беру	-	-
Ақшалай қаражат қозғалысы туралы есеп беру	note (a)	note (a)	-	-
Кесімді есеп шот туралы есеп беру	-	-	-	-
Шығыстар (ШЕ) туралы есеп беру	-	-		
Кірістер туралы есеп беру	Әдетте бұл есеп берулер		-	-

Баланстық есеп беру	өзірленбейді, өйткені қазіргі кезде көпшілік коммерциялық емес жобалар БЕ кассалық әдісін қолданады	-	-
Қаржылық есеп беруге түсініктеме жазба	note (b) note (b)	note (b)	note (b)
Басқа ақпараттар	note (c) note (c)	note (c)	note (c)

АА – Атқарушы агенттік; ЖБЕ – жобаны басқару жөніндегі есеп беру

(а) Коммерциялық емес жобалардың (АА) ақшалай қаражаттарының қозғалысы туралы есептің мазмұны мен форматы БЕХС-на немесе БЕ ұлттық стандарттарына сәйкес келуі міндетті емес.

(b) Қаржылық есеп беруді одан әрі бөлуді түсіндіруге түсіндірме жазба немесе берілген негізгі қаржылық есеп беру ақпаратын түсіндіру жатады.

(с) Өзге де қамтулар мен табиғи ақпараттар АДБ мен қарыз алушы арасында келісілетін болады.

<p>5.31. Ақшалай қаражаттар қозғалысы туралы есеп беруге мыналар кіруге тиісті:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Қарыз қаражатын бөлу рәсімі бойынша (мәселен, тікелей төлеу, кесімді есеп шот) жобаны қаржыландырудың көздері (мәселен, АДБ қаржысы мен үкімет үлесі) - Қарыз келісімдерінің ұқсастығы бойынша қарыз ресурстарын бөлуде компоненттер (баптар) жөнінде пайдаланылатын қаражаттың жиынтық көрсеткіші (мәселен, жабдықтар, құрылыс жұмыстары, кеңес беру қызметі мен оқу, сондай-ақ жоба басталғаннан кейін туындайтын өзге де шығыстар бабы); және - Ашылу және жабылу сәтіндегі кассалық баланстар (5.3.3.7). 	<p><i>Ақшалай қаражаттардың қозғалысы туралы есеп беру қаржыландыру мен төлемдердің көздерін қарыз қаражатын бөлу баптарына сәйкес ашуы тиіс.</i></p>
<p>5.32. Кесімді есеп шот туралы есеп беру АДБ есебінен жобаның тұлғасы алған төмен соманың кесімді салымдары мен қайтаруын жинақтайды және кесімді есеп шотта қалған балансты көрсетеді (5.3.3.8).</p>	
<p>5.33. Банктің есеп беруі әрбір кесімді есеп шот үшін берілуі тиісті (егер де ондай қолданылса). Банктің әрбір есебі ағымдағы жылдың балансы бойынша алынған процентімен жобаның шығыстары бойынша төмен алынған салымдары мен қайтарымын жинақтауы керек. Бірінші есеп шот жобаның Кесімді есеп шоты үшін кредит бойынша АДБ-нен қаражат алу үшін пайдаланылады, ал екіншісі жоба бойынша жергілікті операцияларды жүзеге асыру мақсатында пайдаланылады (Екінші кесімді есеп шот – ЕКЕ). Жобаның кесімді есеп шоты ЕКЕ-н толықтыру үшін қолданылады (осылай қолданылғанда). Өзара есептесу туралы есеп беруді қажетті түрде қоса отырып, АДБ мен Кесімді есеп шот арасындағы, сондай-ақ Кесімді есеп шот пен ЕКЕ арасындағы аудару баптарын көрсетуі керек. Үшінші қаржылық есеп беру – бұл Кесімді есеп шоттың операциялық есеп шоттарының трансакциясы туралы толық есеп беру. Оны АА ашып, Кесімді есеп шот жергілікті және шетелдік валютада тікелей төлем үшін қолданады (5.3.3.9).</p>	
<p>5.34. Шығыстар туралы есеп беру (ШЕ) – АДБ қарыз қаражатын бөлу рәсімі. Ол ақталу құжаттарын тапсыруды талап етпейді. ШЕ форматына тіркелуі туралы және қамтамасыз етілген кесімді/ депозиттердің бар екендігін куәландыратын құжаттар кіруі керек. <i>АДБ-нің қарыз қаражатын бөлу жөніндегі анықтама</i> осы әдіс пен оның есептілік пен аудит рәсімін қолдануға байланысты пайдаланылуын жазып көрсетеді (5.3.3.10).</p>	<p><i>Кіріс туралы есеп беру қаржылық қызметті көрсетеді...</i></p>
<p>5.35. Кіріс пен баланс есептері туралы есеп беру егер де БЕ</p>	<p><i>...Баланстық есеп</i></p>

кассалық әдісі қолданылса қажетсіз болып қалуы мүмкін. Кіріс туралы есеп беру (қаржы нәтижелері туралы есеп) белгіленген уақыт кезеңіндегі қызметтің нәтижесін көрсетеді. Баланстық есеп беру белгіленген кезең үшін барлық қаржылық баптарды көрсетеді (5.3.3.11).	<i>беру қаржылық жай-күйді көрсетеді.</i>
5.36. Қаржылық есеп берудің түсініктеме жазбасына және/немесе қосымша қаржылық есеп беруде есеп шоттың маңызды бөлімдеріне талдау беріледі. Берілген ақпарат еліміздің есеп алу практикасына сәйкес келуі тиіс (5.3.3.12).	
Аралық қаржылық есеп беру және Жобаны басқару жөніндегі есеп беру	
5.37. Әрбір қаржы жылының барысында АДБ Жобаны басқару жөніндегі есеп беруді (ЖБЕ) талап етіп, жоба қызметінің мониторинг жүйесінің бір бөлігі ретінде қарастыруға болады. ЖБЕ қажетті түрде үнемі жасап отыру керек. Оны жасау АА-не жоба қызметінде жүйелі бақылауды жүзеге асыруға көмектеседі. ЖБЕ қаржылық есеп беру – бұл аралық есеп беру, яғни барлық жобалар үшін алдағы жоспарлар мен шолуларды жасауға ұсынатын пайдалы құрал болып табылады. ЖБЕ құру мысалы – 5 қосымшада (5.3.4.1).	<i>АДБ ЖБЕ үнемі тапсыруды талап етеді</i> <i>...5 қосымшада ЖБЕ құру мысалы келтірілген</i>
5.38. ЖБЕ ақпаратында көрсетілуі тиіс: (i) аяқталған қаржылық кезеңіндегі соңғы деректер (әдетте тоқсандық немесе жартыжылдық); (ii) ағымдағы жылдың қорытындылары; және (iii) жоба басталғаннан бергі кумулятивтік ағымдағы қорытынды деректер (5.3.4.2).	<i>ЖБЕ ағымдағы және бюджеттік сомаларды салыстырады...</i>
5.39. ЖБЕ сондай-ақ нақты ақпараттармен салыстырылған әрбір шығыс баптары бойынша болжанатын және бюджеттік соманы көрсетуі тиіс, нақты және жоспарланған көрсеткіштер арасындағы ауытқуларды анықтау керек. Айтарлықтай ауытқуларға қатысты түсініктемелер жобаны басқару процесі мен мониторингісінде пайдалану үшін ЖБЕ қоса берілуі тиісті (5.3.4.3).	<i>... айтарлықтай ауытқуларды анықтайды және түсіндіреді</i>
Жыл сайынғы тексерілген қаржылық есеп беру	
5.40. Тексерілген қаржылық есеп беруі қарыз алушыға, бірлескен қаржыгерлерге, донорлар мен АДБ-не жүктелген талаптарды одан әрі орындау үшін АДБ-не берілуі керек. Бұл қаржылық есеп беруді екі үлкен категорияға жіктеуге болады: - Коммерсиялық жобалар үшін қаржылық есеп беру. Есеп беруге сондай-ақ АА-нің қызметі мен жай-күйі жөніндегі ақпаратты енгізуге болады, егер ол үшін АА-де қарыз келісінде көрсетілген, АДБ алдында қаржы қызметі бойынша басқа міндеттемелері жоқ болуы тиіс; және - Коммерсиялық жобалар мен АА жобалары үшін жыл сайынғы қаржылық есеп беру егер АА субъектілерге автономиялы емес жартылай автономиялы болса, жобаны жүзеге асыруға жауапты болып табылады (5.3.5.1).	<i>Жыл сайынғы тексерілген қаржылық есеп беруге қатысты АДБ күтуі коммерсиялық және коммерсиялық жобалардың бағытталуымен байланысты</i>
Коммерсиялық емес жобалар үшін жыл сайынғы есеп беру	
5.41. АА-нің міндетіне жоба бойынша жыл сайынғы қаржылық есеп берулерді әзірлеу ғана кіреді, әсіресе, бұл жоба коммерсиялық емес деп табылып, ұлттық, облыстық, аудандық немесе және/немесе жергілікті басқару органдарымен жүзеге асырылады. АА-не қатысты қаржылық трансакциялар жоба бойынша түсімдер мен шығыстар ретінде енгізілуі мүмкін (5.3.6.1).	<i>Коммерсиялық емес жобалардан АДБ әдетте тек қана қаржы бойынша қаржылық есеп беру күтіледі</i>
5.42. Есеп беру, соның ішінде жоба үшін, және бұл қажет етілген жерде мүдделі АА үшін жергілікті бюджеттер мен БЕ нысанында дайындалуы мүмкін: - Түсім туралы есеп беру (немесе ақшалай түсімдер), - Төлем туралы есеп беру (немесе ақшалай төлемдер), - Қаржылық есеп берудің түсінік жазбасы (5.3.6.2).	
Коммерсиялық жобалар үшін жыл сайынғы есеп беру	

<p>5.43. АДБ қарыз алушылардан әрбір автономиялық немесе жартылай автономиялық АА-не қатысты, жобаны жүзеге асыруға және/немесе басқаруда біршама рөл атқаратын коммерсиялық АА-нің сипатын қоса отырып жыл сайынғы қаржы есеп беруін сұрайды. Бұл қаржылық есеп беруде жобаның/АА-нің қаржы қызметі мен мәртебесін анықтау үшін жеткілікті талдамалар болуы керек. Тәртіп бойынша онда мыналар көрсетіледі:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Субъектінің қаржылық жай-күйін көрсететін баланстық есеп беру, соның ішінде жоба бойынша қаржы жылының аяғында. - Кіріс туралы есеп беру (немесе Операциялар, немесе Кірістер мен шығыстар, немесе Табыстар мен зияндар). - Әрбір қаржы жылы бойы ақшалай қаражаттың қозғалысын ашуға тиісті Ақшалай қаражат қозғалысы туралы есеп беру. - Қаржылық есеп беруге түсінік жазба (5.3.7.1). 	<p>...онда коммерсиялық жобаларға қатысты біз әдетте АА-нен жоба бойынша ақпарат енгізілген қаржылық есеп беруді күтеміз</p>
<p>5.44. Қаржылық есеп беруге өткен қаржы жылындағы салыстырмалы көрсеткішті түсіндірме кестесімен және жазбаларымен бірге енгізуге болады. Одан басқа, қосымша қаржылық есеп берулерді, АДБ сұрастырған баптарға қатысты, қосымша ашылған немесе түсіндіруді талап еткен ақпараттарды қоса беруге тиісті (5.3.7.2).</p>	<p>Сондай және басқа жағдайларда қаржылық есеп беруде салыстырмалы көрсеткіштер мен түсініктеме жазбалар енгізілуі тиіс.</p>
Қосымша қаржылық есеп беру	
<p>5.45. АДБ әдетте қосымша қаржылық есеп берудің нысаны мен мазмұнын нұсқайды, ол стандарттық жыл сайынғы қаржылық есеп беруге тіркеледі. Мұндайда қарыз алушы жобаны жүзеге асыру мен басқарудың неғұрлым толық бейнеленген нәтижесі үшін барлық ақпараттарды көрсетуі тиіс (5.3.8).</p>	
Коммерсиялық жобалар үшін қаржылық есеп берудің үлгісі	
<p>5.46. Өнеркәсіптік кәсіпорындар мен ұйымдар және қызмет көрсету саласында жұмыс істейтіндер үшін 6 және 7 қосымшаларда қаржылық есеп берудің үлгілері көрсетілген (5.3.11, 7.16-7.17).</p>	
Аудит стандарты және аудиторды жалдау	
Кіріспе	
<p>5.47. Аудиттің негізгі міндеті қаржылық есеп беру бойынша құзіретті қорытынды беру болып табылады: есеп беруде жобаның (жобалардың), немесе қажеттілікке қарай, АА-нің жай-күйіне шын көрініс табуына жауап бере ме; барлық материалдық аспектілерде, соның ішінде БЕХС немесе АДБ стандарттары үшін тиімді көлемдегі жобалар беріле ме (5.4.1.1).</p>	<p>Аудиторлар қаржылық есеп беруді тексереді</p>
<p>5.48. Аудиторлық қорытынды АА дұрыс қаржылық есеп беруін анықтау үшін қажетті. Тексеріс мынадай көлемі мен мөлшерінде болуы тиіс, ол аудиторларға түпнұсқаға қатысты есептің неғұрлым толық қорытындысын тапсырып және әзірлеуге, АА-нің берген ақпаратының немесе белгіленген деректер бөлігінің дәлдігі мен дұрыстығын (көбінесе, жоба бойынша департаментке немесе бөлімге) көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл қаржылық есеп беру белгіленген кезең үшін жылдық, үнемі немесе жасалған болуі мүмкін (мәселен, арнайы есеп беруді әзірлеуге байланысты) (5.4.1.2).</p>	<p>...және олардың түпнұсқасының дәлдігі мен дұрыстығына қатысты қорытынды береді</p>
<p>5.49. АДБ қарыз алушылар мен АА-нен АДБ үшін тексерілген тиімді тәуелсіз аудиторлармен мойындалған аудит стандарттарына сәйкес жылдық қаржылық есеп беруді талап етеді. Аудит мұндай қаржылық есеп беруге енгізеді:</p>	

<ul style="list-style-type: none"> - Жоба шығыстарына және басқа қаржылық трансакцияларға қатысты БЕ жүйесіне сәйкес бағалау және ішкі бақылау, сондай-ақ жоба есебінен қаржыландыратын активтердің сақталу қауіпсіздігін қамтамасыз ету деңгейі. - Жобаны жүзеге асырушы қарыз алушы мен тұлғаны барлық релевантты трансакцияларына сәйкес анықтау. - АДБ қаржыландыру, негіздеу және кез келген тиімсіз шығыстар үшін берген, жүргізілген шығыстарды анықтау, және - Жобаны басқару бойынша АДБ-нің қарыз шарттары мен талаптарын сақтауды бағалау (5.4.2). 	<p>... және аудиттің тиімді стандарттарына сәйкес</p>
Аудиттің стандарты	
<p>5.50. АДБ Аудит және сақтандырудың халықаралық стандарттары жөніндегі кеңестің (IAASB), Халықаралық бухгалтерлер федерациясының (IFAC), сондай-ақ Аудит жөніндегі халықаралық ұйымдардың жетекші институттары (INTOSAI) жариялаған аудиттің халықаралық стандартын (АХС) мойындайды. Аудиттің халықаралық стандартын халықаралық бухгалтерлер мен көптеген басқа мамандықтың өкілдері де жеңіл меңгерген. Олар АДБ-не тиімді мемлекеттік және жеке сектордағы аудиторлық тексеру мақсатында аудиттің дұрыс стандартын құрады. Көптеген аудиторлар аудиттің INTOSAI стандартын қолданады (5.4.2.2).</p>	<p>АДБ IAASB және INTOSAI жариялаған аудиттің стандартын мойындайды</p>
<p>5.51. АДБ қарыз алушылардың АХС сақтайтын аудиторларды жалдауын артық көреді. Алайда Банктің бір мойындайтыны, бірқатар елдерде аудиттің жергілікті стандартын қолданады, ал олар әрқашанда АХС-на жауап бермейді және толық сәйкеспейді, бірақ та осыған орай олардың қолданылуы елдің заңдарымен қарастырылған немесе мемлекеттік бухгалтерлермен немесе елдің мүдделі бухгалтерлік ассоциациясымен бекітілген (5.4.2.3).</p>	<p>... және аудиторлардың да осы стандартты сақтауын артық көреді</p>
<p>5.52. Қажет болған кезде АДБ аудиттің қосымша рәсімдерін жүргізуді және жауапкершілікті куәландыру үшін есептілік пен қаржылық қызметін талап етуі мүмкін. Тәртіп бойынша бұл талап АДБ пікірі бойынша, аудиттің жергілікті стандартын толықтыруды қажет еткен жағдайда жылжиды. Мұндайда АДБ аудиторлардың өз есеп беруінде жергілікті стандарттардың АХС-на сәйкеспейтін дәрежесін көрсетуін күтеді (5.4.2.4).</p>	<p>Кейбір жағдайларда АДБ аудиттің қосымша рәсімдерін талап ете алады</p>
Аудиттің рәсімі	
<p>5.53. Аудиторлар жоба мәні мен тексерілетін субъектілерді айыра біліп, оған қоса АДБ Президентінің Есебі мен ұсыныстарының (ПЕҰ) мазмұнын, сондай-ақ заңдылық келісімдеріне сүйенуі керек. Оған мынадай басшылық көмектесе алады: (i) АДБ қарыз қаражатын бөлу жөніндегі анықтама; (ii) АДБ-нің тендерлік құжаттарының үлгісі; және (iii) Сатып алу жөніндегі анықтама (5.4.3.2).</p>	<p>АДБ аудиторлардан ... тексерілген субъектілер, сондай-ақ АДБ саясаты мен рәсімдері туралы түсінікті ұсыныстар жасауды күтеді</p>
<p>5.54. Аудиторлар ел үшін кез келген сипатқа ие болатын стандарттар мен БЕ практикасының нұсқаларын, қарыз алушы пайдаланатын және БЕХС-нан айтарлықтай айырмасын қамтамасыз етуі тиіс. Қаржы қызметіне немесе жоба мәртебесіне БЕХС-ның ауытқуы себебінен болатын кез келген неғұрлым айтарлықтай әсерін аудиторлар табуы тиіс (5.4.3.7).</p>	<p>...есепке алу практикасы бойынша ауытқулардың әсерін анықтау</p>
<p>5.55. АДБ аудиттің мыналарды енгізуін күтеді: (i) активтер мен пассивтерді тексеруі; (ii) міндеттемелер мен көзделмеген міндеттерді тексеруі; (iii) дебиторларды, кредиторларды және мүліктерді куәландыру; (iv) БЕХС ауытқуын тексеру; (v) әрбір жыл үшін үнемі ЖБЕ-ін байқау; ШЕ аудиті (талап еткенде) тұтастай жоба аудитінің бөлігі ретінде; (vi) ШЕ аудиті (талап еткенде) тұтастай жобаны тексеруінің</p>	<p>...және қажетті көлемдегі жұмыстарды жүзеге асырады</p>

бөлігі ретінде; және (vii) Кесімді есеп шот аудитін (5.4.3).	
Аудиторды таңдау және оны тағайындау	
5.56. АДБ-нің қарыз алушыға қоятын талаптарының бірі аудиттің тиімсіз шектеулерді жою немесе тиімді ұйымдастыруынан тұрады. Қарыз алушы аудиторларды таңдауда, тағайындау мен қызметіне жауапкершілік алады. АДБ қарыз алушының оны аудитордың жүргізген немесе алдын ала тағайындалғаны туралы хабарлап, тәуелсіз стандарттарға, тәжірибесі мен біліктілігіне жауап беретіндігін қалайды. АДБ аудиторға деген өзінің ризашылығын “бізде қарсылық жоқ” деген қысқа резюмесімен белгілейді (5.4.4.2).	<i>Яғни, қарыз алушы аудиторларды таңдауда, тағайындау мен қызметіне жауапкершілік алады</i>
<p>5.57. Аудиторлар АДБ өлшемдеріне жауап беру үшін мынаны орындауға тиісті:</p> <ul style="list-style-type: none"> - субъектіні бақылауда біржақты және тәуелсіз болып, олар тағайындаған субъектіні тексеретін болады. Көбінесе, аудит айналысатын кезең бойы олар тексерісті басқа жұмыспен алмастыруы керек, оның субъект қызметінде тұрмауы немесе олармен туыстық, қаржылық немесе сенімді іскерлік байланыстарынан басқа аудитпен байланысты еш қатысы болмауы тиісті; - АХС немесе INTOSAI стандарттарына сәйкес жақсы беделге ие, рәсімдер мен әдістерді пайдалана білуі тиіс, және аудит үшін біліктілігі мен қабілеті, сондай-ақ кәсіптік жауапкершілігі жоғары деңгейдегі қызметкерді тарту; - АДБ жобасы бойынша тапсырманы орындау үшін жеткілікті тәжірибесі болуы тиіс; және - Көрсетілген мерзімде техникалық тапсырманы (ТТ) орындау (5.4.4.2). 	<p><i>АДБ аудиторлардың</i></p> <p><i>... тәуелсіз</i></p> <p><i>...жақсы беделге ие...</i></p> <p><i>...релевантты тәжірибесі бар болуын күтеді</i></p>
5.58. АДБ қарыз алушының, және АА-нің өз жауапкершіліктері көлеміндегі барлық әрекеттерді орындау үшін жеткілікті уақыт бойы жұмыс істейтін тиімді аудиторды таңдайды және тағайындайды, оған қаржылық басқару жүйесін зерделеуімен қоса жобаны жүзеге асырудың басынан бастап, оны үнемі іске асыру барысының тексерілуін талап етеді (5.4.4.3).	<i>АДБ аудитордың дер кезінде тағайындалуын талап етеді...</i>
5.59. АДБ әдетте аудиторды таңдауда кеңес бермейді, тек бірнеше аудиторлардың тізімімен танысумен шектелуді жөн көреді. Осы тізімнен қарыз алушы кез келген аудиторды өзі дербес таңдайды, бірақ та сонымен бірге АДБ қарыз алушының аудиторды жалдау үшін банкілік өлшемдердегі біліктілігіне немесе жұмыс істеу және қаралатын басқа да басты параметрлеріне сәйкес келмеу мүмкіндігінің болатынына назарын аударуға құқылы (5.4.4.4).	<i>...мұндай кезде АДБ аудитордың кандидатурасы бойынша шешім шығаруға ықпал етпейді, бірақ қарыз алушының ұсынған аудиторлар тізімін қарауда өлшемдерге жауап бермеуі мүмкін екендігіне назар аударады</i>
Аудиторды таңдау мәселесі	
5.60. Аудиттің көлемі мен құрамы заңдар мен нормативтік актілерге тікелей қатысты болуы мүмкін, ол мемлекеттік аудитор қызметінің саласын, соның ішінде АДБ үшін қажетті тереңдетілген тексеруді жүргізу кезінде тарылтады (5.4.5.1).	
<p>5.61. Төменде кредиттеу жөніндегі банктік операциялар үшін тиімсіз болатын аудиторлардың тізімі келтірілген:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Мемлекеттік аудиторлық қызмет қызметкерлері заңдарға немесе 	<i>Біз тәуелсіз аудиторлардың</i>

<p>нормативтік ережелерге сәйкес қаржы трансакцияларын өңдеуде қатыса алады;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Жылдық қаржылық есеп беруін әзірлеуде АА-не көмек беретін аудиторлар; немесе - АА қаржы басқару жүйесінің компоненттерін жасаған және әзірлеген аудиторлар (5.4.5.1). 	<i>жұмысына сенеміз</i>
<p>5.62. Белгіленген жағдайлардың әсерімен, соның ішінде қарыз берушілер мен АА ресурстардың жетіспеуінен белгілі бір бөлігін немесе барлық қаржылық есеп беруді жасауға аудиторларға өтінішпен шыға алады. Мұндай жағдайда аудитор АА-нің шешім қабылдау немесе басқару процесіне оның кезеңіне қарамастан, қатысты тексерісті жүзеге асыру үшін өзінің тәуелсіздігін сақтай отырып, қатысуға келісінмін бермеуі керек. БЕ-те аудиторды тарту дәрежесі Басшылық туралы хатта саралана талдануы тиісті (5.4.5.2).</p>	<i>...және тіпті жағымсыз факторлардың әсерінен аудиторлардың шешім шығару мен басқару процесіне қатысудан бас тартатынын күтеміз</i>
<p>5.63. Аудиторлар жұмысты жоба басталған сәттен бастауға қабілетті болуы тиіс. Одан соң қарыз алушы әрбір қаржы жылы басталғанға дейін аудиторларды тағайындауы керек. Қарыз алушыдан аудитордың банкілік талаптармен, оған қоса аудиторлық есептің АДБ-не аудит пен беру мерзімімен АДБ хабарландырып отыру күтіледі. Мұны қажетті түрде жобаның басталу күнінен кешіктірмей немесе АДБ Кеңесінің қарызды қолдаған күнінен бастап істеу керек (5.4.5.4).</p>	<i>Аудиторлар жобаның басталған сәтінен бастап жұмысты бастауға қабілетті болуы тиіс</i>
<p>5.64. Егер де мемлекеттік аудитор қарыз кезеңінің аяғына дейін коммерциялық жобаны іске асыруға немесе басқаруға қатысқан жағдайда АДБ қарыз алушыдан мемлекеттік аудитордың аудиторлық қызметінің талап етілген мерзімі бойы бастап және аяқтауына кепілдік күтеді (5.4.5.4).</p>	<i>АДБ коммерциялық жобалар үшін оның біліктілігін қарау нәтижелері бойынша мемлекеттік аудиторды қабылдайды</i>
<p>5.65. Жобалар мен мемлекеттік сектордағы АА үшін коммерциялық немесе штаттағы аудиторлар тартылады. Мемлекеттік аудиторлар жеке сектордағы жобалар үшін тиімсіз, ал мемлекеттік АА – коммерциялық емес субъектілер үшін әзірше олардың қатысуы біліктілігін, мүмкіндігі мен ағымдағы қызметін қараудың нәтижесі бойынша АДБ бекітпейді (5.4.6.1).</p>	
<p>5.66. АА (немесе биліктің бақылаушы органдары), тәртіп бойынша аудиторларды таңдау мен тағайындау үшін жауапкершілік алады, одан басқа жағдайларда мемлекеттік аудитор көрсетілетін қызметті ұсыну үшін заңмен белгіленеді. Артынша, егер де қарыз алушының аудиторы болмаса, онда оны іздеу және жалдау бойынша қарастырып, қарызға қол қойылған күннен немесе жобаның басталған күніне дейін алдын ала қадамдар қабылдауы керек (5.4.6.2).</p>	
<p>5.67. Аудиторларды жалдау мәселесі және олардың одан арғы қызметі үнемі бақылауда болуы тиісті, өйткені олардың көбінесе, БЕ пен субъектінің жалпы операциясындағы өзгерістерге шұғыл түрде көңіл аударуда аудиторлардың қабілеттілігін анықтау үшін, сондай-ақ аудит әдістемесінің соңғы жаңалықтарын қабылдай алудағы жұмыс сапасына сенімділігі болуы керек (5.4.6.7).</p>	<i>Қарыз алушылар аудитор қызметінің мониторингін жүзеге асыруға тиісті...</i>
<p>5.68. Осыған байланысты АДБ қарыз алушылардың қысқа мерзімді тапсырмаларына қатысты жүргізілген тексерістері туралы шарттың шектелуін ұсынады (5.4.6.8).</p>	<i>...аудитордың белгілеген шарттарына байланысты белгіленген кезеңмен шектелу</i>
<p>5.69. Кейбір елдер аудиторды әр жыл сайын тағайындайды. Бірақ</p>	

<p>мұндайда тағайындау жеткілікті ұзақ болуын, өйткені аудитордың тексерілетін субъектілермен танысу мүмкіндігін беруге, сонымен бірге тым ұзақ емес, қажеттілігіне қарай, аудиторды ауыстыруды қамтамасыз етуді де ескеру керек болады. 3-5 жылға тағайындау неғұрлым оңтайлы мерзім деп табылады (5.4.6.9).</p>	
Аудитор үшін техникалық тапсырма	
<p>5.70. АДБ аудиторлық қорытынды жеткілікті қамтылып, нақты және тұтастай сараптаулар жасалуды, ал АДБ-не тиімді ТТ әрбір аудит үшін әзірленуін талап етеді. Аудиттің көлемі тексерістің түріне, АА табиғаты мен қызмет бағытына, тексеру барысында зерделенуіне қарай теңестіріледі. Мәселен, ТТ аудит үшін қаржылық ұйымдар аудитордың қарыз портфеліне ерекше назар аударуын, осы кезде аудиторлық тексерісте коммуналдық қызмет көрсету ұйымдары негізгі қаражат пен күтілетін түсімдерді мақсатты бағыттауын талап етеді (5.4.7.1).</p>	<p><i>ТТ АДБ үшін тиімді, әрбір аудит үшін жасауға қажетті...</i></p>
<p>5.71. АХС-на сәйкес аудиторлар заңдарға, нормативтік актілер мен аудиттің жалпы қабылданған стандарттарына сәйкес қаржылық аудиторлық көлемді анықтайды. ТТ бұл қатынаста аудиторлардың міндеттемелерін шектеуге тиіс емес және аудиторлар тарапынан өтініш үшін негіз жасап, ТТ-ны сақтауды белгіленген нормативтік заңдармен немесе кәсіптік қызметпен орындалуына кедергі келтіретінін көрсетеді (5.4.7.2, 5,4,7,8).</p>	<p><i>...ол аудитордың тәуелсіздігін шектеуге немесе оның қызметін</i></p>
<p>5.72. Сонымен бірге аудитордың ТТ-сы аудит нормасына сәйкес шарттарды қамтымайтын немесе белгілемейтін міндеттердің аспектілеріне назар аудару мүмкіндіктерін береді (мәселен, қарыз шарттарын сақтау немесе сатып алу жөніндегі құжаттарды арнайы шолу сияқты). ТТ-ға кез келген нақты мәселелер бойынша талаптар енгізуі және пікір білдіруі тиіс. Мұндайда әрқашанда Басшылық туралы хат талап етіледі (5.4.7.3).</p>	<p><i>Басшылық туралы хат әрқашанда талап етіледі</i></p>
<p>5.73. ТТ-ның үлгілері АА мен жоба аудиттері үшін 7 және 6 қосымшаларға сәйкес көрсетілген. Алайда, ТТ үлгісі әмбебап қолданылған эталон ретінде қаралуы тиіс (5.4.7.6).</p>	<p><i>Қосымшаларда аудиторлар үшін ТТ үлгілері келтірілген</i></p>
Аудитордың Келісім шарты немесе Хат-міндеттемесі	
<p>5.74. АДБ тексеріс (аудит) жүргізуге аудитордың келісім шартын немесе Хат-міндеттемесін дайындауды ұсынады. Ресми келісім шарт қолданылған кезде, әдетте оны АА әзірлейді. Тексерушілер аудитордың қарапайым Хат-міндеттемесін жиі жасап отырады. Келісім шартта немесе Хатта аудитордың жауапкершілігі түсіндіріліп, онда енгізілуге тиісті:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ТТ-ға сілтемені қоса отырып, тексеріс жүргізуге келісімі (5.4.7.1); - Қарыз алушының бекітілген жауапкершілігі, әсіресе қаржылық ақпараттарды әзірлеу бөлігі; - Жұмыс орнына кіру, сондай-ақ жазбаларға, құжаттар мен кез келген басқа да ақпараттарға рұқсат кепілдігі беріліп, аудитор аудитті жүргізуге байланысты сұрап ала алады; - Аудиторлық есеп беру форматы; - Ішкі және кез келген сыртқы аудиторларды тартуға байланысты ұйымдарды көрсету (мәселен, мемлекеттік аудиторлар сияқты); - Аудитордың тексерілген қаржылық есеп беруін белгілі бір күнге тапсыру; және - Төлем шарты мен есеп шотты көрсету (5.4.8). 	<p><i>Болжауды күтуді нақтылау үшін біз аудитордың келісім шартын немесе Хат-міндеттемесін дайындауды ұсынамыз</i></p>
Мемлекеттік аудиторлар	
<p>5.75. Кейбір елдерде жобаларды үкіметтік тұлғалар іске асырады немесе тексеруге арнайы мемлекеттік аудиторларды тарту арқылы заң талаптарымен белгіленген донорлармен қаржыландырылады. Мұндай жағдайларда АДБ-ның міндетті талабы аудитордың тәуелсіз және тиісті</p>	<p><i>АДБ үшін аудитордың тәуелсіздігі</i></p>

<p>кәсібилігі, оның АДБ өлшемдеріне жауап беретін аудиторлық есебі мен қорытындысының сапасын дайындау қабілеттілігі болып табылады. Мемлекеттік аудитордың дербестігі, тәртіп бойынша, егер оның лауазымы тәуелсіз аудиторлық қызметті қамтамасыз етуге бағытталған конституциялық немесе үкіметтік қаулылармен құрылған болса күмән тудырмайды (5.4.10.1).</p>	<p><i>маңызды, мұндайда тексеруші тиісті біліктілікке ие болуы тиіс.</i></p>
<p>5.76. Кейбір жағдайларда мемлекеттік аудиторлар алдын ала төлемдер мен жинақтар бойынша шешім қабылдау рәсіміне тартылады. Бұл олардың тәуелсіздігіне нұқсан келтіреді. Мұндай жағдайда АДБ қарыз алушымен келісімін талап етіп, тәуелсіз коммерциялық аудитордың (мемлекеттік аудитордың есебіне қосымша) әзірлеген қорытындысы мен есебі аудиторға немесе АДБ-не берілетін болады (5.4.10.3).</p>	
<p>5.77. Егер мемлекеттік аудитордың тәуелсіздігі немесе біліктілігі жайы бойынша байыпты алаңдаушылық туындатса, онда АДБ қарыз алушыға талап қойып, мемлекеттік аудитордың өз атынан тәуелсіз және білікті жеке аудитордың аудит жүргізуі туралы қосымша келісім шартқа қол қоюы ұсынылады (5.4.10.4).</p>	<p><i>...сондықтан кейбір жағдайларда АДБ жеке аудитордың аудит жүргізуін талап етуі мүмкін</i></p>
<p>Қаржылық есепті беру</p>	
<p>5.78. Жобаны жүзеге асыру процесінде және сондай жағдайларда қарыздар әлі толық төленбеген кезде АА жоба бойынша тексерілген есеп шотты (ЖТЕ) үнемі көрсетіп отырады. Коммерциялық АА осыған қосымша тексерілген қаржы есептерін (ТҚЕ) әзірлейді. Бұл АДБ-не қарыз қаражатын пайдалану мониторингін жүзеге асыру және АА қаржысының өміршеңдігін бекітуді іздестіру (5.5.).</p>	
<p>5.79. Аудиторлық тексеру аяқталғаннан кейін АДБ-не аудиторлық қорытындысымен және есебімен қатар тез түрде ЖТЕ мен ТҚЕ жіберілуі тиісті. Бұл құжаттар аудиторлар дайындаған, аудит түсіндіруі үшін релевантты кез келген басқа материалдармен бірге (мәселен, Басшылық туралы хатпен) қоса жіберіледі. Аудиторға сондай-ақ АДБ үшін егер олар жобада пайдаланылған болса, Кесімді есеп шот пен ШЕ қатысты қажетті қорытынды дайындау керек. Қаржылық есеп беруді кешіктіру жобаның тұтас беделіне тікелей әсер етеді (5.5.2).</p>	<p><i>АДБ тез түрде ЖТЕ мен ТҚЕ тапсыруды талап етеді...</i></p> <p><i>...тексеріс аяқталғаннан кейін бірден...</i></p>
<p>5.80. АДБ шарттарды сақтаудың мынадай категорияларын анықтайды:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сақталады - өйткені бір АА ЖТЕ/ТҚЕ-ті белгіленген мерзімде ағылшын тілінде берсе; және барлық АА ЖТЕ/ТҚЕ-ті белгіленген мерзімде берсе; - Ішінара сақталады - өйткені жобаға бірнеше АА тартылса, және тек қана олардың біреуі немесе бірнешеуі ЖТЕ/ТҚЕ-ті белгіленген мерзімде ағылшын тілінде берсе; - Кешігіп сақталады - өйткені ЖТЕ/ТҚЕ сақтау мәртебесіне жауап береді, бірақ кешігіп беріледі; - Ену мерзімі күшінде емес - өйткені әлі ЖТЕ/ТҚЕ-ті беру мерзімі келмесе, онда тек қана бірінші ЖТЕ/ТҚЕ-ті мерзімінде беру күшінде қолданылады; - Талап етілмейді - өйткені ЖТЕ/ТҚЕ-ті беру қарыз шарттары ретінде енгізілмесе, тек қана кейбір ерекше жағдайдағы бағдарламалық қарызда қолданылады; - Сақталмайды – қашан: <ul style="list-style-type: none"> - ЖТЕ/ТҚЕ жергілікті тілде берілсе; - ЖТЕ/ТҚЕ берілсе, бірақ аудит материалдары жоқ болса; - бір АА ішінара немесе толық емес ЖТЕ/ТҚЕ-ті берсе; немесе - жоба бойынша тек қана есеп шотты және қаржылық есепті тексерусіз берсе. 	<p><i>...негізгі өлшемдер: құжаттар тілі мен тиімділігін дер кезінде беру</i></p>
<p>5.81. Таблицада АА-нің аудиторлық қорытындылары шарттарды сақтай отырып келтірілген.</p>	

АТ түрі	Мысалдар	Жіктелуі
Біліктілігі жоқ қорытынды	<i>“Біздің көзқарасымызша қаржылық қорытынды түпнұсқалық және дұрыс пікірді көрсетеді...” (АХС 700, 21 тармақ)</i>	Тиімді
Біліктілігі жоқ қорытынды	<i>“Біздің пікіріміз бойынша, қаржылық есеп беру ісіне қатысты әсер етуден басқа, алдыңғы тармақтарда айтылғандай, қаржылық есептер қаржы жағдайы туралы қарама-қарсы және дұрыс пікірді көрсетеді...” (АХС 700, 46 тармақ)</i>	<i>Аудиттің табиғи біліктілігіне байланысты, және нақты жағдай негізінде қаралады</i>
Қорытынды тиімді тиімділікке қарама-қайшы	<i>“Біздің пікіріміз бойынша, алдыңғы тармақта талқыланған мәселелерге әсер етуінен қаржылық есеп беру түпнұсқалықты және дұрыс пікірді көрсетпейді...” (АХС 700, 46 тармақ).</i>	Тиімсіз
Қорытындыдан бас тарту	<i>“алдыңғы тармақтарда талқыланған мәселелердің маңыздылығын ескере отырып, біз қаржылық есептерге қатысты пікірімізді білдірмейміз” (АХС 700, 44 тармақ).</i>	Тиімсіз

Кешіктіріп алынған немесе тиімсіз қаржылық есеп беруге қатысты АДБ саясаты

Тиімді ЖТЕ/ТҚЕ **белгіленген мерзімде алынбаса**, АДБ АА-іне мерзімнің бұзылуы туралы хабарлай отырып, ескертіп, егер есеп беру 6 айдың ішінде алынбаса, кесімді есеп шот толықтырылмаса, ал келесі толықтыруға сұраулары, міндеттемелері туралы хат, келісім шартты тағайындау мәселелері қаралмайтын болады.

Егер тиімді ЖТЕ/ТҚЕ **белгіленген мерзімнен кейін 6 айдың ішінде алынбайтын болса**, АДБ кесімді есеп шотты толықтыруды тоқтатуға және келесі толықтыруға сұрауларын жасауды, міндеттемелері туралы хат пен келісім шарттарды тағайындауды тоқтатады. АДБ өзінің әрекеті туралы АА-ін хабардар етеді, және егер де жағдай 6 айдың ішінде жақсармаса, онда қарыз беру тоқтатылуы мүмкін екенін хабарлайды.

Егер тиімді ЖТЕ/ТҚЕ **тиісті мерзімнен кейін 12 айдың ішінде алынбайтын болса**, АДБ қарыз беруді тоқтатуы мүмкін.

Аудиторлық есеп беру және қорытынды	
<p>5.82. АДБ жоба бойынша қарыз алушы мен АА-нен әрбір жыл бойынша қаржылық есеп берудің болуын, оның АДБ-не тиімді аудиттік стандартына сәйкес АДБ өлшемдеріне жауап беретін білікті тәуелсіз аудитормен тексерілгендігін талап етеді. Аудит мынадай қаржылық есеп беруді енгізеді:</p> <ul style="list-style-type: none"> - БЕ пен ішкі бақылау жүйесіне сәйкес жоба шығыстарының бөлігін және қаржылық трансакцияларын, сондай-ақ жобаның қаржы активтерін сақтау қауіпсіздігін қамтамасыз етуге қатысты бағалау. - Барлық релевантты трансакциялар бойынша тиісті құжаттарды қарыз алушы мен АА-нің жүзеге асыруын қабылдауды анықтау. - Қаржыландыру үшін, және кез келген тиімсіз шығындарды табу үшін АДБ берген шығыстардың негіздемесін куәландыру, және - Жобаны басқару бойынша АДБ-нің қарыз шарттары мен талаптарына сәйкес анықтау (5.6.1.1.). 	<p><i>АДБ аудиторлық есеп берудің қаралатынын күтеді...</i></p> <p><i>...жүйелердің сәйкестігі және есеп берудің жай-күйі...</i></p> <p><i>...шығыстардың тиімділігі...</i></p> <p><i>...АДБ талаптарын сақтау</i></p>
5.83. Аудиторлық есепке енгізілуі тиіс: (i) аудитордың аты-жөні; (ii)	

есепті жасау күні; (iii) (АА және/немесе Қарыз алушының) мекен жайы; (iv) тексерілген қаржылық ақпараттарды анықтау; (v) аудиттің стандартына немесе пайдаланылатын практикаға сілтеме; (vi) біліктілікті қоса отырып, қорытындысы; қаржы ақпаратына қатысты қорытындыдан бас тарту немесе ауытқу; (vii) аудитордың қолы; (viii) аудитордың мекен жайы; және (ix) есеп берудің күні (5.6.2.2.).	<i>Аудиторлық есеп беруден біздің күтеріміз қосымшаны бейнелейді</i>
5.84. 10 және 11 қосымшаларда типтік аудиторлық есептердің мысалдары және біліктілігі жоқ қорытындылары енгізіледі: (i) коммерциялық емес жобалар: және (ii) коммерциялық жобалар үшін (5.6.2.3).	
5.85. АДБ-не берілген тексерілген (аудиторлармен) қаржылық есептер қарыз келісімдеріне сәйкес нақты қаржылық есептілік бойынша оның пікірін көрсететін аудитордың ақпаратымен бірге берілуі тиіс (5.6.2.4)	
5.86. Аудитор әрбір тіркелген қосымша қаржы есептерін, сондай-ақ қаржы есебі негізіндегі аудиторлық рәсімдер арқылы өтетін Қаржылық есептерге жазбаларды белгілеу керек (5.6.2.6)	<i>Аудиторлық есепте қажетті түрде аудиттің қамтуын көрсету керек...</i>
5.87. Қосымша мәселелерді, егер мұндай Басшылық туралы хатта қамтылмаса аудиторлық есепте толық көрсетуге болады. Мәселен: (i) алдыңғы аудиторлық есептердің нәтижелері бойынша аудитордың ұсыныстарының орындалуы; (ii) бюджеттік бақылауды жақсарту жөніндегі жай-күйі мен шаралары; (iii) жергілікті және қаржы бақылауының сенімділік дәрежесі; және (iv) төлем, сатып алу немесе мүлкті түгендеу мәселелері бойынша кез келген проблемалар (5.6.2.7).	<i>...қосымша мәселелер Басшылық туралы хатта немесе толық есепте көрсетілуі тиіс</i>
5.88. Жоба бойынша аудиторлық қорытынды пайдаланылатын БЕ әдісін ескере отырып, қарыз алушы мен АДБ арасындағы келісілген есеп беру нысанына сәйкес қаралуы тиіс (мәселен, кассалық әдіс) (5.6.2.8).	<i>Аудиторлық есеп нысаны мен есептілік әдісінде қаралуы тиіс...</i>
5.89. Коммерциялық субъектілер үшін аудиторлық қорытынды, соның ішінде жеке сектордағы коммерциялық субъектілердің түрі қабылданған БЕ стандарты мен АХС-нан кез келген біршама ауытқуын, сондай-ақ Баланстар есебі мен Шығыстар туралы есептің осындай ауытқуларының сандық нәтижесін Қаржылық есеп беру жазбасында көрсетуі тиіс (5.6.2.9).	
5.90. Қарыз алушылар мен АА-і АДБ-мен қаржылық қызмет туралы келісім жасасады. Аудитордан жобаның заңды құжаттарында бекітілген әрбір қаржылық шарттарының сақталуын тексеру талап етіледі. Аудитор табылған сәйкессіздікті табуы тиіс және белгіленген жыл үшін кез келген қаржы шарттарының талап етілген және нақты қызметінің көрсеткіші арасындағы ауытқулардың дәрежесін анықтау керек (5.6.4).	<i>...және қаржы ережелеріне сәйкессіздігінің көлемін көрсету керек</i>
5.91. Қарыз алушы мен АА АДБ-мен (оны қарыз құжаттарында көрсете отырып) жобаны тиімді басқаруды қолдау үшін қажетті шарттарды сақтау туралы және қаржылық басқару мәсеелеріне, БЕ қаржылық есептілігі мен талаптарына байланысты келісім жасасады. Аудитордың міндетіне белгіленген жыл үшін қарыз келісімінің ережесінен шығатын қарыз алушының нақты қызметінің ауытқуын белгілеу кіреді (5.6.5).	<i>Аудиторлар сондай-ақ АДБ талаптарының басқа да кез келген ауытқуын көрсетуі тиіс</i>
Техникалық сарапшыларды пайдалану	
5.92. АДБ қарыз есебінен қаржыландыратын белгіленген шығындар түрін тексеру барысында аудитор әдетте АА жалдаған тәуелсіз техникалық эксперттің бағалауын басшылыққа алуға тура келеді. Мысал үшін: тұрақты құрылыс бригадалары орындаған құрылыс жұмыстары (Еңбек министрлігі жасаған “форс-мажор есеп шоты”); немесе жұмыс бірлігін өлшеу үшін ресми белгіленгенді қайтару, ол тәуелсіз сарапшылардың қадағалауымен жүзеге асырылады –	<i>Аудитор техникалық сарапшының бағалауын басшылыққа алады</i>

мәселен, инженерлік немесе сәулеттік фирмамен. Осындай сарапшылардың әдеттегі жауапкершілікті тексеруіне қосымша ретінде, егер де жұмыс жоспары мен мамандандырылуына сәйкес жүзеге асырылған жағдайда аудитор АДБ үшін орындалатын жұмыстың құны туралы сарапшы сертификатына сәйкес қажетті түрде тиімділігін бекітеді (5.6.8.1).	<i>Оған тиісті сертификат берілуі тиісті</i>
5.93. Сертификаттың тиімділігі фирманың дербестілігі мен біліктілігі дәрежесі мен оның қызметкерінің верификациялық іс-қимылына қатысты. Қажеттілікке қарай мұндай сертификат шығыстарды негіздейтін құжаттарға тіркелуі тиісті. Сарапшының кез келген ескертпесі аудиторлық есеп беруде көрініс табады (5.6.8.2).	<i>Аудиторлық есепте техникалық сарапшының жұмысы бойынша кез келген ескертпесі көрініс табады</i>
5.94. Сертификаттың мазмұнында жобаның қарыз келісімдеріне сәйкес техникалық сарапшыға салынған сомасының мөлшеріне қатысты сатып алынған, алынған, төленген және пайдаланылған тауарлар мен көрсетілетін қызметтер туралы ақпараттар көрсетілуі мүмкін (сарапшы былай көрсетілуі тиіс, оның біліктілігі – АА әзірлеген Қаржылық есеп беру жазбаларындағы белгіленеді) (5.6.8.3).	<i>...оның біліктілік дәрежесін анықтау керек</i>
Шығындар мен кесімді есеп шот туралы есеп беру	
5.95. Осындай жағдайларда, өйткені жоба бойынша заңды келісімдер ШЕ пен Кесімді есеп шоттың жекелеген тексерулерін жүргізуді қарастырады, ал жоба бойынша аудиторлық қорытындыда қосымша мынадай параграфтар болуы тиісті: - ШЕ қаржылық сілтемесімен шығыстарды жабуға бөлінген қаражаттың негіздемесімен куәландырылады; және - Кесімді есеп шоттың берілген қаржылық есебіне сілтеме жасауымен (5.6.9.1).	<i>Аудиторлық қорытынды ШЕ пен Кесімді есеп шотты қаражат шығыстарының негіздемесі мәнінде қарастыруы тиіс</i>
Аудитордың басшылық туралы хаты	
5.96. АДБ талабына сәйкес аудитор Басшылық туралы хатты АА-не сілтеме жасай отырып, міндетті түрде жібереді. Нақты айтқанда, бұл ішкі бақылаудың жай-күйі мен субъекті туралы оның қызметінің белгіленген кезең бойы аудит қамтыған есептер болып саналады. Жыл сайынғы аудит барысын ескере отырып, тексеру әрқашанда клиенттің барлық жұмыс көрсеткіштерін көрсете алмайды. Басшылық туралы хат тек қана аудитор тексеріс барысында назар аударған нақты мәселелерге ғана жауап бере алуы мүмкін (5.6.10.1).	<i>АДБ аудитордан ішкі бақылау мен операциялық рәсімдер бойынша Басшылық туралы хатты беруді талап етеді</i>
5.97. Тексеру басталғанға дейін қарыз алушы мен аудитор тексерісте қамтылатын қаржы қызметінің бағытын келісіп алады (АДБ мүддесін қоса отырып). (Аудиторлық тексерістің нәтижелері бойынша алынған деректер ТТ-да, сондай-ақ Басшылық туралы хатта көрсеіледі). Мұнда одан басқа қаржы шарттарының орындалуын және болжау көрсеткіштерінің қызметіне нақты қызметін салыстыратын байқау жатқызылуы мүмкін. Мұндайда аудитордың артықшылығы, қарыз алушының және басқалардың назарын олардың маңызды көзқарасты мәселе-леріне, тіпті егер осы мәселелер қарыз алушымен алдын ала келісілмесе де аудару болып табылады. Осыған қосымша аудитор ЖБЕ мен жыл сайынғы тексерілетін қаржылық есеп беру арасындағы айтарлықтай барлық ауытқуларды түсіндіріп беруі тиіс (5.6.10.12).	<i>ТТ тұтастай Басшылық туралы хаттың мазмұнымен байланысты...</i> <i>...бұл басқа мәселелер бойынша түсіндірме беру үшін аудиторға кедергі болмауы</i>

	<i>тиіс</i>
5.98. АДБ Басшылық туралы хатты қарауға мүдделі. Сондықтан да АА АДБ-не Басшылық туралы хаттың көшірмесін және оған қоса жыл сайынғы тексерілетін қаржылық есепті беруі тиіс (5.6.10.4).	<i>Басшылық туралы хат жылдық тексерілген қаржы есебімен бірге берілуі тиісті</i>
АДБ-нің БЕ пен аудитті жақсарту мәселелеріне көмектесуі	
Аудиттің қаржы шығыны	
5.99. Егер жыл сайынғы аудиттің құны қарыз алушы үшін қосымша болып табылса, онда оны жобаның шығыс бабы мен АДБ қарызы есебінен қаржыландыруды енгізуге болады. Осындай жағдайда, өйткені қарыз алушы үшін аудиттің шығын бөлігі қосымша болып табылады (ең алдымен аудит үшін АДБ стандарттары негізінде жүзеге асатын немесе қарыз шарттарына сәйкес), сондай-ақ сол қарыз алушылар үшін осы мақсатқа шетелдік валюта талап етілуі мүмкін – аудиторлық тексерістің шығыны АДБ үшін банкілік талаптарға сәйкес аудиторлық қорытынды мен есеп беруді әзірлеудегі шарттар кезінде қаржыландырылуы мүмкін.	<i>Жылдық аудиттің қосымша шығыны АДБ қаржыландыруы үшін тиімді</i>
Жобаның БЕ бойынша әлеуетін жақсарту	
5.100. Қарыз алушылар арасында қолданылатын БЕ стандарттары пен аудит бойынша, сондай-ақ әлеуетті мүмкіндіктер деңгейі бойынша да үлкен айырмашылықтар байқалады. АДБ талаптарын орындау барысында туындайтын кедергілерге көмектесу мақсатында кездесетін қиыншылықтар БЕ пен есеп берудің нақты талаптарына қарай қарыз алушы мен АА-мен бірге талқылана отырып, одан әрі қарыз келісімдерінің шарттарын көрсетуімен қаржылық басқаруға сәйкес қамтамасыз етуге бағытталуы практикаға енген. Егер БЕ жүйесі мен аудит тиімсіз болса, онда АДБ-нің ТЖ-ның (егер де оларда қолма-қол болса) немесе басқа донорлық ұйымдардың қолдау қаржысын пайдалануға қажетті түзетулер енгізілуі мүмкін.	<i>АДБ БЕ пен аудиттің жүйесін жақсарту жөніндегі тетіктері қаралуы мүмкін</i>
5.101. Жобаның БЕ пен АДБ аудитінің талаптарымен танысқан бухгалтерлері үшін тікелей жұмыс орнында жобаның есеп шоттарын әзірлеу жөніндегі сабақ ұйымдастырылады. Оқу шығындары қарыз сомасында енгізілуі мүмкін.	<i>...біз сондай-ақ біздің талаптарымызбен таныспаған жобаның бухгалтерлері үшін оқу ұйымдастырамыз</i>

6. Қаржылық ұйымдар

Кіріспе	
6.01. Қаржы ұйымдарына (ҚҰ) коммерциялық банктер мен басқа да қаржы институттары кіреді. Аталған мәтінде ҚҰ Қаржы дамыту ұйымдары (ҚДҰ), Дүниежүзілік банк және Африка дамыту банкі ретінде – қаржы делдалдары ретінде еске алынады. Қаржы ұйымдары сапалық атаулар бойынша да белгілі (мәселен, ауыл шаруашылығы даму банкі (АШДБ), өнеркәсіптік даму банкі (ӨДБ), тұрғын үй құрылысы даму банкі (ТҚДБ), сол сияқты қаржылық дамыту делдалдары, микро-кредит ұйымдары (МКҰ) мен микро-қаржыландыру делдалдары сияқты) (6.1.2).	<i>Қаржы ұйымдарын ұйымдарға қарыз бен капитал беру мақсатындағы қаржы делдалдары ретінде қарастыруға болады</i>
Жалпы келу жағы мен күту	
6.02. АДБ ҚҰ-нан проценттік ставкалардың маржасын құра отырып (кредит пен алып пайдалану ставкалары арасындағы айырмашылықтар), барлық операцияларды, күмәнді қарыздарды, және табысты қамтамасыз ету жағдайларына сәйкес жабуды күтеді. АДБ мемлекеттік немесе жеке сектордағы ҚДҰ операцияларын қолдайды (6.1.3).	<i>АДБ ҚҰ-нан тиімді проценттік ставкасын құруды күтеді</i>
6.03. Жалпы қолдайтын ҚҰ тікелей кредиттерді пайдалануда орнын толтыруға немесе біршама қысқартуға бағытталған, өйткені бұл	

рыноктан тыс тетіктердің ресурстарын таратуға әкеледі (6.2.4.1).	
5.04. Алайда белгілі бір жағдайларда АДБ тікелей кредиттер бағдарламасын қолдауы мүмкін, өйткені ол берік қаржыландыруды қабілетті етеді, мәселен, ауыл шаруашылығы секторында, ұйымдарға қолдау көрсетілген жағдай кезінде нақты институционалдық проблемалар мен кез келген рыноктың кемшіліктерінің орнын толтыруды шешуге бағытталған ондағы түсім кедергілері немесе өзге саладағы қажетті қаражаттар (6.2.4.3 – 6.2.4.4). (5.2.1.3).	<i>Кейбір жағдайларда АДБ тікелей кредиттер бағдарламаларын қолдауы мүмкін...</i>
6.05. АДБ субсидияларды тартатын бағдарламаларды қолдайды, бірақ тек қана сол жағдайларда, егер: (i) олар мөлдір, мекен жайы бар, шектеуді ұстаушы; (ii) тиімді бақылау мен бағдарламаларды жүйелі шолу механизмдері мемлекеттік бюджет есебінен немесе басқа көздерден ашық қаржыландырылады; (iii) бағдарламалар қаржылық берік болып табылады; (iv) ақталмаған артықшылықтар жекелеген ҚҰ-на басқа білікті бәсекелестік ұйымдарымен салыстыру бойынша берілмейді; және (v) кедейшілікті қысқарту мақсатында жетістіктің ең арзан тәсілін ұсына отырып, экономикалық негіздеме болып табылады (6.2.5.1).	<i>...немесе субсидиялар тартатын бағдарламалар</i>
АДБ-нің ҚҰ-на шолу мен мониторинг жағынан келуі	
6.06. АДБ ҚҰ-на ұсынатын қарызды бағалайды, өйткені оның бағытын қамтамасыз ету үшін: (i) экономиканың қаржы немесе нақты секторындағы реформалардың бағдарламаларын қолдау; (ii) нақты сектордың инвестициялық қажеттілігін қаржыландыру; (iii) жеке сектордың дамуына жәрдемдесу; (iv) тұрақтандыру, қаржы рыноктарының тиімділігін кеңейту және арттыру жөніндегі күшті қолдау; (v) ҚҰ-на қатысушылардың дамуына жәрдемдесу; және (vi) кедейшілікті қысқарту (6.3.2.1).	<i>ҚҰ операцияларын қолдауды ұсынғанға дейін...</i>
6.07. АДБ ҚҰ-ның операциялық қызметін қарап, олардың қабілетін бағалау үшін: (i) елдің немесе саланың экономикалық белгіленген мақсаттарына жету үшін субқарыздар беру; (ii) қарызды тиімді қайтару; және (iii) инвестицияланған капиталдан дұрыс табыс ала отырып, барлық операциялық шығындарды жабу. ҚҰ-да көптеген жұмыс көрсеткіштері болады, олардың қызметіндегі өткені мен ағымдағысы туралы түсінік береді (6.2.1.2).	<i>...АДБ қаржы ұйымдарының операциялық деңгейін оның тиімділігі, қимылы мен тұрақтылығы мәнінде қарайды</i>
6.08. Кемінде жылына бір рет АДБ ҚҰ-на қатысушылардың қызметінің жай-күйіне ресми шолу жасай отырып, тиімді өлшемдерді сақтау деңгейін анықтау үшін оның тексерілген қаржылық есеп беруімен қоса жүргізеді (6.3.4.5.4),	<i>...және ҚҰ-ның тиімді өлшемдерін сақтаудың тұрақты мониторингін жүзеге асырады</i>
ҚҰ қызметін бағалау	
Кіріспе	
6.09. ҚҰ қызметін өлшеу үшін қажетті көрсеткіштер санына одан басқа сол сияқты капиталдың жеткіліктілігі, кірістің саны мен сапасы, активтердің сапасы, өтімділік деңгейі, субсидиядан тәуелділік дәрежесі, ҚҰ әкімшілігінің тиімділігі (күтілетін түсімдерді жинау жөнінде бағалау, қадағалау және қызметі бойынша), сондай-ақ тексерілген қаржылық есеп берудің өлшемдері мен дер кезіндегі әзірліктеріне сәйкес (6.3.4.5.3).	
6.10. Қаржылық делдалдық мәртебеге ҚҰ-ның сәйкестігін белгілеу барысында басты өлшемдер оның төлемге қабілеттілігі, табыстылығы мен өтімділігі болып табылады. Банкілік қадағалау жөніндегі Базел комитеті осыған байланысты ҚҰ-ның капиталы жеткіліктілігінің, активтері сапасы мен басшылығының, табыстылығы мен өтімділігінің (CAMEL) бағалау өлшемдері ретінде пайдалануды ұсынады (6.4.1.3).	<i>ҚҰ бағалау кезіндегі басты өлшемдер – төлемге қабілетті, табыстылығы және өтімділігі</i>
Микро-қаржыландыруды ұйымдастыруды бағалау	

6.11. Дүниежүзілік кәсіподақтары кеңесі қаржы құрылымдарын қорғау және тиімділігін, активтердің сапасын, табысы мен құны нормасын, өтімділігі мен өсу белгілерін (PEARLS) қамтитын, оған МКҰ-мен қоса кәсіподақтардың қаржылық тұрақтылығының мониторингі үшін бірқатар қаржылық коэффициенттерді ұсынады. PEARLS әдістемесі ең алдымен кәсіподақтарды бағалау үшін жобаланған, CAMEL жүйесінің кемшіліктерін орнын толтыруға мүмкіндік береді (6.4.2.1). ¹	
ҚҰ тәуекелін бағалау	
6.12. АДБ-нің басты қамы ҚҰ-ның олар душар болған немесе душар болуы мүмкін жеке тәуекелді басқаруына алаңдайды. Капитал рыногы өте сусымалы, тез және қауіпті тербелістерді шағыстыруға қабілетті болып табылады, оны дер кезінде дағдарысқа қарсы шаралар қабылдап, санай алу керек. Осы көріністе ҚҰ-ның қазметін бағалау үшін дәстүрлі өлшемдерді пайдаланудың мүмкіндіктері неғұрлым шектеулі (6.4.4.1.1).	<i>АДБ-нің басты қамы ҚҰ жеке тәуекелдерді басқаруына алаңдайды</i>
6.13. Одан басқа, ҚҰ АДБ-мен жұмыс істеген көп жағдайда, жеке секторларға бекітіліп және өз қызметінде бірден бірнеше мақсаттармен байланыстырады (мәселен, салалық дамуды қамтамасыз ету мақсатында табысқа жету мақсатымен толығыады). ҚҰ-ның осындай тегінде жұмыс істеу кезіндегі тәуекелдік факторы бір мақсатқа орталықтандырылған коммерциялық банктермен маңызды болмақ. Сондықтан АДБ біртіндеп жететін болады: (i) ҚҰ тап болатын неғұрлым белгісіз тәуекелдерді анықтауға; және (ii) мүмкін болатын проблемаларды ескерту жөніндегі ұсыныстарды одан әрі өңдеу үшін ҚҰ басшылыққа және АДБ-на беретін (6.4.4.1.3) тиімді көрсеткіштердің қатарына қатысты келісімге жету .	<i>АДБ ҚҰ тап болуы мүмкін белгісіз тәуекелдерді анықтауға жететін болады... ...және осы тәуекелдер мониторингі үшін тиімді көрсеткіштер қатарына қатысты келіседі</i>

¹ PEARLS әдістемесіне қатысты қосымша ақпараттарды Интернеттен табуға болады:

www.woccu.org

6.14. ҚҰ-на байланысты негізгі тәуекелдерге жатады: <ul style="list-style-type: none"> - Рыноктың тәуекелі – оның белгісіздігі, қарыз алушыға немесе елге өз үлестерін қаржыландыру жөніндегі міндеттемелерін орындауға мүмкіндік бермейді (6.4.4.2.1); - Валюталық курстың тербеліс тәуекелі – шетелдік валюта курсының көзделмеген өзгерісі себебінен активтер мен пассивтердің өзгеруі мүмкін (6.4.4.3.1); - Мерзімді өтеу тәуекелі – инвестициялар мен алып пайдаланудың сәйкессіздігі (6.4.4.4.1); - Дағдарыс жағдайындағы тәуекел – дағдарысты жағдайдың өңірде, елде, оның аумақтық бірлігінде, тап арасында немесе қаржы ұйымдарында туындауы мүмкін (6.4.4.5.1) 	<i>ҚҰ-мен байланысты негізгі тәуекел – рыноктық тәуекел, валюталық курстың тербелісі, өтеу және ауру мерзімдері</i>
6.15. Қаржы секторының басшылары ең үздік үлгімен аурудың тәуекелдерін анықтай және алдын ала ескерте алады. Бұл үшін олар қаржы секторы мен экономикалық дамудың мониторингін жүзеге асыруы тиіс және алдын ала ерте келер қауіп туралы тек қана қаржы ұйымдарын, бірақ сонымен бірге экономикалық басқаруға жауапты министрлікке де ескерту керек (6.4.4.5.3).	
ҚҰ-дың мамандандырылған ішкі бақылауы	
6.16. ҚҰ-ның ішкі бақылауына: (i) тәуекелдің сандық талдауын толықтыратын сапалы стандарттарды беру үшін жасалған ережелер мен рәсімдер қатары болуы керек; (ii) банктер мен сақтандыру ұйымдарында белсенді қолданылады; (iii)	

операциялық тәуекелдерді ішкі басқару үшін пайдалану керек, агенттіктің тәуекелімен және заңды тәуекелмен; және (iv) тәуекел жасайтын, сауда қызметімен байланысы жоқ бақылау жөніндегі тәуелсіз топпен (одан әрі директорлар кеңесіне баяндамамен) анықталуы керек (6.4.6.1).	
<p>6.17. АДБ ҚҰ-нан тәуекелді басқарудың жолы үшін жайлы орта құруды және қолдауды күтеді:</p> <ul style="list-style-type: none"> - тәуекелді ескерту жөніндегі шаралармен байланысты есеп беру мен өзге де құжаттардың тазалығы туралы талаптарды бекіту; - мазмұнының мониторингі мен ақпараттық ағымдардың тиімділігі; - мониторингінің жауапкершілігі (есептердегі оның нәтижелерінің одан арғы көріністерімен бірге); - ең төменгі тәуекел кезінде жоғары табыстан алыну есебінен сыйақы саясатын қамтамасыз ету; - сауда шектеулері мен рыноктық рәсімдерді сақтауды қадағалау; - ауыспалы компоненттердің өзгеруіне көңіл аудару ережелерін құру; - моделдерінің беріктілігін тексеру; - сапасын және енгізілген деректердің бірыңғай үлгісін тексеру; және - бекіту рәсімін және екінші тексеруді қабылдау (6.4.6.2). 	<i>АДБ жергілікті жерде тиімді ішкі бақылауды құруға кепілдік беруге ұмтылады</i>
Қаржылық есептілік пен аудиттің мәселелері	
Кіріспе	
6.18. ҚҰ-ның қаржылық есептілігі мен аудиті әрбір ұйымдар бойынша жеке мамандандырылуды талап етеді, өйткені, аудит пен қаржылық есептілік түрі, табиғаты және ұйымдастыру формасы бойынша сауалдарға жауап беруі керек (6.6.1.1).	<i>Қаржылық есептілік пен аудит бойынша ҚҰ үшін мамандандырылуды талап етеді</i>
6.19. Мәселен, өнеркәсіптік ҚҰ мен МКҰ-ның жалпы сипаттамасы аз болғанымен бұл есептілік пен аудиттің талаптарына сәйкес мамандандырылудың шалт айырмашылығына әкеледі (6.6.1.2).	
Қаржы есептілігі	
<p>6.20. Стандарттық есептерге (Баланстық есеп беру, Шығыстар туралы есеп пен Ақшалай қаражат туралы есеп беру) толықтыру қосымша қаржы есеп берулерін талап етеді. Есеп берудің үлгілік тізбесі төменде көрсетілген, бірақ бұл тізім толық емес, және ол ҚҰ қызметінің біршама көрінісі үшін кеңеюі мүмкін:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Судсидия бойынша Шығыстар туралы есеп беру мен Баланстық есеп беру; - Өткен екі жылғы портфельдік есеп беру; - Күтілетін түсімдердің (қарыздардың) ұзақтығын көрсететін портфельдік есеп беру; - Тәуекелімен қоса қаржылық қызметтің ұзақтығын көрсететін портфельдік есеп беру; - Рынок пен сала бойынша портфельдік есеп беру; - Капиталдың жеткіліктілігінің талдауы; - Тараптардың трансакциясы; және - Куәландыру және аманатқа сәйкестікті көрсететін болжанбаған кепілдіктер мен міндеттемелердің таблицасы. 	<i>...тәртіп бойынша ҚҰ-нан қосымша қаржылық есеп беруі талап етіледі</i>
ҚҰ-ның аудиті	
6.21. АДБ ТТ ҚҰ-ның ерекше нысанына ыңғайластырылғанын күтеді. Мәселен, ТТ коммерциялық банктердің аудиті үшін МКҰ бойынша аудиторлық қорытындының айырмасы болуы керек. Одан соң ҚҰ-ын тексеру сәтіне дейін аудиторларда тиісті тәжірибе жинақталуы тиісті (6.6.3.1).	<i>АДБ ҚҰ аудиторларының тиісті тәжірибелерінің болуын күтеді</i>
6.22. Іріктеу және аудиторларды тағайындаудың стандарттық талаптарымен қатар (5 бөлімді қарау) оларға жылдық қаржы есептері	

бойынша қорытындыны міндетті түрде беруді қоса отырып, тексерушіден сондай-ақ қосымша қаржы есептері мен түсіндіру үшін қызмет көрсеткіштерін құру және тексерулердің базалық нәтижелерін бекітуін қажетті түрде талап ету керек (6.6.3.2).	

1 Қосымша. Басшылықты ұстау

Анықтамалық ақпарат ретінде әзірленген осы Қосымшада Басшылықты ұстау көрсетіледі (1 беттегі 1.02 тармағын қарау)

1. Басшылыққа кіріспе

- 1.1. Кіріспе
- 1.2. Негіздеме
- 1.3. Мақсаттар
- 1.4. Құрылым
- 1.5. Жобаның файлы
- 1.6. Басшылықтың толығыуы

2. Пайдаланушылар үшін нұсқаулық

- 2.1. Шолу
- 2.2. АДБ кредит беруі және Техникалық көмек
- 2.3. Осы Басшылықты қолдану
- 2.4. Жобалар түрі және жалпы түсіндіру
- 2.5. Жобаны әзірлеу кезеңіне шолу
- 2.6. 1 кезең: Анықтау және алдын ала әзірлену
- 2.7. 2 кезең: Қарызды әзірлеу
- 2.8. 3 кезең: Жобаны бағалау
- 2.9. 4 кезең: Қарыз бойынша келіссөздер
- 2.10. 5 кезең: Жобаны жүзеге асыру
- 2.11. 6 кезең: Жобаны аяқтау

3. Инвестициялық жобаларды әзірлеу және бағалау

- 3.1. Инвестициялық жобаларға шолу
- 3.2. Мүмкіндігі бар инвестициялық жобалар
 - 3.2.1. Мүмкіндігі бар коммерсиялық жобалар
 - 3.2.2. Мүмкіндігі бар комерсиялық емес жобалар
- 3.3. Бағалау компоненттерінің тізімі
- 3.4. Болжау
 - 3.4.1. Болжауға кіріспе
 - 3.4.2. COSTAB әдісін пайдалану
 - 3.4.3. Шығыстардың сметасын әзірлеу
 - 3.4.4. Көзделмеген шығыстарды анықтау
 - 3.4.5. Қаражатты бөлу профилі
 - 3.4.6. Қаржыландыру жоспарын әзірлеу
 - 3.4.7. Жобаның ақшалай қаражаттарының қосымша түсімдерін санау
- 3.5. Қаржылық пайданы талдауға әзірлену
 - 3.5.1. Кіріспе
 - 3.5.2. Дисконтирленген ставкаларды анықтау (WACC)
 - 3.5.3. Қаржылық ВСД және ЧТС санау
 - 3.5.4. Сезіну мен тәуекелді талдау
- 3.6. Қарыз алу шарттары
 - 3.6.1. Қарыз алу шарттарына кіріспе
 - 3.6.2. Әрекет ету шарттары
 - 3.6.3. Капитал құрылымы жөніндегі шарттар
 - 3.6.4. Өтімділік шарттары
- 3.7. АДБ есеп беруі
 - 3.7.1. АДБ есеп беруіне кіріспе
 - 3.7.2. Жобаны әзірлеу жөнінде есеп беру
 - 3.7.3. Президенттің есеп беруі мен ұсынысы (ПЕҰ)

4. Атқару агенттіктерін қаржылық басқару

- 4.1. Қаржылық басқаруға шолу
- 4.2. Ұйымдар мен жүйелер

- 4.2.1. Ұйымдар мен жүйелерге кіріспе
- 4.2.2. Ұйымдарды негізгі бағалау
- 4.2.3. Басшылық
- 4.2.4. Қаржы саясаты
- 4.2.5. БЕ пен аудит бойынша елдерді диагностикалық зерттеу
- 4.2.6. Атқарушы агенттіктер (АА)
- 4.2.7. Жоба мақсаты
- 4.2.8. Коммерсиялық жобалар
- 4.2.9. Коммерсиялық емес жобалар
- 4.3. Қаржылық талдау
 - 4.3.1. Қаржылық талдауға кіріспе
 - 4.3.2. Қаржылық талдаудың мақсаттары
 - 4.3.3. Шығыстар мен тарифтерді қайтарудың өзара байланысы
 - 4.3.4. Қаржылық таблицаларды әзірлеу
 - 4.3.5. Фискалдық кезеңнің көлемін анықтау
 - 4.3.6. Болжау және қаржылық болжау
 - 4.3.7. Болжауды алдын ала шамалау
- 4.4. Қызметін өлшеу
 - 4.4.1. Қызметін өлшеуге кіріспе
 - 4.4.2. Қызметін өлшеудің мақсаттары
 - 4.4.3. Қызмет көрсеткіштері
 - 4.4.4. Көрсеткіштер үшін өлшемдерді пайдалану
 - 4.4.5. Көрсеткіштер мен шарттарды таңдау
 - 4.4.6. Әрекет ететін көрсеткіштер мен шарттар
 - 4.4.7. Капитал құрылымының көрсеткіштері
 - 4.4.8. Өтімділік көрсеткіштері
- 5. Есептілік пен аудит**
 - 5.1. Қаржылық есептілік пен аудитке шолу
 - 5.2. БЕ стандарты мен саясаты
 - 5.2.1. Кіріспе
 - 5.2.2. БЕ халықаралық стандарттары (БЕХС)
 - 5.2.3. АДБ-нің БЕ саясатына талабы
 - 5.3. Қаржылық есеп беру
 - 5.3.1. Кіріспе
 - 5.3.2. Қаржылық есептіліктің мазмұны мен мерзімі
 - 5.3.3. БЕ пен қаржылық есеп берулер
 - 5.3.4. Аралық қаржылық есеп беру және жобаларды басқару жөніндегі есеп беру (ЖБЕ)
 - 5.3.5. Жобаның тексерілген қаржы есептері
 - 5.3.6. Коммерсиялық емес жобалар үшін жыл сайынғы қаржылық есеп беру
 - 5.3.7. Коммерсиялық АА мен жобалар үшін жыл сайынғы қаржылық есеп беру
 - 5.3.8. Қосымша қаржылық есеп беру
 - 5.3.9. Коммерсиялық жобалар үшін қаржылық есептер беруді жобалау
 - 5.3.10. Коммерсиялық емес жобалар үшін қаржылық есептер беруді жобалау
 - 5.3.11. Қаржылық есептер беру моделдерінің үлгісі
 - 5.4. Аудиттің стандарттары және аудиторларды жалдау
 - 5.4.1. Кіріспе
 - 5.4.2. АДБ талаптары
 - 5.4.3. Аудиттің рәсімі
 - 5.4.4. Аудиторларды таңдау және тағайындау
 - 5.4.5. Аудиторларды таңдау кезіндегі мәселелер
 - 5.4.6. Аудиторларды таңдау
 - 5.4.7. Аудиторлар үшін техникалық тапсырма

- 5.4.8. Аудитормен келісім шарт немесе Хат-міндеттеме
- 5.4.9. Аудиттің халықаралық стандарты (АХС)
- 5.4.10. Мемлекеттік аудиторлар
- 5.5. Қаржылық есептер беруге шолу
 - 5.5.1. Кіріспе
 - 5.5.2. Шолу процесі: кеш берілген немесе тиімсіз қаржылық есеп беру
 - 5.5.3. Қаржылық қызметтің шарттарын сақтау
 - 5.5.4. Мемлекеттік аудиторлармен байланыстар
- 5.6. Аудиторлық есептер беруге шолу
 - 5.6.1. Кіріспе
 - 5.6.2. Аудиторлық есеп беру және қорытынды
 - 5.6.3. Аудиторлық қорытындының үлгісі
 - 5.6.4. Қарыз шарттарын орындау
 - 5.6.5. АДБ талаптарын орындау
 - 5.6.6. Аудиторлық қорытындының түрі
 - 5.6.7. Материалдығы
 - 5.6.8. Техникалық сарапшыларды пайдалану
 - 5.6.9. Шығыстар туралы есеп беру (ШЕ) және Кесімді есеп шот
 - 5.6.10. Басшылық туралы аудитрлардың Хатына шолу
 - 5.6.11. Аудиторлық есеп беру бойынша сұрақтама

6. Қаржылық ұйымдар (ҚҰ)

- 6.1. ҚҰ-на шолу және кіріспе
- 6.2. ҚҰ-ның қаржылық басқаруына шолу
 - 6.2.1. Жалпы операциялық мәселелер
 - 6.2.2. ҚҰ саяси аясы мен ҚҰ қарызы
 - 6.2.3. Проценттік ставкалардың сәйкессіздігін өңдеу
 - 6.2.4. Тікелей кредиттеу бағдарламаларын өңдеу
 - 6.2.5. Субсидиялар бойынша АДБ саясаты
 - 6.2.6. ҚҰ тиімділігінің өлшемі
- 6.3. ҚҰ инвестициялары
 - 6.3.1. Кіріспе
 - 6.3.2. ҚҰ-ын инвестициялау
 - 6.3.3. Қатысушы ұйымдарды таңдау
 - 6.3.4. ҚҰ инвестициялауды бағалау
- 6.4. ҚҰ қызметін бағалау
 - 6.4.1. Кіріспе
 - 6.4.2. Микро қаржыландыру ұйымдарын бағалау (МҚҰ)
 - 6.4.3. CAMEL аясын қолдану
 - 6.4.4. ҚҰ тәуекелін бағалау
 - 6.4.5. ҚҰ кредиттік рейтингін анықтау
 - 6.4.6. ҚҰ мамандандырылған ішкі бақылауы
- 6.5. Бағалау үшін көрсеткіштер тізімі
- 6.6. ҚҰ есептілігі мен аудит мәселелері
 - 6.6.1. Кіріспе
 - 6.6.2. ҚҰ қаржылық есептілігі
 - 6.6.3. ҚҰ аудиті
 - 6.6.4. Қаржылық есептілік пен МҚҰ аудиті

7. Білімді басқару

- 7.1. Пайдалы веб-сайттар
- 7.2. Операциялар үшін оқу құралы (ОО)
- 7.3. Жобаның әкімшілік жөніндегі нұсқаулығы (ЖӨН)
- 7.4. БЕ халықаралық стандарты (БЕХС)
- 7.5. Аудиттің халықаралық стандарты (АХС)
- 7.6. ПЕҰ қаржылық шолу көрсеткіштерінің тізімі
- 7.7. Коммерсиялық емес жобалар үшін бағалау көрсеткіштерінің тізімі
- 7.8. Коммерсиялық жобалар үшін бағалау көрсеткіштерінің тізімі

- 7.9. Жеке сектор жобалары үшін бағалау көрсеткіштерінің тізімі
- 7.10. Қаржы ұйымдары үшін бағалау көрсеткіштерінің тізімі
- 7.11. Сезіну және тәуекелді талдау
- 7.12. Операциялық шарттардың үлгісі
 - 7.12.1. Табыс нормасы
 - 7.12.2. Өзін-өзі қаржыландыру коэффициенті
 - 7.12.3. Бағаның жалпы деңгейі
 - 7.12.4. Операциялық ставка
 - 7.12.5. “Өзінің кезінде” нүктесіне дейінгі шығындарды жабу шарттары
- 7.13. Капитал құрылымы шарттарының үлгісі
 - 7.13.1. Қарызға қызмет етуді қамту (А нұсқасы: тарихи бағыттама)
 - 7.13.2. Қарызға қызмет етуді қамту (Б нұсқасы: болжау бағыттамасы)
 - 7.13.3. Қарыздың капиталға арақатынасы
 - 7.13.4. Капитал жеткіліктілігінің коэффициенті
- 7.14. Өтімділік бойынша шарттардың үлгісі
 - 7.14.1. Ағымдағы ставка
 - 7.14.2. Жеделдетілген ставкалар шарты
 - 7.14.3. Дивиденттерді шектеу
- 7.15. Әдеттегі пайдаланылған ставкалар
 - 7.15.1. Қызмет көрсеткіштері
 - 7.15.2. Капитал жеткіліктілігінің көрсеткіштері
 - 7.15.3. Өтімділік көрсеткіштері
- 7.16. Қаржылық есеп берудің үлгісі: Қызмет көрсетуді ұсынатын ұйымдар
- 7.17. Қаржылық есеп берудің үлгісі: өнеркәсіптік ұйымдар
- 7.18. Аудитордың ТТ үлгісі
- 7.19. Аудиторлық есеп беру жөніндегі сұрақтама

Көрсеткіш

2 Қосымша. Жоба шығыстары сметасының таблицасы

3.05. тармақ (10 бетте) осы Қосымшаға жатады

Код ы	Жергіл ікті валют а (салық -сыз)	Шетел дік валют а (салық -сыз)	Салы қ- тар мен баж салығ ы	Барл ығы
КОМПОНЕНТТЕРІ ***				
03 Құрылыс жұмыстары	0.00	0.00	0.00	0.00
06 Зерттеу, іздестіру, жобалау, карталар	0.00	0.00	0.00	0.00
09 Зерттеу және даму (жалғасы мен жариялауы)	0.00	0.00	0.00	0.00
12 Институционалдық даму және нығаю	0.00	0.00	0.00	0.00
15 Жабдықтар, көлік құралы мен жиһаздар (сатып алу және оны ұстау)	0.00	0.00	0.00	0.00
18 Материалдар	0.00	0.00	0.00	0.00
21 Консультациялық қызмет көрсету	0.00	0.00	0.00	0.00
24 Оқу және әріптестер	0.00	0.00	0.00	0.00
27 Пайдалану және ұстау	0.00	0.00	0.00	0.00
30 Үкіметтік емес ұйымдарды қаржыландыру (ҮЕҰ)	0.00	0.00	0.00	0.00
... Жобаны іске асыруды қолдау	0.00	0.00	0.00	0.00
... Жер телімдері	0.00	0.00	0.00	0.00
... Күрделі тауарлар	0.00	0.00	0.00	0.00
... Қосымша әкімшілік шығыстар	0.00	0.00	0.00	0.00
... Бастапқы жұмыс капиталы	0.00	0.00	0.00	0.00
... Салықтар мен баж салығы	0.00	0.00	0.00	0.00
Базалық шығыстар ... (күні)	0.00	0.00	0.00	0.00
Көзделмеген шығыстар***				
87 Табиғи	0.00	0.00	0.00	0.00
84 Бағалы	0.00	0.00	0.00	0.00
81 Басқа (анықтау керек)	0.00	0.00	0.00	0.00
	0.00	0.00	0.00	0.00
Барлығы				
Құрылыс барсындағы проценттік төлемдер ***				
66 Проценті	0.00	0.00	0.00	0.00
69 Өзгесі	0.00	0.00	0.00	0.00
	0.00	0.00	0.00	0.00
Жоба бойынша жалпы шығыстар және қаржыландыру үшін талап етілетін сома	0.00	0.00	0.00	0.00

*** Сілтемелер қажеті бойынша пайдаланылады, әсіресе көзделмеген шығыстарды түсіндіру үшін

3 Қосымша. Жобаны қаржыландыру жоспары

3.16 тармақ (14 бетте) осы қосымшаға жатады

	Жергілікті валюта	Шетелдік валюта	Жалпы құны	%
Талап етілетін қаржы				
Ұсынылатын жоба				
Капитал жұмсау	0.00	0.00	0.00	
Операциялық шығын	0.00	0.00	0.00	
Құрылыс барысындағы				
проценттік төлем	0.00	0.00	0.00	
ЖОБА БОЙЫНША ЖАЛПЫ ТАЛАП	0.00	0.00	0.00	100%
Қаржыландыру көздері				
АДБ ұсынатын қарыз	0.00	0.00	0.00	
Басқа қарыздар	0.00	0.00	0.00	
Капитал немесе капитал жұмсау				
Үкімет	0.00	0.00	0.00	
Өзге көздер	0.00	0.00	0.00	
Субсидии для операций	0.00	0.00	0.00	
Алынған ішкі қолма-қол қаражат	0.00	0.00	0.00	
БАРЛЫҚ КӨЗДЕР	0.00	0.00	0.00	100%

4 Қосымша. Есепке алу саясатының үлгісі

5.05 тармақ (32-бетте) осы Қосымшаға жатады. Таблица жалпы есепке алу саясаты бойынша басшылықты көрсетеді. Ерекше есепке алу саясатында түсімдерге, шығыстарға, активтерге және міндеттемелерге қолданылатын саясат жатуы тиіс. БЕХС негізінде есепке алу саясаты мен қаржылық есептердің осы бағыты бойынша үлгісі www.iasplus.com бойынша берілген. БЕХС ашатын тізім сондай-ақ осы веб-сайтта бар.

Мәселелер	Деталдары	Үлгісі
Баяндалатын субъект	БЕ саясаты баяндалатын субъектіні нақты анықтауы тиіс	<i>Бұл ABC Limited фирмасы мен оның: DEF Limited, GHI Limited and JKL Limited филиалдарының нығайған қаржылық есептер беруі.</i>
Есеп беру кезеңі	Есеп беру кезеңі көрсетілуі тиіс.	<i>Қаржылық есеп беру қаржы жылының аяғында аяқталатын 2002 жылдың 31 желтоқсанында жасалады.</i>
Заңдық база	Қаржылық есеп беру негізінде әзірленетін заңдық база нақты болуы тиісті.	<i>Осы қаржылық есеп беру 2001 жылғы «Кәсіпорындар туралы» Заңның 123 бабына сәйкес әзірленді.</i>
Есепке алу саясатының негізі	Есепке алу саясатының негізі көрсетілуі тиіс.	<i>Осы есепке алу саясаты БЕ Халықаралық стандарттары жөніндегі кеңестің 2002 жылғы 30 қыркүйекте жариялаған БЕ (ИАСБ) БЕ халықаралық стандарттарына (БЕХС) негізделген. БЕХС болған жерде нақты тақырыптар бойынша жарияланбаған, есепке алу саясаты басқа беделді көздерге негізделген.</i>
Өлшеудің негізі	Қаржылық есеп беруді әзірлеу үшін пайдаланылған өлшеудің негізі көрсетілуі тиіс.	<i>Осы қаржылық есеп беру БЕ есептеу әдісін пайдалана отырып әзірленді. Қолданылған өлшемдердің негізі – тарихи құны – активтер құнын қайта бағалау үшін ыңғайланған.</i>
Есепке алу саясатындағы өзгерістер	Есепке алу саясатындағы өзгерістер көрсетілуі тиісті	<i>Есепке алу саясатындағы материалдық өзгерістер қаржы жылы бойы болған жоқ..</i>
Болатын проблемалар	Тұлғаларда болатын проблемалардың нақты көрінісі болуы тиісті.	<i>Қаржылық есеп беру болатын проблемалар негізінде әзірленді.</i>
Тікелей емес салықтар мен баж салықтары	Салықтар мен баж салықтарын өңдеу нақты болуы тиісті.	<i>Түсімдер мен шығыстар бабы «таза ҚҚС-сыз» деп мойындалады. ҚҚС есепке алмай алынған таза сома күтетін түсімдердің бір бөлігі ретінде енгізілген. Активтер егер салықтар қайтарылса, таза ҚҚС-сыз жазылады.</i>

Мәселелер	Деталдары	Үлгісі
Салыстырмалы мәселелер	Сол жағдайларда, бір есепке алу кезеңінен келесі нысандағы өзгерістер өткенге дейін немесе алғашқы көрсетулері қайта салыстырылуы тиісті және фактілер Қаржылық есеп беру жазбасында кез келген түсіндірмесімен бірге, өткен өзгерістердің фактісін оқушылар түсіну үшін қажетті түрде ашылуы керек.	<i>Сол жағдайларда, бір есепке алу кезеңінен келесі нысандағы өзгерістер өткенге дейін немесе алғашқы көрсетулері қайта салыстырылуы тиісті және фактілер Қаржылық есеп беру жазбасында кез келген түсіндірмесімен бірге, өткен өзгерістердің фактісі оқушылар түсіну үшін қажетті түрде ашылуы керек.</i>
Бірлесудің (нығаудың) негізі	Егер нығайған қаржылық есеп беру әзірленсе, мәлімет үшін негіздеме көрсетілуі тиісті.	<i>Бақыланатын тұлғалар түйдектелген сатып алу әдісін пайдалана отырып, нығайады. Тиісті активтер, міндеттемелер, түсімдер мен шығыстар баптар бойынша жинақталады. Осы тұлғалар арасындағы трансакциялар мен баланстар мәліметтеу кезінде шығарылады.</i>
Қатысты тараптар	Қатысты тараптардың трансакциясын ашуға бағытталған саясат көрсетілуі тиіс.	<i>Қаржылық жыл бойы тараптарға қатысты трансакциялар болған жоқ.</i>
Шетелдік валюта	Трансакцияларды шетел валютасында жазу және осы трансакцияларды қайта санау үшін негіз, сондай-ақ баланстары көрсетілуі тиісті	<i>Трансакциялар шетелдік валютада өлшенеді және трансакциялардың күніндегі курс бойынша АҚШ (US\$) долларымен көрсетіледі. Алайда, кейбір жағдайларда сату немесе валюта ставкасын сатып алу туралы шұғыл мәмілелер бойынша қысқа мерзімді трансакцияларды жүзеге асыру кезінде осы мәмілелер еске алынып, трансакцияларды АҚШ долларымен қайта санау үшін негіз ретінде пайдаланылады. Әрбір есепті кезең аяғында кез келген ақшалай валюталық баланстар (ұсталған ақшалар, жеке активтер мен міндеттемелер бойынша түсімдер немесе төлеуге жататындары) айырбастауды жүзеге асыру күніндегі жеке валюта курсы бойынша АҚШ долларына аударылады. Трансакциялар күні мен төлеу күні арасындағы кезеңдегі тербелістің себебінен туындайтын валюталық курстың айырмасы түсімдер немесе шығыстар ретінде көрсетіледі.</i>

5 Қосымша. Жобаны Басқару жөніндегі Есеп беру үлгісі

Осы Қосымша ЖБЕ форматы үлгісімен беріледі (45-беттегі 5.37 тармағын қарау).

Микронезия Үкіметі:
Білім беру секторын жетілдірудің жобасы
Ақшалай түсімдер мен төлемдер
Заем № 1234-ATL Азия даму банкі (АДБ)
2003 жылдың 31 наурызында аяқталатын тоқсан үшін
микронезия песосымен (МП) 000

	Тоқсан үшін		кумулятивтік		6 айға болжау	
Ақшалай түсім						
Үкіметтің қаражаты	24 000		260 000		75 000	
Барлық қаржыландыру	<u>129</u> <u>795</u>		<u>623</u> <u>245</u>		<u>175</u> <u>000</u>	
		153 795		883 245		250 000
Азы: бап бойынша шығыстар						
Институционалдық нығаю	94 695		569 045		185 000	
Рқсаттың кеңеюі	60 000		220 000		24 251	
Мұғалімдерді дайындау	2 500		17 450		5 500	
Жобаны жасау	1 600		6 500		2 952	
Басқасы (қарыз жинақтарымен қоса)	...		<u>12 250</u>		<u>12 000</u>	
Барлық шығыстар		<u>158</u> <u>795</u>		<u>825</u> <u>245</u>		<u>229</u> <u>703</u>
Түсімдер төлемнен аз		-5 000		58 000		20 297
Плюс: валюталық курстың айырмасы		<u>-1 000</u>		<u>-14 000</u>		...
Таза қалған ақшалар		<u>-6 000</u>		<u>44 000</u>		<u>20 297</u>
Ашылу кезіндегі ақшалай баланс						
Жергілікті валютадағы есепшот	2 000		...		4 000	
Шетелдік валютадағы есепшот	<u>48 000</u>		...		<u>40 000</u>	
Ашылу кезіндегі барлық ақшалай қаражат		50 000		...		44 000
Плюс: таза қалған ақшалар		<u>-6 000</u>		44 000		<u>20 297</u>
Қолдағы таза ақшалар		<u>44 000</u>		<u>44 000</u>		<u>64 297</u>

Жабылу кезіндегі ақшалай баланс						
Жергілікті валютадағы есеп шот	4 000		4 000		14 297	
Шетелдік валютадағы есеп шот	<u>40 000</u>		<u>40 000</u>		<u>50 000</u>	
Жабылу кезіндегі ақшалай баланстың барлығы:		<u>44 000</u>		<u>44 000</u>		<u>64 297</u>

Жазбалар: Қайта санау үшін мынадай валюталық курстар пайдаланылды:

- Шетелдік валютада есеп шот ашу кезіндегі Баланс үшін тоқсанда: 1 АҚШ доллар = 14.7 МП

- АДБ-дан алынған қаражат және кез келген шетелдік валютадағы басқа шығыстар трансакция жасалған күнгі курс бойынша ауыстырылған. Осы трансакциялардың орташа өлшенген ставкасы жоба басынан бері шамамен 14.5. теңеседі

- Баланс үшін Есеп шотты жабу үшін шетелдік валютада тоқсанда: 1 АҚШ доллар = 14.9 МП

Микронези Үкіметі: Білім беру секторын жетілдіру жобасы
Жобаны дамытуға пайдаланатын қаражат – 2003 жылдың 31 наурызында аяқталатын
тоқсан үшін

Заем № 1234-ATL Азия даму банкі (АДБ)
микронезия песоссымен (МП)¹ 000¹

Жобаның/қызметі нің компоненттері ²	Тоқсан үшін			Кумулятивтік			ПЕҰ: Жобаның мәні	Қайта қаралған болжау ³
	Болжау	Нақтыл ығы	Ауытқу лар	Болжау	Нақтыл ығы	Ауытқу лар		
1. Институционалды қ нығаю								
А. Жаңа орталықтандырылған ИСУ	10 000	5 000	5 000	18 300	12 250	6 050	15 300	18 300
Б. Аудандық офистердің құрылысы	42 500	54 000	-11 500	220 000	325 000	-105 000	530 000	730 000
В. Техникалық көмек	40 000	34 500	5 500	220 000	214 000	6 000	452 050	240 050
Г. Кәсіптік дайындау	1 00	95	5	1 650	295	1 355	1 650	1 650
Д. Шетелде оқыту	4000	1 100	2 900	19 000	17 500	1 500	51 000	51 000
Барлығы	96 600	94 695	1 905	478 950	569 045	-90 095	1 050 000	1 050 000
2. Рұқсатты кеңейту								
А. Орта мектептерді қалпына келтіру	27 250	25 000	2 250	200 000	95 000	105 000	290 000	300 000
Б. Қоғамдық басқарудағы жаңа бастауыш мектептер	20 450	35 000	-14 550	100 000	125 000	-25 000	150 000	150 000
Барлығы	47 700	60 000	-12 300	300 000	220 000	80 000	440 000	450 000
3. Мұғалімдерді дайындау								
А. Мұғалімдерді дайындау	2 500	2 500	...	16 000	17 450	-1 450	38 500	28 500
Барлығы	2 500	2 500	...	16 000	17 450	-1 450	38 500	28 500
4. Жобаны басқару								
А. Штат қызметкерлеріне кететін шығын	200	850	-650	4 400	4 500	-100	10 000	10 000
Б. Басқасы ⁴	500	750	-250	1 800	2 000	-200	5 000	5 000

¹) Болжанған шығыстар бойынша қолданылған валюта курсы 1АҚШ долларына 15 МП құрайды. Шетелдік валютадағы нақтылы шығыстар төлемі үшін трансакция жасалған күнгі курс бойынша есептелді. Сондай-ақ Қарыз қаражаттары көздерінің жазбалары мен оны Пайдалану жөніндегі есеп беруді қараңыз.

² «Жоба қызметі» компоненті бойынша бап АДБ-мен бағалау күніне келісілген.

³ Бұл қайта қаралған шығыстарды шолу аралығы бойы 2003 жылдың желтоқсанын көрсетеді

⁴ Орынды жалдау, коммуналдық қызмет көрсету, кеңсе тауарлары мен басқа да ұсақ шығыстардың есеп шотын жатқызады .

Барлығы	700	1 600	-900	6 200	6 500	-300	15 000	15 000
5. Басқасы (қарыз жинақтарымен қоса)	12 000	12 250	-250	12 000	12 000
Жоба шығыстарының барлығы	147 500	158 795	-11 295	813 150	825 245	-12 095	1 555 500	1 555 500

6 Қосымша. Қызмет көрсететін ұйымдар үшін қаржы есептерін беру үлгісі

5.46-тармақ (48-бетте) осы Қосымшаға жатады. Бұл қызмет көрсететін қаржы ұйымдары үшін жинақталған қаржылық есептер қатарының үлгісі. Мұндай түрдегі қаржылық есеп беруді пайдаланған кезде қажет ретінде: (i) Есепке алу саясаты туралы есеп беруге сәйкес қарыз алушы мен АДБ арасында жасалған және келісілген; (ii) тиісті түсініктеме жазбалары қаржылық есеп беруде бірге жүруі; және (iii) қажеттілікке қарай қаржы есеп беруі ұйымның қызметі мен жай-күйін көрсету үшін сәйкестігімен орнығуы керек.

Төменде келтірілген жинақтау үлгілерінің пайдаланылған бірнеше қаржылық есеп беруінің пішіні қаржылық есептілікті болжау (жобалау) үшін арналған (мәселен, жобаны әзірлеу кезеңі).

Қызмет көрсетуді ұсынатын ұйымдар үшін үлгі

Кірісі туралы есеп беруді болжау
[Қаржылық болжаулардың пішіні]
31 желтоқсанда аяқталатын жыл үшін
(\$'000)

		20X1	20X2	20X3	20X4	20X5	20X6	20X7
	Жазбал ар	Нақты лы		Нақты лы	Нақты лы	Нақты лы	Болжау	Болжау
• Операциядан түсімдер								
Көрсетілген қызмет үшін түсімдер	1	35,052	36,748	39,288	41,202	41,202	41,202	41,202
Инвестициялық кіріс		1,157	1,073	1,126	1,243	1,243	1,243	1,243
Другие поступления от операций		317	332	279	269	269	269	269
		<u>36,526</u>	<u>38,153</u>	<u>40,693</u>	<u>42,714</u>	<u>42,714</u>	<u>42,714</u>	<u>42,714</u>
Операционные издержки								
Жұмысшылар үшін сыйақы, еңбекақы және жәрдемақы		12,960	13,363	13,975	14,504	14,504	14,504	14,504
Материалдар мен кеңсе тауарларын пайдалану		4,022	4,285	4,582	4,687	4,687	4,687	4,687
Жөндеу және ұстау		1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
Жарамсыз және амортизация шығындары		791	872	918	926	926	926	926
Иные операциялық шығындар		18,677	20,395	20,601	21,280	21,280	21,280	21,280
		<u>37,450</u>	<u>39,915</u>	<u>41,076</u>	<u>42,397</u>	<u>42,397</u>	<u>42,397</u>	<u>42,397</u>
		-924	-1,762	-383	317	317	317	317
• Операциялық қызметтен артығы/(жетіспеуі)								
Жобаға байланысты процент шығыны		2,373	2,527	2,588	2,512	2,512	2,512	2,512
Басқа проценттер	
Негізгі активтерді іске асырудағы пайда	
Жалпы операциялық емес шығындар		2,373	2,527	2,588	2,512	2,512	2,512	2,512
		<u>1,449</u>	<u>765</u>	<u>2,205</u>	<u>2,829</u>	<u>2,829</u>	<u>2,829</u>	<u>2,829</u>
• Жай қызметтен артығы/(жетіспеуі)								
Артық/(жетіспеуді) бақыламайтын акция пакетінен	
Шығыстардың төтенше баптарынан таза		1,449	765	2,205	2,829	2,829	2,829	2,829

артығы/(жетіспеуі)							
Шығыстардың төтенше баптары
Затраты на табыс салығы налог
Салық салудан кейін жыл үшін таза артығы/(жетіспеуі)	1,449	765	2,205	2,829	2,829	2,829	2,829

Қызмет көрсетуді ұсынатын ұйымдар үшін үлгі

**Баланстық есеп беруді болжау
[Қаржылық болжаулардың пішіні]**

31 желтоқсанда

(\$'000)

	Notes	20X1 Actual	20X2 Actual	20X3 Actual	20X4 Actual	20X5 Actual	20X6 Forecast	20X7 Forecast
• Ағымдағы активтер								
Қолда бар және ақшалай эквиваленттер		210	93	97	100	100	100	100
Бағалы қағаздар		10,440	11,279	9,929	9,473	9,473	9,473	9,473
Ожидаемые поступления		5,520	5,490	5,559	5,593	5,593	5,593	5,593
Мүліктер		274	329	348	379	379	379	379
Прогрессе жұмыс істеу		3,995	4,768	5,519	6,032	6,032	6,032	6,032
Инвестиции		338	341	954	2,210	2,210	2,210	2,210
		20,777	22,300	22,406	23,787	23,787	23,787	23,787
Минус: Ағымдағы міндеттемелер								
Төлемдер мен резервтер		4,716	4,588	4,428	4,401	4,401	4,401	4,401
Қысқа мерзімді қарыз беру		2,236	2,413	2,413	2,413	2,413	2,413	2,413
Қарыз берудің ағымдағы бөлігі		7,208	7,648	7,533	7,528	7,528	7,528	7,528
Жұмысшыларға жәрдемақы		832	857	857	856	856	856	856
		14,992	15,506	15,231	15,198	15,198	15,198	15,198
ЖҰМЫСШЫ КАПИТАЛЫ		5,785	6,794	7,175	8,589	8,589	8,589	8,589
Плюс: Ағымы жоқ активтер								
Инвестиции		14,392	15,204	16,102	16,930	16,930	16,930	16,930
Учаскелер, жоспарлар мен жабдықтар		25,252	25,861	25,787	25,851	25,851	25,851	25,851
Нематериальные активтер		2	302	830	1,322	1,322	1,322	1,322
		39,646	41,367	42,719	44,103	44,103	44,103	44,103
Минус: Ағымы жоқ міндеттемелер								
Платежжәне		524	510	492	489	489	489	489
Заимствования		28,833	30,591	30,131	30,113	30,113	30,113	30,113
Пособия рабочим		7,491	7,710	7,716	7,706	7,706	7,706	7,706
		36,848	38,811	38,339	38,308	38,308	38,308	38,308
Таза активтер		8,583	9,350	11,555	14,384	14,384	14,384	14,384
АКЦИОНЕРНЫЙ КАПИТАЛ								
Шығарылған және төленген акциялар		1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
Резервы		7,201	7,190	7,190	7,190	7,190	7,190	7,190
Накопленные излишки/(дефицит)		382	1,160	3,365	6,194	6,194	6,194	6,194
Всего акционерного капитала		8,583	9,350	11,555	14,384	14,384	14,384	14,384

Қызмет көрсетуді ұсынатын ұйымдар үшін үлгі

Ақшалай қаражат қозғалысының есеп беруін болжау

[Қаржылық болжаулардың пішіні]

31 желтоқсанда аяқталатын жыл үшін

(\$'000)

	Notes	20X1 Actual	20X2 Actual	20X3 Actual	20X4 Actual	20X5 Actual	20X6 Forecast	20X7 Forecast
ҚОЛДА БАР								
ОПЕРАЦИЯЛЫҚ								
ҚОЗҒАЛЫСТАР								
Поступления								
Клиенттерден түсетін ақшалай түсімдер		34,793	36,603	39,177	41,118	41,118	41,118	41,118
Өзге де түсімдер		341	265	289	279	279	279	279
Платежжәне								
Рабочим		-12,615	-13,043	-13,428	-13,917	-13,917	-13,917	-13,917
Поставщикам		-19,750	-20,920	-20,848	-21,167	-21,167	-21,167	-21,167
Иные платежжәне		-369	-490	-1,088	-1,684	-1,684	-1,684	-1,684
Операциялық қызметтен қолда бар таза қозғалыс	2	2,400	2,415	4,102	4,629	4,629	4,629	4,629
ИНВЕСТИЯЛАУ								
БОЙЫНША ҚОЛДА БАР								
ҚОЗҒАЛЫС								
Поступления								
Алынған проценттер		1,070	835	834	901	901	901	901
Негізгі активтерді іске асыру		250	125	68	59	59	59	59
Инвестицияны іске асыру		1,983	57	1,071	244	244	244	244
Платежжәне								
Оплаченные проценты		-2,507	-2,516	-2,561	-2,502	-2,502	-2,502	-2,502
Негізгі активтерді сатып алу		-1,469	-2,459	-2,808	-3,181	-355	-355	-355
Инвестицияны сатып алу		-130	-55	-102	-98	-98	-98	-98
Операциялық қызметтен қолда бар таза қозғалыс		-803	-4,013	-3,498	-4,577	-1,751	-1,751	-1,751
ҚАРЖЫЛАНДЫРУ								
БОЙЫНША ҚОЛДА БАР								
ҚОЗҒАЛЫС								
Поступления								
Меншіктеушілердің капитал салуы	
Жаңа қарыздардан түсетін пайда		275	1,477	353	56	56	56	56
Платежжәне								
Капитал алу	
Оплата долгов		-1,900	..	-953	-105	-105	-105	-105
Оплата дивидендов		-2,829	-2,829	-2,829	-2,829
Қаржылық қызметтен түсетін қолда бар таза қозғалыс		-1,625	1,477	-600	-49	-2,878	-2,878	-2,878

ҚОЛДА БАР ЖӘНЕ

**АҚШАЛАЙ
ЭКВИВАЛЕНТТЕР**

1 қаңтардағы Баланс	230	210	93	97	100	100	100
Баланстарды ашу кезіндегі валюталық курстардың өзгеруі	8	4
Таза көтеру/(снжмелеу) кезең үшін	-28	-121	4	3
31 желтоқсандағы Баланс	210	93	97	100	100	100	100

Қызмет көрсетуді ұсынатын ұйымдар үшін үлгі

**Қаржылық есеп беруге жазбалар
[Қаржылық болжаулардың пішіні]
31 желтоқсанда аяқталатын жыл үшін
(\$'000)**

	20X1 Actual	20X2 Actual	20X3 Actual	20X4 Actual	20X5 Actual	20X6 Forecast	20X7 Forecast
1 Белгі: Қызмет көрсету түрі бойынша кірістер							
А түрі қызметтері	376	353	379	387	387	387	387
Түрі Б қызметтер	34,035	35,748	38,274	40,195	40,195	40,195	40,195
Түрі В қызметтер	641	647	635	620	620	620	620
	35,052	36,748	39,288	41,202	41,202	41,202	41,202

**2 Белгі: Кіріс туралы есеп беруді келісу и
туралы операционном движенижәне наличности**

**Чистые излишки/(жетіспеуі)
кіріс туралы әр есеп беру
үшін**

<i>Баптарға таза артығы енгізілген, бірақ операциялардан түсетін қолда бар қозғалысы емес Чистое движение наличности от операций:</i>	1,449	765	2,205	2,829
Нереализованная прибыль от валютного курса	-66	-87
Полученные проценты	-1,070	-835	-834	-901
Оплаченные проценты	2,507	2,516	2,561	2,502
<i>Движение активов:</i>							
Амортизация	791	872	918	926
Активтерді іске асырудан түсетін пайда/(зиян)	-7	3
<i>Басқа ақшалай емес баптар щщщщ бойынша</i>							
обязательств төлем туралы пособий рабочим	-936	110	864	1,134
<i>Движение работімнің капиталы</i>	-286	-929	-1,612	-1,861			

Чистое движение наличности от операций	2,400	2,415	4,102	4,629
---	-------	-------	-------	-------	----	----	----

7 Қосымша. Өнеркәсіптік ұйымдар үшін қаржылық есеп беру үлгісі

5.46-тармақ (48 бетте) осы Қосымшаға жатады. Жинақталған қаржылық есептер қатарының берілген үлгісі өнеркәсіптік ұйымдарға арналған. Мұндай категориядағы қаржылық есеп беруді пайдаланған кезде қажет ретінде: (i) есепке алу саясаты туралы есеп беруге сәйкес қарыз алушы мен АДБ арасында жасалған және келісілген; (ii) тиісті түсініктеме жазбалары қаржылық есеп беруде бірге жүруі; және (iii) қажеттілікке қарай қаржы есеп беруі ұйымның қызметі мен жай-күйін неғұрлым толық көрсету үшін сәйкестігімен орнығуы керек. Қаржылық есептіліктің осы үлгісіндегі пайдаланылған пішіні жыл аяғында жасалатын есеп беруі үшін арналған.

Өнеркәсіптік ұйымдар үшін үлгі Кіріс туралы есеп беруді болжау [Жыл аяғындағы есеп беру пішіні] 2002 жылдың 31 желтоқсанында аяқталатын жыл үшін

	Зам ет	2002 ж. 31 желтоқсанда аяқталатын жыл үшін.				Жобаның басы кезіндегі кумулятивтілік			
		Нақты Болжау		Ауытқуы		Нақты Болжау		Ауытқуы	
		лы	у			лы	у		
		\$'000	\$'000	\$'000	%	\$'000	\$'000	\$'000	%
Продажа	1	893,1	1,431,0	537,97	-	1,976,2	2,173,0	196,57	-
Сатылған тауарлардың		21	93	2	-37.6	522	98	6	-9.0
минус құны	2	813,6	1,296,0	482,40		1,760,1	1,932,0	171,19	
		73	81	8	37.2	823	16	3	8.9
		79,44		-		215,69	241,08	-	
Валовая табыс		8135,012	55,564	-41.2		9	2 25,383	-10.5	
Операциялық издержки									
Әкімшілік қызметкерлер үшін еңбекақы		27,32							
Жарамсызы		6	37,742	10,416	27.6	39,950	41,506	1,556	3.7
		3,917	7,335	3,418	46.6	8,554	7,953	-601	-7.6
		12,35							
Амортизация		7	12,357	..	0.0	12,357	12,357	..	0.0
Әкімшілік шығын		56,03							
Іске асыру шығындары		7	88,259	32,222	36.5	92,672	97,306	4,634	4.8
		3,109	4,985	1,876	37.6	6,904	7,596	692	9.1
		102,7				160,43	166,71		
		46150,678	47,932		31.8	7	8	6,281	3.8
Операционная прибыль		23,29	8 -15,666	-7,632	48.7	55,262	74,364	19,102	-25.7
Другие доходы		1,000	1,080	-80	-7.4	1,166	1,260	-94	-7.5
Валюталлық курстың табысы/(зияны)		..	-1,570	1,570	-100.0	-1,564	-1,845	281	-15.2
Процентсіз таза кіріс пен салықтар		-							
		22,29	-16,156	-6,142	38.0	54,864	73,779	18,915	-25.6

	8							
Жоба бойынша	-							
проценттің	42,67				-		-	
шығындары	2	-63,657	20,985	-33.0	52,343	-39,604	12,739	32.2
Иные затраты на								
проценты	0.0	0.0
Затраты на								
подходный								
налог	0.0	..	-8,189	8,189	-100.0
Процент пен	-							
салықтардан таза	64,97						-	
кіріс	0	-79,813	14,843	-18.6	2,521	25,986	23,465	-90.3
Жалпы маржа (%)								
сатудан)	8.9	9.4	-0.5	..	10.9	11.1	-0.2	..
Операциялық маржа								
(% сатудан)	-2.6	-1.1	-1.5	..	2.8	3.4	-0.6	..

**Өнеркәсіптік ұйымдар үшін үлгі
Баланстық есеп беруді болжау
[Жыл аяғындағы есеп беру пішіні]
2002 жылдың 31 желтоқсанында**

		2002 ж. 31 желтоқсанында аяқталатын жыл үшін				Жобаның бас кезіндегі кумулятивтілік			
		Нақты		Расхо	Нақты		Расхо		
		лы Болжау		ждени	лыБолжау		жден		
				я			ия		
				\$			\$		
				,			,		
				0			0		
				0			0		
				0			0		
				%			%		
• Ағымдағы активтер									
Қолда бары және									
		25,308	10,373		34,085	-62,165			
банктер		56,114	59,943		82,791	91,025			
Күтілетін есеп шот									
Ожидаемые									
поступления	3	18,705	19,981		27,597	30,342			
Мүлік	4	365,150	402,058		427,488	455,796			
Төлемдер мен өзге									
ағымдағы активтер		120,193	120,193		120,193	120,193			
		585,470	612,548		692,154	635,191			
Минус: Ағымдағы міндеттемелер									
Күтілетін түсімдер									
		93,174	103,203		140,826	156,768			
Қысқа мерзімді									
қарыздар		207,610	207,610		207,610	207,610			
Жазбалар мен									
төлем үшін есеп									
шот		5,000	5,000		5,000	5,000			
Клиенттерден									
аванс		13,084	13,084		13,084	13,084			
Белгіленген									
сыйақы және									
еңбекақы		184,427	184,427		184,427	184,427			
Төлем бойынша									
салықтар		72,607	72,648		72,890	81,167			
Ұлғаюы және басқа									
ағымдағы міндеттеме		47,749	47,749		47,749	47,749			
Алып									
пайдаланудың									
ағымдағы бөлігі		3,000	13,578		28,824	71,070			
		626,651	647,299		700,410	766,875			
ЖҰМЫСШЫ КАПИТАЛЫ									
		-41,181	-34,751		-8,256	131,684			
Плюс: Ағымы жоқ активтер									

Основные активы	800,263	1,222,024	1,136,482	1,056,928
Прогрестегі күрделі құрылыс (салынып жатқан активтер)	445,108	169,390	520,880	913,740
Материалдық емес активтер және болашақ активтер	49,426	37,069	24,712	12,355
Другие нетекущие активы	30,572	15,572
	1,325,36			1,983,0
	91,444,055		1,682,074	23
Минус: Ағымы жоқ міндеттемелер				
Займы на определенные сроки	443,700	621,349	554,132	670,517
Платежжәне	7,646	7,646	7,646	7,646
Другие нетекущие обязательства	49,250	49,250	49,250	49,250
	500,596	678,245	611,028	727,413
ЧИСТЫЕ АКТИВЫ	783,592	731,059	1,062,790	1,123,926
АКЦИОНЕРНЫЙ КАПИТАЛ				
Шығарылған және төленген акциялар	315,147	342,427	671,637	706,787
Накопленные излишки/(дефицит)	468,445	388,632	391,153	417,139
	783,592	731,059	1,062,790	1,123,926
Текущая ставка	0.93	0.95	0.99	0.83
Тез іске асқан ставка	0.16	0.14	0.21	0.08
Ұзақ мерзімді қарыз: капитал	0.64	0.93	0.57	0.65

Өнеркәсіптік ұйымдар үшін үлгі
Ақшалай ағындардың қозғалысына есеп беруді болжау
[Жыл аяғындағы есеп беру пішіні]
2002 жылдың 31 желтоқсанында аяқталатын жыл үшін

	2002 ж. 31 желтоқсанында аяқталатын жыл үшін				Жобаның басы кезіндегі кумулятивтілік				
	Нақты		Расхождения		Нақты		Расхождения		
	лы	Болжау			лы	Болжау			
	Жа зб ал ар	\$'000	\$'000	\$'000	%	\$'000	\$'000	\$'000	%
ҚОЛДА БАР									
ОПЕРАЦИЯЛЫҚ									
ҚОЗҒАЛЫС									
Поступления									
Клиенттерден	915,14	1,448,5							
ақшалай түсімдер	6	37	-533,391	-36.8	1,972,084	2,173,621	-201,537	-9.3	
Салық бойынша									
жеңілдік	23,260	27,280	-4,020	-14.7	30,990	35,150	-4,160	-11.8	
Өзге түсімдер	1,000	1,080	-80	-7.4	1,166	1,260	-94	-7.5	
Платежжәне									
Рабочим и	-	-							
поставщикам	896,29	1,387,9			-	-			
	2	34	491,642	-35.4	1,811,168	2,019,189	208,021	-10.3	
Оплаченные									
налоги	-5,942	-7,508	1,566	-20.9	-10,212	-11,414	1,202	-10.5	
Иные платежжәне			..	0.0			..	0.0	
Операциялық									
қызметтен									
қолдағы таза									
қозғалыс									
5	37,172	81,455	-44,283	-54.4	182,860	179,428	3,432	1.9	
ИНВЕСТИЦИЯЛАУ									
БОЙЫНША									
ҚОЛДАҒЫ									
ҚОЗҒАЛЫС									
Поступления									
Алынған									
проценттер	0.0	0.0	
Негізгі активтерді									
сату	0.0	0.0	
Инвестицияларды									
іске асыру	0.0	0.0	
Платежжәне									
Оплаченные	-	-							
проценты	28,482	-42,370	13,888	-32.8	-41,700	-39,604	-2,096	5.3	
Күрделі шығыстар									
	..	219,390	219,390	-100.0	-351,490	-392,860	41,370	-10.5	
Инвестиция сатып									
алу			..	0.0			..	0.0	
Инвестициялық									
қызметтен									
қолдағы таза									
қозғалыс									
	28,482	261,760	233,278	-89.1	-393,190	-432,464	39,274	-9.1	

**ҚАРЖЫЛАНДЫРУ
БОЙЫНША
ҚОЛДАҒЫ
ҚОЗҒАЛЫС**

Поступления

Меншіктеушілердің
капитал салуы

.. .. 0.0 0.0

Жаңа қарыздардан
түсетін пайда

.. 168,370 -168,370 -100.0 247,620 185,610 62,010 33.4

Платежжәне

Оплата
заимствования

-3,000 -3,000 .. 0.0 -13,578 -28,824 15,246 -52.9

Оплата
дивидендов

.. .. 0.0 0.0

**Қаржылық
қызметтен түсетін
қолдағы таза
қозғалыс**

-3,000 165,370 -168,370 -101.8 234,042 156,786 77,256 49.3

**ҚОЛДА БАР ЖӘНЕ
АҚШАЛАЙ
ЭКВИВАЛЕНТТЕР**

1 қаңтардағы

Баланс

19,618 25,308 10,373 34,085

Балансты ашу
кезіндегі валюталық
курстардың өзгеруі

..

Таза

көтеру/(төмендеу)
кезең үшін

5,690 -14,935 -20,625 -138.1 23,712 -96,250 -119,962 -124.6

**31 желтоқсандағы
Баланс**

25,308 10,373 34,085 -62,165

**Өнеркәсіптік ұйымдар үшін үлгі
Қаржылық есеп беруге жазбалар
[Жыл аяғындағы есеп беру пішіні]
2002 жылдың 31 желтоқсанында аяқталатын жыл үшін**

	2002 ж. 31 желтоқсанда аяқталатын жыл үшін				Жобаның басы кезіндегі кумулятивтік			
	Нақты		Расхожде		Нақты		Расхожде	
	лы	Болжау	ния	%	лы	Болжау	ния	%
	\$'000	\$'000	\$'000	%	\$'000	\$'000	\$'000	%
1 Белгі: Тауар бірлігінің жалпы маржасы								
<i>Продажа товаров:</i>								
Товар А	240,318	284,659	-44,341	-15.6	394,096	433,618	-39,522	-9.1
Товар В	230,868	258,132	-27,264	-10.6	357,413	393,240	-35,827	-9.1
			-					
Товар С	262,416	586,880	324,464	-55.3	812,700	894,080	-81,380	-9.1
			-					
Товар D	149,919	287,022	137,103	-47.8	397,913	437,760	-39,847	-9.1
Товар E	9,600	14,400	-4,800	-33.3	14,400	14,400	..	0.0
		1,431,09	-		1,976,522	1,73,09	-	
Барлығы	893,121	3 537,972	-37.6		2	8 196,576	-9.0	
<i>Іске асыру құны товара:</i>								
Товар А	203,418	311,059	107,641	34.6	352,165	405,723	53,558	13.2
Товар В	203,418	336,981	133,563	39.6	316,948	367,083	50,135	13.7
Товар С	260,375	414,746	154,371	37.2	739,546	734,166	-5,380	-0.7
Товар D	138,324	220,334	82,010	37.2	334,556	405,723	71,167	17.5
Товар E	8,138	12,961	4,823	37.2	17,608	19,321	1,713	8.9
		1,296,08			1,760,821	1,932,01		
Барлығы	813,673	1 482,408	37.2		3	6 171,193	8.9	
<i>Валовая прибыль товара (\$'000):</i>								
Товар А	36,900	-26,400	63,300	-239.8	41,931	27,895	14,036	50.3
Товар В	27,450	-78,849	106,299	-134.8	40,465	26,157	14,308	54.7
			-					
Товар С	2,041	172,134	170,093	-98.8	73,154	159,914	-86,760	-54.3
Товар D	11,595	66,688	-55,093	-82.6	63,357	32,037	31,320	97.8
Товар E	1,462	1,439	23	1.6	-3,208	-4,921	1,713	-34.8
Барлығы	79,448	135,012	-55,564	-41.2	215,699	241,082	-25,383	-10.5
<i>Валовая маржа товара (%)t:</i>								
Товар А	15.4	-9.3	24.6	..	10.6	6.4	4.2	..
Товар В	11.9	-30.5	42.4	..	11.3	6.7	4.7	..
Товар С	0.8	29.3	-28.6	..	9.0	17.9	-8.9	..
Товар D	7.7	23.2	-15.5	..	15.9	7.3	8.6	..
Товар E	15.2	10.0	5.2	..	-22.3	-34.2	11.9	..
Барлығы	8.9	9.4	28.2	..	10.9	11.1	20.5	..

**2 Белгі: Сатылған
тауарлардың
құны**

						1,039,38			
Сырье	424,751	690,624	265,873	38.5	945,534	3	93,849	9.0	
Коммуналдық қызмет	238,734	416,461	177,727	42.7	592,612	679,561	86,949	12.8	
Прямой труд	79,639	121,775	42,136	34.6	118,937	112,413	-6,524	-5.8	
Тікелей амортизациялар	35,257	66,012	30,755	46.6	76,988	71,601	-5,387	-7.5	
Өзге де ауыспалы шығындар	22,750	38,117	15,367	40.3	52,182	57,366	5,184	9.0	
	1,332,98				1,786,251,960,32				
	801,131	9	531,858	39.9	3	4	174,071	8.9	
Дайын тауарларды ашуға қосылған баға	93,437	80,895	-12,542	-15.5	117,803	143,233	25,430	17.8	
Дайын тауарларды жабуға азайтылған баға	-80,895	117,803	-36,908	31.3	143,233	171,541	-28,308	16.5	
Сатылған тауарлардың құны	1,296,08				1,760,821,932,01				
	813,673	1	482,408	37.2	3	6	171,193	8.9	

Өнеркәсіптік ұйымдар үшін үлгі
Қаржылық есеп беруге жазбалар
[Жыл аяғындағы есеп беру пішіні]
2002 жылдың 31 желтоқсанында аяқталатын жыл үшін

2002 ж. 31 желтоқсанда аяқталатын жыл үшін				Жобаның басы кезіндегі кумулятивтілік			
Нақты		Расхо жден ия \$'0		Нақты		Расхо ждени я \$'0	
лы	Болжау		%	лы	Болжау		%
\$'000	\$'000	00	%	\$'000	\$'000	00	%

Заметка 3: Түсімдер

Ұйымдардың түрі бойынша:

Относящиеся стороны	576	700		750	750		
Государственные предприятия	10,256	12,500		17,200	19,000		
Другие организации	9,744	9,000		12,500	14,000		
Валовые поступления	20,576	22,200		30,450	33,750		
<i>По сроку</i>							
меньше 30 дней	10,000	11,000		15,000	19,000		
30 – 60 дней	5,000	5,500		7,000	9,000		
60 – 90 дней	2,500	2,500		5,000	4,000		
90 – 180 дней	2,000	2,000		2,000	1,000		
Больше 180 дней	1,076	1,200		1,450	750		
Валовые поступления	20,576	22,200		30,450	33,750		
минус: Провизии							
күмәнді қарыздар үшін	-1,871	-2,219		-2,853	-3,408		
Чистые поступления по балансу	18,705	19,981		27,597	30,342		

Заметки 4: Инвентарь

По сроку службы

Меньше 2 айға	100,000	120,000		125,000	160,000		
2 – 4 айға	80,000	90,000		95,000	150,000		
4 – 6 айға	100,000	95,000		95,000	90,000		
6 – 9 айға	60,000	60,000		70,000	40,000		
9 – 12 айға	20,000	30,000		35,000	20,000		
12 айдан артық	15,150	17,058		17,488	5,796		
Жалпы мүлік	375,150	412,058		437,488	465,796		
Минус: Ескірген мүліктерді бағалау	-10,000	-10,000		-10,000	-10,000		
Баланстық есеп беру бойынша таза мүлік	365,150	402,058		427,488	455,796		

5 Белгі: Взаиморасчет Кіріс пен операциялық қолда бар қозғалыс туралы есеп беру

Чистые

излишки/(жетіспеуі) кіріс туралы әрбір есеп беру үшін

.. ..

.. ..

*Баптарға таза
артығы енгізілген,
бірақ операциялардан
түсетін қолда бар
қозғалысы емес*

Нереализованная
прибыль от обменного
курса

..

Доходы от процентов

..

Процентные расходы

..

Движение активов:

Амортизация

..

Активтерді сатудан

түсетін пайда/(зиян)

..

Басқа ақшалай емес

баптар

Движение

бойыншаобязательствтөл

ем туралы пособиях

рабочим

..

Движение работімнің

капиталы

Рост (уменьшение)

поступлений

..

Увеличение (уменьшение)

инвентаря

..

Увеличение (уменьшение)

работы в прогрессе

..

Рост (уменьшение)

платежей

..

Чистое движение

наличности от

операций

..

8 Қосымша. Аудиторлар үшін Техникалық тапсырманың (ТТ) үлгісі: Атқарушы агенттіктің (АА) аудиті

5.73-тармақ (58 бетте) осы Қосымшаға жатады.

Шаруашылық субъектісінің атауы: XYZ Жыл сайынғы қаржылық есептің аудиті

Аудитор арналған Техникалық тапсырма

БАСШЫЛЫҚ: Берілген қаңқа Атқарушы агенттіктердің (АА) немесе Жобаны іске асыру жөніндегі агенттіктің (ПЕҰ) аудитіне арналған. Ол қарыз алушымен, АА-мен немесе Жоба дайындау жөніндегі техникалық көмектің (ЖДТК) консультанттарымен толтырылып, фактілер жинау бөлігіне ескертпе үшін АДБ-не тапсырылады.

Кіріспе

БАСШЫЛЫҚ: Аудиттің міндетін қысқаша жазыңыз. Қызмет көрсетуі үшін келісім шарт мерзімін көрсетіңіз: қаржы жылына ма немесе бірнеше жылға ма. Неғұрлым ұзақ кезең (мәселен, 3-5 жыл) аудитордың субъектімен толық танысуына мүмкіндік береді. Қол қойылған келісім шартта оның тоқтатылуы жөніндегі шарттары, ең алдымен аудитор қызметіне қанағаттанбау себебі, бірақ жайсыз қорытынды беру себебінен емес, немесе сондай қорытындыны дайындаудан бас тартуы келісілуі тиісті.

1. XYZ Басшылығы аудитор 20xx жылдың 31 желтоқсанында аяқталатын (X) жылғы аудит бойынша мынадай қызметтерді орындауды талап етеді:

- XYZ (ЖҚЕ) жыл сайынғы қаржылық есептер беру аудиті

2. Аталған Хат міндеттің көлемі мен шарттарын жазып көрсетеді, және сізді осы қызметтерді көрсету бойынша ұсыныс беруге шақырады.

Бұрынғы өткені

БАСШЫЛЫҚ: Жобаны ішкі мәтінге АА-нің экономикалық мақсаттарына жетуге оның үлесін қысқаша сипаттаңыз. Аудитор ішкі мәтіндегі жобаның жан-жақты мақсатын, сондай-ақ жобаның белгіленген бюджетіндегі “қаражаттың бағытталу мақсатын” түсінуі тиісті.

3. ...

БАСШЫЛЫҚ: Бухгалтерлік есепке алудың (БЕ) релевантты практикасы мен қаржылық басқаруды қысқаша жинақтаңыз. БЕ практикасы мен қаржылық басқаруды сипаттағанда әр түрлі диагностикалық есеп берулер пайда болады (мәселен, Бухгалтерлік есеп пен аудиттің диагностикалық зерттеу, Дүниежүзілік банк елдерінің қаржылық жауапкершілігін бағалау). Осы есеп берудегі қойылған мәселелер мен белгіленген тәуекелдерді қажетті түрде сызып көрсету керек.

4. ...

Беделді немесе субъектіні жалдау

БАСШЫЛЫҚ: Мердігерлерге ұсынылатын аудиторлық қызметтер саралануы тиісті. Егер мердігерлер (немесе бөлімше болып табылса) неғұрлым көлемді беделдің немесе субъектінің атынан әрекет етсе, онда аталған жағдай ашылуы тиіс, өйткені аудиторларға олардың тәуелсіздігін анықтау мүмкіндігіне көмектесу керек.

5. Аудиторлық қызмет көрсету тапсырылатын болады: (кімнен?)

Қорытындылар мен есеп беруді тапсыру

БАСШЫЛЫҚ: Талап етілген қорытындылар мен құжаттар оларды тапсырудың мерзімімен қоса нақтылануы тиісті.

6. Аудитор басшылыққа мынадай мерзімге сәйкес келесі қорытындылар мен есеп беруді (АДБ көшірмесімен бірге) тапсыруға тиіс.

- (XYZ) субъектісінің ЖҚЕ бойынша аудиторлық қорытынды
- (XYZ) байланысты басшылықтың хаты

7. Барлық есеп беру ағылшын тілінде тапсырылуы тиісті.

Мақсаттар

8. ЖҚЕ аудитінің негізгі мақсаты аудиторға 20xx жылдың 31 желтоқсанындағы XYZ қаржы жай-күйінің барлық материалдық аспектілері тұрғысындағы ЖҚЕ-ін берген, сондай-ақ БЕ-тің келісілген стандарттарын еске алып (Шарттар мен анықтауларды қарау), аяқталған жылдағы субъектінің қызмет нәтижелеріне және оның ақшалай қаражаттарының қозғалысына қатысты ондағы деректердің дұрыстығының себебі бойынша тәуелсіз пікірін айтуға мүмкіндік беру болып табылады.

9. Кейінгі болмашы мақсаттарда сәйкестікті растауға жатады: (i) жобаның заңды құжаттарындағы әрбір қаржы ережелері (Тараптар мен анықтауларды қарау); және (ii) жобаның заңды құжаттарындағы әрбір қаржы келісімдері (Тараптар мен анықтауларды қарау).

XYZ сипаттау

БАСШЫЛЫҚ: Заңдылық шарттарды, және жалпы жағдайды толық сипаттау – аудиторлық тексеріске жататын табиғатты, орнын және субъект мақсаттарын тексеруде толық түсінуді қамтамасыз ету үшін тапсырылуға тиісті. Бұдан басқа географиялық сипаттамалар жазылып, аталуы тиіс: (i) ұйымдастыру құрылымы, (ii) бірінші басшылардың лауазымы мен аты-жөні; (iii) қаржылық басқару, бухгалтер, ішкі аудит үшін жауапты білікті тұлғалар; (iv) жұмыс істейтін сыртқы аудиторлардың атауы мен мекен жайы; (v) деректерді өңдеу үшін пайдаланылатын ішкі есеп шоттар немесе басқа әдістер; (vi) соңғы жарияланған қаржылық есептердің көшірмесі; және (vii) ішкі аудитордың қолы жететін (мәселен, офис, калькулятор, компьютер) ішкі материалдық қамтамасыз ету (егер ол болса). АА-нің қаржылық басқаруын бағалаудың нәтижесі бойынша жалпы резюме сілтемесімен бірге енгізіліп, қаржылық басқаруды толық бағалау аудиторға рұқсат етілуі тиіс. Заңды тұлғалар мен аудиторға есеп шотты әзірлеу мен аудит процесін жоспарлауға толық кесте көмектеседі.

10. ...

Материалдарды және оны тапсыру мерзімін сипаттау

БАСШЫЛЫҚ: ЖҚЕ-мен аудитор қамтамасыз етілетін, және сол бойынша ол қорытынды беріп, есеп жасайтын құжаттары қоса аударылуы тиісті. Аудиторға қажетті түрде осы құжаттарды тапсырудың шамаланған мерзімін көрсету керек (мәселен, қаржы жылы аяқталғаннан кейін бір айдан соң). Мұндай кесте заңды тұлғалар мен аудиторға аудиттің есеп шоты мен процесін әзірлеуді жоспарлауға көмектеседі.

11. ЖҚЕ (Шарттар мен анықтауларды қарау) және қосалқы құжаттар келесі шамаланған күнде аудиторға беріледі.

Аудиттің көлемі

БАСШЫЛЫҚ: Аудиттің көлемі жеткілікті түрде түсінікті болуы тиіс, өйткені мұндайда өзінің аудиттік рәсімдерін немесе әдістерін шектемей, аудитор жұмысынан нақтылық күтіледі, аудитор өзінің қорытындысын әзірлеу барысында пайдаланатынын жеткізеді.

12. Аудиттің стандарты мен бағдарламасы. Аудит аудиттің стандарттарына сәйкес (Шарттар мен анықтауларды қарау) кәсіптік, жалпы және жергілікті стандарттармен, немесе есептілік стандарттарымен қоса орындалатын болады.

13. Аудиттің бағдарламасы сенімсіз материалдық өтініштерді, алдау немесе қателесу нәтижесі ретіндегі тәуекел деп қарауы мүмкін. Мұндайда оған қателескен материалдық өтініштердің себептерін ашатын (егер осындай табылса) рәсімдерді қосу керек.

14. Ішкі бақылаудың жүйесі. Аудитор қаржылық басқару жүйесіне сәйкес, оған ішкі бақылауды қоса бағалайды.

15. Аудитор тәуелсіз кеңес мүшелерімен (егер ондай болса) байланыс орнатуы тиіс. Одан басқа, кеңес мүшелерімен әңгімеде жаманшылық қарыздар, көзделмеген міндеттемелер, келісілген тараптардың трансакциялары, ішкі бақылаудың жүйелігі, кеңестің басқаруы мен есеп беруі, басқару жүйелігі, адалдық пен біліктілік үшін болжалдар сәйкестігіне байланысты мәселелер қамтылуы керек.

16. Есепке алу саясаты мен өзгертулер. Аудитор субъектінің есепке алу саясатын түсіндіруі керек және БЕ келісілген стандарттарын қолдану деңгейін бекітуі тиіс (Шарттар мен анықтауларды қарау). Ең алдымен аудитор ЖҚЕ-не әрекет ету деңгейін БЕ-тің келісілген стандарттарынан кез келген материалдық ауытқуларының нәтижесі ретінде анықтауы керек. Аудитор сондай-ақ өткен қаржы жылы бойы немесе екі рет есеп беру кезеңіндегі материалдық есепке алу саясатындағы кез келген өзгерістерге қатысты өзінің түсіндіруін беруі тиіс.

17. Қаржылық шарттарды сақтау. Аудитор жобаның заңды құжаттарында көрсетілетін әрбір қаржылық шарттардың сақталуын тексереді (Шарттар мен анықтауларды қарау) және әрбір тиісті жыл үшін әрбір қаржылық шарттар бойынша талап етілетін және нақтылы көрсеткіштерді салыстыра отырып, табылған кез келген сәйкессіздіктердің деңгейін анықтайды.

18. Қаржылық міндеттемелерді сақтау. Аудитор жобаның заңды құжаттарында жазылған барлық қаржылық міндеттемелерді бекітеді (Шарттар мен анықтауларды қарау) және тиісті жылда осы талаптарды орындау жөніндегі талап етілген және нақтылы қызметті салыстыра отырып, кез келген сәйкессіздіктерді анықтайды.

Басшылық туралы хат

19. Аудиторлық тексерістің аяқталуы бойынша аудитор саралай көрсете отырып, Басшылық туралы хат әзірлейді:

- БЕ жүйесіндегі кез келген материалдық кемшіліктер мен аудит кезеңінде белгіленген ішкі бақылау;
- Белгіленген кемшіліктерді түзеу үшін ұсыныстар;
- Алдындағы Басшылық туралы хатта көтерілген неғұрлым маңызды мәселелердің, ұйым қабылдаған кез келген түзету әрекеттерінің жай-күйі;
- БЕ-тің келісілген стандарттарының талаптарын материалдық орындау үшін ұйым белгілеген мерзімде қабылдай алуға қатысты шараларға практикалық ұсыныстар (Шарттар мен анықтауларды қарау);
- Аудитордың пікірі бойынша басшылардың назарын аударатын кез келген басқа да мәселелер; және

- Аудитордың пікірі бойынша АДБ назарын аударуға тиісті кез келген маңызды мәселелер.

Ақпараттың жеткізілуі туралы есеп беру

20. Кез келген саналы уақытта аудиторда барлық есептер мен құжаттарға, бухгалтерлік кітапқа, заңды келісімдерге, банкілік регистрге, есеп шот-фактурасы мен аудитор қажетті деп санайтын жоба бойынша кез келген басқа да ақпараттарға қатысты толық рұқсатын алады.

21. Аудиторға (XYZ) субъектісінің және жобаны іске асырушы топтың, аудитке қатысты немесе жыл сайынғы есеп беруде көрсетілетін әрекеттерге қатысты барлық қызметкерлерімен еркін араласуына және ынтымақтасуына мүмкіндік қамтамасыз етілетін болады. Аудиторға сондай-ақ банктер мен депозиттерге, консультанттарға, мердігерлерге, сол сияқты басқа да тұлғаларға немесе тапсырушы жалдаған фирмаларға кіруге рұқсат құқы беріледі.

Тәуелсіздік

22. Аудитор кез келген басқару нысанына немесе тексеретін субъектінің қаржылық мүддесіне әділетті және тәуелсіз болады. Көбінесе, аудитор шаруашылық субъектісін бақылаудан тәуелсіз болуы тиісті. Аудитор аудит қамтылған кезең бойы директор болуға немесе кез келген басқа субъектілермен қаржылық немесе бизнес-қатынасы болмауы керек. Аудиторда шаруашылық субъектісі басшыларының басты мүшелерімен ешқандай жеке жақындық қарым-қатынасы болмауы тиіс. Аудитор тәуелсіздігінің беделін түсіруі мүмкін кез келген мәселелер мен қатынастар ашылуы керек.

Аудитор және аудитордың штаттағы біліктілігі

23. Аудитор елде жұмыс істеуге өкілетті болуы керек және аудиттің келісілген стандарттарын қолдану үшін жеткілікті біліктілігіне ие болуы тиіс (Шарттар мен анықтауларды қарау). Аудиторда қызметкердің сапасына қажетті тиісті біліктілігі мен тәжірибесі, оған қоса шаруашылық субъектілерінің құрылымына, олардың көлемі мен қиындығына қарамастан аудиттік есептерінің саны бойынша тәжірибесі болуы керек.

24. Осы мақсатта аудитордан қорытынды мен есеп беруді, сондай-ақ аудитке тартылатын басшылар, бастықтар мен басты қызметкерлер туралы мәліметтерді дайындағаны жайындағы аудитордың өмірбаянын тапсыру талап етіледі. Берілген мәліметтер, соның ішінде қызметкер орындаған ағымдағы міндеттерді қоса отырып, аудиттің саралануына енуі тиіс.

Ұсыныстар мен жұмысшы жоспарын беру

25. Сізді осы Хатта сипатталған аудиторлық қызметтерді көрсету жөніндегі ұсыныстар мен жұмысшы жоспарын беруге шақырады. Ұсыныстарда мыналар ашылуы керек:

- Кез келген салыстырмалы стандарттарды көрсете отырып, сақталуы аудитордан талап етілетін аудиттің келісілген стандарттарына (Шарттар мен анықтауларды қарау) бағынбау дәрежесі;

- Толық аудит ретінде тексеріс өткізілетін бола ма (мәселен, сіз қаржы жылы аяқталғаннан кейін, бухгалтерлік кітаптар жабылған соң аудит өткізесіз бе);

- Қаржы жылы аяқталғаннан кейін аудит орындала ма, қаржы жылы бойы бір немесе одан да көп аралық аудитпен толықтырылатын бола ма. Негізгі мақсат – ішкі бақылаудың жай-күйін қоса отырып, іске асыратын жүйені тексеру, және жыл аяғында шаруашылық субъектісі штатынан және аудитордан жүктемені алуды тексеру.

- Аудитке қатысты кез келген белгіленген заң талаптарын орындау үшін аудитор ұсынатын аудит (мысалы, акционерлердің жарғылық капиталына қатысты кәсіпорындар туралы заң бойынша қажетті түрде талап етілетін сертификаттар), немесе ол бүкпесіз тапсырушының шарттық міндеттемелерімен байланысты болуы мүмкін (мысалы, АДБ аудитін, Шығыстар туралы есепті, Кесімді есеп шотты талап ету);

- Куәландырудың белгіленген операциялары үшін рәсімдік талаптар (мысалы, қорларды, мүліктерді, активтерді және сол сияқтыларды тексеру);
- Жұмыс беруші тарапынан талап етілетін нақты әрекеттер (мысалы, компьютерлік жүйе мен есептерге, ақпараттарды ашуға рұқсат);
- Аудит бойынша туындайтын кез келген мәселелер бойынша қорытынды мен есепке қол қойғанға дейін нақты тұлғалармен өткізілетін талқылаулар;
- Қорытындылар мен есеп беруді тапсырудың мерзімдері.

Шарттар мен анықтаулар

26. Аталған бөлім осы құжатта қолданылған шарттарды анықтайды.

1. Жыл сайынғы қаржылық есеп беру

БАСШЫЛЫҚ: АА Жыл сайынғы қаржылық есеп беруді (ЖҚЕ) әзірлейді. Коммерсиялық АА-дің көпшілігі (мысалы, коммуналдық) қаржылық есеп беруді қоса есептеу әдісі негізінде жасайды. АА үшін есептілік талабы әдетте ПЕҰ-да және қарыз келісімдерінде анықталады. ЖҚЕ компоненттері осы бөлімде анықталуға тиісті.

27. ЖҚЕ құрайды:

(А нұсқасы: негізінен, БЕХС-на сәйкес есептеу әдісі негізіндегі қаржылық есептер):

- Есепке алу сасаты туралы есеп беру
- Қаржылық нәтижелері туралы (немесе кіріс туралы есеп) есеп беру
- Қаржылық саясат туралы (немесе бухгалтерлік баланс) есеп беру
- Капиталдың қозғалысы туралы есеп беру
- Ақшалай қаражаттың қозғалысы туралы есеп беру
- Қаржылық есеп беруге түсініктеме жазба
- басқа да ақпараттар (анықтаңыз)

(В нұсқасы: басқа қаржылық есеп беру):

- БЕ/қаржы саясаты туралы есеп беру
- Түсімдер/Ақшалай түсімдер туралы есеп беру
- Шығындар/Ақшалай төлемдер туралы есеп беру
- Ақшалай қаражаттар/Ақшалай түсімдер мен төлемдер туралы есеп беру
- Қаржылық есеп беруге түсініктеме жазба
- Басқа ақпараттар (анықтаңыз)

2. Бухгалтерлік есеп берудің келісілген стандарттары

БАСШЫЛЫҚ: ЖҚЕ-ке әзірлікті басқаратын БЕ стандарттары әдетте ПЕҰ-да және/немесе қарыз келісімдерінде келісіледі және көрсетіледі. Ыңғайлы нұсқаны таңдаңыз.

28. “БЕ келісілген стандарттары” ЖҚЕ-ті әзірлеуге қатыстылығын білдіреді:

- (А нұсқасы: БЕ халықаралық стандарттары) БЕ-тің халықаралық стандарттары кеңесімен жарияланған (IASB) Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттары (ҚЕХС) (әдетте, БЕ халықаралық стандарттары ретінде белгілі).
- (В нұсқасы: БЕ ұлттық стандарты) БЕ-тің жарияланған стандарттары (биліктің ұлттық органы).
- (С нұсқасы: БЕ-нің өзгерген ұлттық стандарттары) жарияланған БЕ стандарттары (биліктің ұлттық органы) келесі өзгерістерімен және/немесе қосмшы түсініктемелерімен.
- (D нұсқасы: Мемлекеттік сектордағы кассалық әдіс негізіндегі БЕ халықаралық стандарты) Халықаралық бухгалтерлер федерациясы (IFAC) жариялаған Мемлекеттік сектордағы кассалық әдіс негізіндегі БЕ халықаралық стандарты (МСБЕХС), Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарты (ҚЕХС).

- (Е нұсқасы: Мемлекеттік сектордағы есептеу әдісі негізіндегі БЕ халықаралық стандарты) Халықаралық бухгалтерлер федерациясы (IFAC) жариялаған Мемлекеттік сектордағы есептеу әдісі негізіндегі БЕ халықаралық стандарты (МСБЕХС).

- (Ғ нұсқасы: Мемлекеттік сектордағы БЕ-тің арнайы стандарттары) осы стандарттарды сипаттайды.

3. Аудиттің стандарттарын келісу

БАСШЫЛЫҚ: Аудиттің стандарттарын келісу әдетте ПЕҰ-да және/немесе қарыз келісімінде көрінеді. Ыңғайлы нұсқаны таңдаңыз.

29. “Келісілген аудиттің стандарты” белгілейді:

- (А нұсқасы: Аудиттің халықаралық стандарты) Аудиттің және сақтандырудың халықаралық стандарттары кеңесі (IAASB) жариялаған Аудиттің халықаралық стандарты (АХС).

- (В нұсқасы: Аудиттің INTOSAI стандарты) Аудиттің жоғарғы институттарының халықаралық ұйымы (INTOSAI) жариялаған аудиттің стандарты.

- (С нұсқасы: Аудиттің ұлттық стандарты) биліктің ұлттық органдары жариялаған аудиттің стандарты.

4. (XYZ) қатысты қолданылатын қаржылық шарттар

БАСШЫЛЫҚ: АА-не қатысты қолданылатын қаржылық шарттар қарыз келісімдеріне жатқызылатын болады (мысалы, меншікті қаржыландырудың ставкасы). Бұл бөлім қолданылатын барлық қаржы шарттарын тізеді және толық сипаттауы тиіс.

30. (XYZ) қатысты мынадай қаржылық ережелер келісіледі:

5. (XYZ) қатысты қолданылатын қаржылық куәландыру

БАСШЫЛЫҚ: АА-не қатысты қолданылатын қаржылық куәландырулар, осындай міндеттемелерге білікті есепке алушы қызметкер жалданады, ол заңды құжатқа енгізіледі. Бұл бөлім қолданылатын барлық қаржы міндеттемелерін тізеді және толық сипаттауы тиіс.

32. (XYZ) қатысты мынадай қаржылық куәландырулар тапсырылады:

**9 Қосымша. Аудитор үшін Техникалық тапсырманың (ТТ) үлгісі:
Жобаның жыл сайынғы есеп шотының аудиті**

5.73-тармақ (58-бетте) осы Қосымшаға жатады.

**XYZ: Шаруашылық субъектісінің атауы
Жобаның жыл сайынғы есеп шотының аудиті**

Аудитор арналған Техникалық тапсырма

БАСШЫЛЫҚ: Осы қаңқа Атқаушы агенттіктердің (АА) немесе Жобаны іске асыру жөніндегі агенттіктің (ПЕҰ) аудиті үшін арналған. Ол қарыз алушылармен, АА-мен немесе Жобаны дайындау жөніндегі техникалық көмектің (ЖДТК) консультанттарымен толтырылып, және фактілерді жинау бойынша ескертпе үшін АДБ-не тапсырылады. Аталған қаңқа коммерциялық емес немесе коммерциялық АА үшін қолданылуы мүмкін.

Кіріспе

БАСШЫЛЫҚ: Аудиттің міндетін қысқаша жазыңыз. Қызмет көрсетуі үшін келісім шарт мерзімін көрсетіңіз: қаржы жылына ма немесе бірнеше жылға ма. Неғұрлым ұзақ кезең (мәселен, 3-5 жыл) аудитордың субъектімен толық танысуына мүмкіндік береді. Қол қойылған келісім шартта оның тоқтатылуы жөніндегі шарттары, ең алдымен аудитор қызметіне қанағаттанбау себебі, бірақ жайсыз қорытынды беру себебінен емес, немесе сондай қорытындыны дайындаудан бас тартуы келісілуі тиісті.

32. XYZ Басшылығы аудитор 20xx жылдың 31 желтоқсанында аяқталатын (X) жылғы аудит бойынша мынадай қызметтерді орындауды талап етеді:

- XYZ төменде көрсетілген қарыз жобалары үшін Жобаның жыл сайынғы есеп шотының аудиті (ЖЖЕ) (Шарттар мен анықтауларды қарау).

33. Аталған Хат міндеттің көлемі мен шарттарын жазып көрсетеді, және сізді келтірілген аудиторлық қызметтерді көрсету бойынша ұсыныс беруге шақырады.

Бұрынғы өткені

БАСШЫЛЫҚ: Қадағалау жөніндегі агенттік пен АА-ін қысқаша жазыңыз. Жобаны ішкі мәтінге АА-нің экономикалық мақсаттарына жетудегі оның үлесін қысқаша сипаттаңыз. Аудитор ішкі мәтіндегі жобаның жан-жақты мақсатын, сондай-ақ жобаның белгіленген бюджетіндегі “қаражаттың бағытталу мақсатын” түсінуі тиісті.

34. ...

БАСШЫЛЫҚ: Бухгалтерлік есепке алудың (БЕ) релевантты практикасы мен қаржылық басқаруды қысқаша жинақтаңыз. БЕ практикасы мен қаржылық басқаруды сипаттағанда әр түрлі диагностикалық есеп берулер пайда болады (мәселен, Бухгалтерлік есеп пен аудитті диагностикалық зерттеу, Дүниежүзілік банк елдерінің қаржылық жауапкершілігін бағалау). Осы есеп берудегі қойылған мәселелер мен белгіленген тәуекелдерді қажетті түрде сызып көрсету керек.

35. ...

Беделді немесе субъектіні жалдау

БАСШЫЛЫҚ: Мердігерлерге ұсынылатын аудиторлық қызметтер саралануы тиісті. Егер мердігерлер (немесе бөлімше болып табылса) неғұрлым көлемді беделдің немесе субъектінің атынан әрекет етсе, онда аталған жағдай ашылуы тиіс, өйткені аудиторларға олардың тәуелсіздігін анықтау мүмкіндігіне көмектесу керек.

36. Аудиторлық қызмет көрсету тапсырылатын болады: (кімнен?)

Қорытындылар мен есеп беруді тапсыру

БАСШЫЛЫҚ: Талап етілген қорытындылар мен құжаттар оларды тапсырудың мерзімімен қоса нақтылануы тиісті.

37. Аудитор басшылыққа мынадай мерзімге сәйкес келесі қорытындылар мен есеп беруді (АДБ көшірмесімен бірге) тапсыруға тиіс:

- Жобаның жыл сайынғы есеп шоты бойынша аудиторлық қорытынды:

Қарызы xxx

Қарызы xxx

- Мына жобаларға қатысты Басшылық туралы хат:

Қарызы xxx

Қарызы xxx

38. Барлық есеп беру ағылшын тілінде тапсырылуы тиісті.

Мақсаттар

БАСШЫЛЫҚ: Аудитордың мақсатын көрсетіңіз.

39. ЖЖЕ-ы аудитінің мақсаты (Шарттар мен анықтауларды қарау) 20xx 31 желтоқсанында аяқталатын жыл үшін, сондай-ақ аяқталатын кезең үшін алынған және шыққан қаражаттарына қатысты төменде келтірілген әрбір қарыз жобаларының қаржылық ережелерінің себебі бойынша аудитордың пікірін білдіруге мүмкіндік беру болып табылады.

БАСШЫЛЫҚ: Аталған тармақ қарыз келісімінде келісілген тәртіппен қолданылатын болады.

40. Сондай-ақ Шығыстар туралы есеп (ШЕ) пен Кесімді есеп беру аясында әзірленген өтініштердің тиімділігі бойынша жекелеген қорытынды талап етіледі.

Материалдарды және оны тапсыру мерзімін сипаттау

БАСШЫЛЫҚ: Аудиторға кезекті қорытынды мен есеп беруді әзірлеу үшін берілетін ЖЖЕ пішіні мен оған қосалқы құжаттар аударылуы тиісті. Практикада ЖЖЕ-ның нысаны мен мазмұнында елдер мен жобаларға қарамастан айырмашылық болады, ЖЖЕ, мәселен, тек қана жоба трансакциясы үшін түсімдер мен төлемдер туралы есеп беруді жатқызуға болады. Басқа кестелерге прогрестегі кумулятивтік жұмыстар, активтер мен мүліктер, сондай-ақ біріккен банкілік түсіндірмелер жатқызылуы мүмкін. Осы құжаттарды тапсырудың шамаланған мерзімі аудиторға көрсетілуі керек (мәселен, қаржы жылының аяғынан кейін бір айдан соң). Мұндай кесте заңды тұлғалар мен аудиторға аудиттің есеп шоты мен процесін әзірлеуді жоспарлауға көмектеседі.

41. Жыл сайынғы жобаның есеп шоты (ЖЖЕ) (Шарттар мен анықтауларды қарау) мен қосалқы құжаттар келесі бағдарланған күнде аудиторға тапсырылатын болады.

Аудиттің көлемі

БАСШЫЛЫҚ: Аудиттің көлемі жеткілікті түрде түсінікті болуы тиіс, өйткені мұндайда өзінің аудиттік рәсімдерін немесе әдістерін шектемей, аудитор жұмысынан нақтылық күтіледі, аудитор өзінің қорытындысын әзірлеу барысында пайдаланатынын жеткізеді. Аталған бөлім, тәртіп бойынша аудиттің ерекше жағдайына жауап бермейді. Бұл бөлімде айтылған мәселелердің тізімі мұнымен бітпейді. Мұндайда әрбір жобада барлық мәселелердің шешілуі міндетті емес. Аудиттің көлемі мен саралануының әрбір әрбір жобадағы айырмасы бар.

42. Аудиттің стандарты мен бағдарламасы. Аудит аудиттің стандарттарына сәйкес (Шарттар мен анықтауларды қарау) кәсіптік, жалпы және жергілікті стандарттарымен, немесе есептілік стандарттарымен қоса орындалатын болады.

43. Аудиттің бағдарламасы сенімсіз материалдық өтініштерді, алдау немесе қателесу нәтижесі ретіндегі тәуекел деп қарауы мүмкін. Мұндайда оған қателескен материалдық өтініштердің себептерін ашатын (егер осындай табылса) рәсімдерді қосу керек.

44. Есепке алу саясаты мен өзгертулер. Аудитор субъектінің есепке алу саясатын түсіндіруі керек және БЕ келісілген стандарттарын қолдану деңгейін бекітуі тиіс (Шарттар мен анықтауларды қарау). Ең алдымен аудитор ЖЖЕ-на әрекет ету деңгейін БЕ-тің келісілген стандарттарынан кез келген материалдық ауытқуларының нәтижесі ретінде анықтауы керек. Аудитор сондай-ақ өткен қаржы жылы бойы немесе екі рет есеп беру кезеңінің нәтижесі бойынша материалдық есепке алу саясатындағы кез келген өзгерістерге қатысты өзінің түсіндіруін беруі тиіс.

45. Кесімді есеп шот (немесе Арнайы есеп шот). Кесімді есеп шот көрсетеді: (i) қаржыгерлерден алынған депозиттер мен қайтарымдар; (ii) ақталған тапсырыспен қаражатты алатын төлемдер; және (iii) қаржы жылы аяғындағы қалған баланс. Аудитор Кесімді есеп шоттың релевантты қаржылық келісімдерінің ережелерімен сәйкестігін тексереді.

46. Аудитор Кесімді есеп шотты пайдалану мәніндегі бағасының айналуын талап ететін рәсімдері (мысалы, АДБ рәсімдерімен) мен ашылу кезіндегі дұрыстығына сәйкес, сондай-ақ Кесімді есеп шот қызметі мен жыл аяғындағы баланс туралы көрсетуі тиіс. Аудитор зерттелетін кезең бойы қаржылық трансакциялардың тиімділігі мен дұрыстығын, өткізілген операциялардың сипатын, қаржылық келісімдерге сәйкес Кесімді есеп шотты пайдалануды, сондай-ақ ішкі бақылаудың жай-күйін, соның ішінде оны ұстауға бөлінетін қаражаттың тетіктерін тексеруі керек.

47. Шығыстар туралы есеп беру (ШЕ). Аудитор АДБ қаражатын алу туралы берілген тапсырыстар үшін негіз ретінде пайдаланатын барлық ШЕ-ді тексереді. Бұл шығыстар ішкі мәтіндегі жобаның релевантты қаржылық келісімдері үшін тиімді болуы керек (сол сияқты басшылық үшін ПЕҰ түріндегі немесе басқа құжаттар). Тиімсіз шығыстарды анықтау жағдайында қаражаттарды алу және қайтару бойынша аудитор осыған жеке жазба жасайды. Жыл сайынғы аудиторлық есеп беруге ШЕ рәсімдерінің көмегімен қаражаттарды пайдаланудың дұрыстығын мен түзетілуін түсіндірудің жекелеген тармақтарын енгізуі тиіс, сондай-ақ қарыз қаражаттарын бөлу үшін негіздеме ретінде берілетін АДБ-нің ШЕ-не қатысты сенімділік дәрежесін көрсету керек. ЖЖЕ-на нөмірі мен тапсырыс сомасына нақты сілтемесімен ШЕ бойынша алуға жеке тапсырысты көрсететін кесте қосымша берілуі тиісті.

48. Қаржылық шарттарды сақтау. Аудитор жобаның заңды құжаттарында көрсетілетін әрбір қаржылық шарттардың сақталуын тексереді (Шарттар мен анықтауларды қарау) және әрбір тиісті жыл үшін әрбір қаржылық шарттар бойынша талап етілетін және нақтылы көрсеткіштерді салыстыра отырып, табылған кез келген сәйкессіздіктердің деңгейін анықтайды.

49. Қаржылық міндеттемелерді сақтау. Аудитор жобаның заңды құжаттарында жазылған барлық қаржылық міндеттемелерді бекітеді (Шарттар мен анықтауларды қарау) және тиісті жылда осы талаптарды орындау жөніндегі талап етілген және нақтылы қызметті салыстыра отырып, кез келген сәйкессіздіктерді анықтайды.

50. Қаражатты ұтымды пайдалану. Тексерістің нәтижесі бойынша аудитор растайды немесе растамайды, өйткені:

- Барлық сыртқы қарыздар әрбір жобаның кесіндісінде релевантты қаржылық келісімдеріне сәйкес пайдаланылатын болады, мақсатты бағыттар бойынша үнемдеу және тиімділік пен нақты мәселелерге назар аудару қажет;

- Үкіметке қатысу үлесінің қаражаты әрбір жобаның кесіндісінде беріледі және релевантты қаржылық келісімдерге сәйкес мақсатты бағыттар бойынша үнемдеу және тиімділік пен нақты мәселелерге назар аудару қажет; Тауарлар мен көрсетілетін қызметтер релевантты қаржылық келісімдерге сәйкес алынып, қаржыландырылады.

51. Жазбаларды жүргізу. Аудитор БЕ пен ЖЖЕ тіркелуі арасындағы байланыстарды нақты көрсететін жобаның өзіндік қызметі бойынша қажетті ақтайтын құжаттарды, есеп беру мен есеп шоттарды жазбаша белгілеу фактілерімен анықтауға ерекше назар аударады. Осы қатарда: (i) ішкі санау және екінші ішкі санау, оған математикалық дәлдікті, сметаны, есеп шоттар немесе есеп беруді қоса тексеру; (ii) байланысты есептердің өзара есептесуін қоса отырып, түсіндіру; (iii) табиғи байқау, оған инспекцияны немесе материалдық активтерді ішкі санау, соның ішінде материалдарды, мүліктерді, ғимараттарды, учаскелерді немесе жабдықтарды қоса алғанда; (iv) растау, баланстарды тікелей немесе үшінші тұлғаның трансакциясымен күтілетін түсімдер немесе күтілетін төлемдердің кассалық балансы ретінде растау; (v) таңдау, баланстарды көрсеткенде дұрыстығын анықтау үшін қолдайтын құжаттарды растау немесе тексеруді қоса алғанда; және (vi) қадағалау, журналдардағы жазбаларды, бухгалтерлік кітаптағы және журналдағы басты есеп шоттарға немесе байқалған баланстарға қатысты қосымша баланстардан басқа саралануын қадағалауды қос алғанда.

52. Ішкі бақылаудың жүйесі. Аудитор қаржылық басқару жүйесінің сәйкестігін, оған ішкі бақылауды қоса бағалайды, егер: (i) трансакция ретінде тіркелгенге дейін тиісті өкілеттік алынса және құжатталса; (ii) тіркеудің, біліктіліктің, трансакцияларды талқылау мен есептілігінің дұрыстығы мен нәтижесіне жету; (iii) ішкі және сыртқы өзара есептесудің дәлелдері дер кезінде тиісті менеджмент деңгейімен жүзеге асады; (iv) сыртқы субъектілердің балансын растауға болады; (v) құжаттамалардың трансакция аудитін қадағалау үшін жеткіліктілігі; (vi) трансакция жоба басшыларының келісімі бойынша жүзеге асады; (vii) жоба қызметкерлері өздерінің қызметтік міндеттемелерін орындау барысында табылған және түзетілген қателесулері мен қалған кемшіліктері, ал басшылықтың үнемі туындаған проблемалармен немесе дұрыс жасалмағандары туралы ақпараттануы; (viii) басшылық ішкі бақылаудың қалыпты рәсімдері мен құрылымын жоққа шығармайды; және (ix) активтер бойынша есеп беру қажетті талабымен жасалады, бұл активтер қорғалады және жеке түрде қаралуы мүмкін.

Басшылық туралы хат

53. Аудиторлық тексерістің аяқталуы бойынша аудитор саралай көрсете отырып, Басшылық туралы хат әзірлейді:

- БЕ жүйесіндегі кез келген материалдық кемшіліктер мен аудит кезеңінде белгіленген ішкі бақылау;

- Белгіленген кемшіліктерді түзеу үшін ұсыныстар;

- Алдындағы Басшылық туралы хатта көтерілген неғұрлым маңызды мәселелердің жай-күйі;

- БЕ-тің келісілген стандарттарының талаптарын материалдық орындау үшін ұйым белгілеген мерзімде қабылдай алуға қатысты шараларға практикалық ұсыныстар (Шарттар мен анықтауларды қарау);

- Қарыз келісімі мен жетілдіру жөніндегі әрбір қаржылық шарттарға сәйкес деңгейі;

- Аудиторлық тексеріс кезеңіндегі және жобаны іске асыруда айтарлықтай түрде әсер етудегі аудитордың назар аударған мәселелері;

- Аудитордың пікірі бойынша басшылардың назарын аударатын кез келген басқа да мәселелер; және

- Аудитордың пікірі бойынша АДБ назарын аударуға тиісті кез келген маңызды мәселелер.

Ақпараттың жеткізілуі туралы есеп беру

54. Кез келген саналы уақытта аудиторда барлық есептер мен құжаттарға, бухгалтерлік кітапқа, заңды келісімдерге, банкілік регистрге, есеп шот-фактурасы мен аудитор қажетті деп санайтын жоба бойынша кез келген басқа да ақпараттарға қатысты толық рұқсатын алады.

55. Аудиторға (XYZ) субъектісінің және жобаны іске асырушы топтың, аудитке қатысты немесе жыл сайынғы есеп беруде көрсетілетін әрекеттерге қатысты барлық қызметкерлерімен еркін араласуына және ынтымақтасуына мүмкіндік қамтамасыз етілетін болады. Аудиторға сондай-ақ банктер мен депозиттерге, консультанттарға, мердігерлерге, сол сияқты басқа да тұлғаларға немесе тапсырушы жалдаған фирмаларға кіруге рұқсат құқы беріледі.

Тәуелсіздік

56. Аудитор кез келген басқару нысанына немесе тексеретін субъектінің қаржылық мүддесіне әділетті және тәуелсіз болады. Көбінесе, аудитор шаруашылық субъектісін бақылаудан тәуелсіз болуы тиісті. Аудитор аудит қамтылған кезең бойы директор болуға немесе кез келген басқа субъектілермен қаржылық немесе бизнес-қатынасы болмауы керек. Аудиторда шаруашылық субъектісі басшыларының басты мүшелерімен ешқандай жеке жақындық қарым-қатынасы болмауы тиіс. Аудитор тәуелсіздігінің беделін түсіруі мүмкін кез келген мәселелер мен қатынастар ашылуы керек.

Аудитор және аудитордың штаттағы біліктілігі

57. Аудитор елде жұмыс істеуге өкілетті болуы керек және аудиттің келісілген стандарттарын қолдану үшін жеткілікті біліктілігіне ие болуы тиіс (Шарттар мен анықтауларды қарау). Аудиторда қызметкердің сапасына қажетті тиісті біліктілігі мен тәжірибесі, оған қоса шаруашылық субъектілерінің құрылымына, олардың көлемі мен қиындығына қарамастан аудиттік есептерінің саны бойынша тәжірибесі болуы керек.

58. Осы мақсатта аудитордан қорытынды мен есеп беруді, сондай-ақ аудитке тартылатын басшылар, бастықтар мен басты қызметкерлер туралы мәліметтерді дайындағаны жайындағы аудитордың өмірбаянын тапсыру талап етіледі. Берілген мәліметтер, соның ішінде қызметкер орындаған ағымдағы міндеттерді қоса отырып, аудиттің саралануына енуі тиіс.

Ұсыныстар мен жұмысшы жоспарын беру

59. Сізді осы Хатта сипатталған аудиторлық қызметтерді көрсету жөніндегі ұсыныстар мен жұмысшы жоспарын беруге шақырады. Ұсыныстарда мыналар ашылуы керек:

- Кез келген салыстырмалы стандарттарды көрсете отырып, сақталуы аудитордан талап етілетін аудиттің келісілген стандарттарына (Шарттар мен анықтауларды қарау) бағынбау дәрежесі;

- Толық аудит ретінде тексеріс өткізілетін бола ма (мәселен, сіз қаржы жылы аяқталғаннан кейін, бухгалтерлік кітаптар жабылған соң аудит өткізесіз бе);

- Қаржы жылы аяқталғаннан кейін аудит орындала ма, қаржы жылы бойы бір немесе одан да көп аралық аудитпен толықтырылатын бола ма. Негізгі мақсат – ішкі бақылаудың жай-күйін қоса отырып, іске асыратын жүйені тексеру, және жыл аяғында шаруашылық субъектісі штатынан және аудитордан жүктемені алуды тексеру.

- Аудитке қатысты кез келген белгіленген заң талаптарын орындау үшін аудитор ұсынатын аудит (мысалы, акционерлердің жарғылық капиталына қатысты кәсіпорындар туралы заң бойынша қажетті түрде талап етілетін сертификаттар), немесе ол бүкпесіз тапсырушының шарттық міндеттемелерімен байланысты болуы мүмкін (мысалы, АДБ аудитін, Шығыстар туралы есепті, Кесімді есеп шотты талап ету);

- Куәландырудың белгіленген операциялары үшін рәсімдік талаптар (мысалы, қорларды, мүліктерді, активтерді және сол сияқтыларды тексеру);
- Жұмыс беруші тарапынан талап етілетін нақты әрекеттер (мысалы, компьютерлік жүйе мен есептерге, ақпараттарды ашуға рұқсат);
- Аудит бойынша туындайтын кез келген мәселелер бойынша қорытынды мен есепке қол қойғанға дейін нақты тұлғалармен өткізілетін талқылаулар;
- Қорытындылар мен есеп беруді тапсырудың мерзімдері.

Шарттар мен анықтаулар

60. Аталған бөлім осы құжатта қолданылған шарттарды анықтайды.

Жыл сайынғы жобаның есеп шоты

БАСШЫЛЫҚ: Жыл сайынғы жобаның есеп шотына (ЖЖЕ) Түсімдер мен төлемдерді (Ақшалай қаражаттың қозғалысы туралы есеп беру) жатқызуға болады. Осы қаңқа осындай ЖЖЕ түріндегі аудит үшін арнайы жасалған. Өзге де бағалы кестелер немесе прогресстегі кумулятивтік жұмыстар, активтер мен мүліктер, сондай-ақ қорытынды банкілік түсіндірмелер қоса тіркелуі тиісті.

Жоба бойынша есептілік талабы әдетте ПЕҰ-да және қарыз келісімдерінде көрсетіледі. ЖЖЕ компоненттері осы бөлімде анықталуға тиісті.

61. Жыл сайынғы жобаның есеп шоты (ЖЖЕ) құрайды:

(А нұсқасы: негізінен, БЕХС-на сәйкес есептеу әдісі негізіндегі қаржылық есептер):

- Есепке алу саясаты туралы есеп беру
- Қаржылық нәтижелері туралы (немесе кіріс туралы есеп) есеп беру
- Қаржылық саясат туралы (немесе бухгалтерлік баланс) есеп беру
- Капиталдың қозғалысы туралы есеп беру
- Ақшалай қаражаттың қозғалысы туралы есеп беру
- Қаржылық есеп беруге түсінктеме жазба
- Басқа да ақпараттар (анықтаңыз)

(В нұсқасы: басқа қаржылық есеп беру):

- БЕ/қаржы саясаты туралы есеп беру
- Түсімдер/Ақшалай түсімдер туралы есеп беру
- Шығындар/Ақшалай төлемдер туралы есеп беру
- Ақшалай қаражаттар/Ақшалай түсімдер мен төлемдер туралы есеп беру
- Қаржылық есеп беруге түсініктеме жазба
- Басқа да ақпараттар (анықтаңыз)

БАСШЫЛЫҚ: ЖЖЕ-не кіруге тиісті: (а) АДБ қаражаты кесіндісінде алынған қаржылық ресурстардың резюмесі, кез келген бірлескен қаржыландыру, сондай-ақ үкіметтің салуы; (б) шығыстардың резюмесі, басты компоненттер бойынша және шығыстардың негізгі баптары бойынша (қарыз бен бағалау құжаттарына сәйкес) көрсетілетін 20xx ж. 31 желтоқсанында аяқталатын жыл үшін; және Жоба жөніндегі ағымдағы күндегі кумулятивтік шығыстар; және (в) 20xx 31 желтоқсанындағы қаражаттың баланстық есебі.

Қарыз жобасы

БАСШЫЛЫҚ: Қарыз жобасының тізімі аудитормен тексерілетін болады. Саралануларды қысқа жазыңыз және релевантты құжатты көрсетіңіз.

62. Жыл сайынғы жобаның есеп шоты (ЖЖЕ) мен қосалқы құжаттар Азия даму банкі (АДБ) (және ХАБ, ЕБРР және т.б.) қаржыландыратын келесі қарыз жобалары үшін берілетін болады.

- Қарызы xxx
- Қарызы xxx
- Қарызы xxx

Бухгалтерлік есеп берудің келісілген стандарттары

БАСШЫЛЫҚ: ЖЖЕ-ке әзірлікті басқаратын жобаның есепке алу саясаты, әдетте ПЕҰ-да және/немесе қарыз келісімдерінде келісіледі және көрсетіледі. Ыңғайлы нұсқаны таңдаңыз.

63. “БЕ келісілген стандарттары” Жыл сайынғы жобаның есеп шотын әзірлеуге қатыстылығын білдіреді:

- (А нұсқасы: Кассалық әдіс негізіндегі мемлекеттік сектордағы БЕ халықаралық стандарты) Халықаралық бухгалтерлер федерациясы (IFAC) жариялаған Кассалық әдіс негізіндегі мемлекеттік сектордағы БЕ халықаралық стандарты (МСБЕХС).

- (В нұсқасы: Есептеу әдісі негізіндегі мемлекеттік сектордағы БЕ халықаралық стандарты) Халықаралық бухгалтерлер федерациясы (IFAC) жариялаған Кассалық әдіс негізіндегі мемлекеттік сектордағы БЕ халықаралық стандарты (МСБЕХС).

- (С нұсқасы: БЕ-нің халықаралық стандарты) БЕ халықаралық стандарттарының кеңесі (IASB) жариялаған Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттары (ҚЕХС) (сондай-ақ БЕ халықаралық стандарты сияқты).

- (D нұсқасы: БЕ ұлттық стандарты) биліктің ұлттық органы жариялаған БЕ-тің стандарты.

- (Е нұсқасы: БЕ-нің өзгерген ұлттық стандарттары) жарияланған БЕ стандарттары (биліктің ұлттық органы) келесі өзгерістерімен және/немесе қосмшы түсініктемелерімен.

- (F нұсқасы: Мемлекеттік сектордағы БЕ-тің арнайы стандарттары) осы стандарттарды сипаттайды.

Аудиттің стандартын келісу

БАСШЫЛЫҚ: Аудиттің стандарттарын келісу әдетте ПЕҰ-да және/немесе қарыз келісімінде көрінеді. Ыңғайлы нұсқаны таңдаңыз.

64. “Келісілген аудиттің стандарты” белгілейді:

- (А нұсқасы: Аудиттің халықаралық стандарты) Аудиттің және сақтандырудың халықаралық стандарттары кеңесі (IAASB) жариялаған Аудиттің халықаралық стандарты (АХС).

- (В нұсқасы: Аудиттің INTOSAI стандарты) Аудиттің жоғарғы институттарының халықаралық ұйымы (INTOSAI) жариялаған аудиттің стандарты.

- (С нұсқасы: Аудиттің ұлттық стандарты) биліктің ұлттық органдары жариялаған аудиттің стандарты.

Жобаға қолданылатын қаржылық шарттар

БАСШЫЛЫҚ: Жобаға қолданылатын қаржылық шарттар қарыз келісімдеріне жатқызылатын болады. Бұл бөлім қолданылатын барлық қаржы шарттарын тізеді және толық сипаттауы тиіс.

65. (XYZ) қатысты мынадай қаржылық ережелер келісіледі:

5. Жобаға қолданылатын қаржылық куәландыру

БАСШЫЛЫҚ: Жобаға қатысты қолданылатын қаржылық куәландыруларға, осындай міндеттемелерге білікті есепке алушы қызметкер жалданады, ол заңды құжатқа енгізіледі. Бұл бөлім қолданылатын барлық қаржы міндеттемелерін тізеді және толық сипаттауы тиіс.

66. Мынадай жобалар үшін келесі қаржылық міндеттемелер келісілген:

10 Қосымша. Коммерциялық емес жобалар үшін аудиторлық қорытындының үлгісі

5.37. параграф (66-бетте) осы Қосымшаға жатады.

Қарыз алушыға (немесе тағайындалған агенттікке)

Біз Азия даму банкі қаржыландыратын _____ Жобасы бойынша №____ 20____ жылғы 31 желтоқсанға, және ағымдағы жылға ілеспелі қаржылық есеп беру аудитін (беті _____ дейін) жүргіздік.

Аталған қаржылық есеп беру басшылықтың (Атқарушы агенттіктің) жауапкершілігі болып табылады. Біздің жауапкершілігіміз - өткізілген аудиттің нәтижесі бойынша ілеспелі есеп беруге қатысты пікір білдіру.

Біз Аудиттің халықаралық стандарттарына сәйкес тексеріс жүргіздік. Бұл стандарттардың талап етуі бойынша жасалған жоспар негізінде аудит жүргізіліп, қаржылық есеп берудегі дұрыс емес материалдық өтініштердің болуын немесе болмауы туралы түсінікті және негізделген көрсеткіш алу. Біздің аудит тексерілген құжаттар негізінде сомалар мен ақпараттарды растайтын, қаржылық есеп беруді ашатын зерттеуді енгізеді. Біздің аудит сондай-ақ БЕ қағидаларын, сметасын, жасалған басшылықты бағалауды, сондай-ақ есеп берудің жалпы ашылуын бағалауды енгізеді. Біз өзіміздің өткізген аудиттің нәтижесі біздің түйіндеріміз бен түсініктемелеріміз үшін саналы негіз болып табылатынына сенеміз.

_____ саясаты (АА) Азия даму банкісі мен _____Үкіметі арасында келісілген пішіндегі ілеспелі есеп беруді әзірлеуден тұрады, қарыз бойынша келіссөздер Хаттамасында көрсетілген (ақшалай түсімдер мен төлемдер бойынша қолма қол ақшалар оларды алғаннан кейін көрінеді, шығыстар төлеу кезінде мойындалады)/(өсу әдісі негізінде шығындар оларды жұмсаған кезде мойындалады, ал түсімдер олар түсуге тиіс болғанда тіркеледі).

Біздің пікіріміз бойынша, (А) жоғарыда ескерілген қаржылық есеп беру мен қосымша жазбалар сондай-ақ аудитке жатқызылады, _____ жобаның 20____ «____» _____ барлық материалдық қатынастарында қаржылық жай-күй дұрыс көрсетіледі, және 20____ “____” _____ аяқталатын жыл үшін оның операциясының нәтижесі БЕ _____ стандарттарына сәйкес одан әрі алдыңғы жылы пайдаланылғандай; (В) (Қарыз алушы) (АА) АДБ қарыз есеп шотынан алған барлық қарыз қаражатын тек Жоба мақсаты үшін пайдаланады, өйткені бұл Азия даму банкісі мен (Қарыз алушы) арасында Қарыз келісімдеріне сәйкес келісілген. Ешқандай қарыз қаражаты өзге мақсаттар үшін пайдаланылмаған; және (С) (Қарыз алушы) (АА) Қарыз келісімдеріндегі барлық қаржылық шарттарын аудит қамтыған жыл бойы баланстық есеп беру күніне дейін орындады.

Қосымшаға:

(а) (1) Шығыстар туралы есеп беруге қатысты аудит көрсеткендей, Азия даму банкіне берілген қолдау тапсырыстары үшін растайтын құжаттарға сәйкес арқалаған шығыстарын қайтаруды жүргізеді; және (2) және №____ Қарыз келісімдері бойынша қаржыландыру үшін тиімді шығыстар.

(b) (1) Кесімді есеп шот (____бет) _____ аяқталатын жыл бойы жинақталған есеп шоттар мен өткізілген төлемдерге қатысты дұрыс және сенімді дәл көзқарасты көрсетеді; және (2) бұл есеп шоттар мен төлемдер жыл бойы Кесімді есеп шотты жоюды/қайтаруды қолдайды.

(жоғарыда келтірілген (а) және (b) Қарыз келісімдері Кесімді есеп шот пен Шығыстар туралы есеп беру жөніндегі жекелеген аудит пен аудиторлық қорытындыны талап еткенде берілуі тиісті).

11 Қосымша. Коммерциялық жобалар үшін аудиторлық қорытындының моделі

5.37 параграф (66-бетте) осы Қосымшаға жатады.

Қарыз алушыға (немесе тағайындалған агенттікке)

Біз Азия даму банкі қаржыландыратын _____ Жобасы бойынша № _____ 20____ жылғы 31 желтоқсанға, және аяқталатын жылдың нәтижесі бойынша 20____ “____” _____ Шығыстар туралы есеп беру, Ақшалай қаражаттардың қозғалысы туралы есеп беру, оның қосалқы қаржылық есеп беруі мен Түсініктеме жазбаларына (беті _____ дейін) баланстық тексеріс жүргіздік.

Біз Аудиттің халықаралық стандарттарына сәйкес тексеріс жүргіздік (_____ елінің аудит стандарты). Бұл стандарттардың талап етуі бойынша жасалған жоспар негізінде аудит жүргізіліп, қаржылық есеп берудегі дұрыс емес материалдық өтініштердің болуын немесе болмауы туралы түсінікті және негізделген көрсеткішін алу. Біздің аудит тексерілген құжаттар негізінде сомалар мен ақпараттарды растайтын, қаржылық есеп беруді ашатын зерттеуді енгізеді. Біздің аудит сондай-ақ БЕ қағидаларын, сметасын, жасалған басшылықты бағалауды, сондай-ақ есеп берудің жалпы ашылуын бағалауды енгізеді. Біз өзіміздің өткізген аудиттің нәтижесі біздің түйіндеріміз бен түсініктемелеріміз үшін саналы негіз болып табылатынына сенеміз.

_____ саясаты (АА) Азия даму банкісі мен _____ Үкіметі арасында келісілген пішіндегі ілеспелі есеп беруді әзірлеуден тұрады, қарыз бойынша келіссөздер Хаттамасында көрсетілген (ақшалай түсімдер мен төлемдер бойынша қолма қол ақшалар оларды алғаннан кейін көрінеді, шығыстар төлеу кезінде мойындалады)/(өсу әдісі негізінде шығындар оларды жұмсаған кезде мойындалады, ал түсімдер олар түсуге тиіс болғанда тіркеледі).

Біздің пікіріміз бойынша, (А) жоғарыда ескерілген қаржылық есеп беру мен қосымша жазбалар сондай-ақ аудитке жатқызылады, (i) _____ жобаның 20____ «____» _____ қаржылық жай-күйі; және (ii) _____ (АА атауы) 20____ «____» _____ жалпы операциясы; және барлық материалдық қатынастарында қаржылық жай-күйі дұрыс көрсетіледі, және 20____ “____” _____ аяқталатын жыл үшін оның операциясының нәтижесі БЕ халықаралық стандарттарына сәйкес одан әрі алдыңғы жылы пайдаланылғандай; (В) (Қарыз алушы) (АА) АДБ қарыз есеп шотынан алған барлық қарыз қаражатын тек Жоба мақсаты үшін пайдаланады, өйткені бұл Азия даму банкісі мен (Қарыз алушы) арасында Қарыз келісімдеріне сәйкес келісілген. Ешқандай қарыз қаражаты өзге мақсаттар үшін пайдаланылмаған; және (С) (Қарыз алушы) (АА) Қарыз келісімдеріндегі барлық қаржылық шарттарын аудит қамтыған жыл бойы баланстық есеп беру күніне дейін орындады.

Қосымшаға:

- (a) (1) Шығыстар туралы есеп беруге қатысты аудит көрсеткендей, Азия даму банкіне берілген қолдау тапсырыстары үшін растайтын құжаттарға сәйкес арқалаған шығыстарын қайтаруды жүргізеді; және (2) және № _____ Қарыз келісімдері бойынша қаржыландыру үшін тиімді шығыстар.
- (b) (1) Кесімді есеп шот (____ бет) _____ аяқталатын жыл бойы жинақталған есеп шоттар мен өткізілген төлемдерге қатысты дұрыс және сенімді дәл көзқарасты көрсетеді; және (2) бұл есеп шоттар мен төлемдер жыл бойы Кесімді есеп шотты жоюды/қайтаруды қолдайды.

(жоғарыда келтірілген (a) және (b) Қарыз келісімдері Кесімді есеп шот пен Шығыстар туралы есеп беру жөніндегі жекелеген аудит пен аудиторлық қорытындыны талап еткенде берілуі тиісті).

12 Қосымша. Пайдалы анықтамалық материалдар

Төменде келтірілген анықтамалық материал осы Басшылықты пайдаланушылар үшін пайдалы болып табылады. Басылған материалдарға рұқсат етіледі (олар АДБ-де бар, бірақ оны сондай-ақ еркін түрде www.adb.org жүктеп алуға болады).

АДБ-нің іріктелген Басшылығы

Жобаларды экономикалық талдау жөніндегі Басшылық (1997)
Телекоммуникация жобаларын экономикалық талдау жөніндегі Басшылық
Сумен жабдықтау жобаларын экономикалық талдау жөніндегі Басшылық
Қаржылық басшылық және АДБ қаржыландыратын инвестициялық жобаларды басқару жөніндегі Басшылық (2002)
Азия даму банкісінің консультанттарын және олардың қарыз алушыларын пайдалану жөніндегі Басшылық

АДБ-нің іріктелген Анықтамалығы

Жобаның экономикалық талдауында кедейшілікке әсерін бағалауды интегралдауға арналған Анықтамалық (2001)
Жобаның экономикалық талдауында тәуекелді талдауды интегралдауға арналған Анықтамалық (2002)
Денсаулық сақтау секторы жобасының экономикалық талдауына арналған Анықтамалық (2000)
Сумен жабдықтау жобасының экономикалық талдауына арналған Анықтамалық (1999)
Кеңесу қызметін пайдаланушыларға арналған Анықтамалық: Азия даму банкісінің консультанттарын және олардың қарыз алушыларын пайдалану жөніндегі рәсімі мен практикасы – I том, бесінші шығарылуы (2002)
Қарыз қаражаттарын бөлу жөніндегі Анықтамалық (2001)

Оқу үшін өзге де ұсыныстар

Сыбайластық жемқорлықпен күрес саясаты: жиі қойылатын сұраулардың сипатталуы және жауабы (2000)
Субөңірлік жобаларды экономикалық талдау (1999)
Экологиялық зардапты экономикалық бағалау: жаттығуға арналған кітап (1996)
Қалалық даму секторындағы жобаларды экономикалық және қаржылық аясындағы бағалау (1994)